

ÜN

ISPARTA

HALKEVİ MECMUASI

T.C.	
ISPARTA VILAY	
Mecmuası Kalemi	
...	...
...	...
...	...

Mecmuamız Yedi Yaşına girdi

Bu sayı ile yedi yaşına giren «ÜN» büyüklerinden gördüğü kıymetli teşvik ve iltifatlara karşı duyduğu derin saygı ve minnetlerini sunmakla sevinir.

23 NİSAN

Bugün bütün dünyanın gıpta ve iftiharla andığı genç cumhuriyetin temeli, 1920 nisanının yirmi üçünde Ankaranın karp ve yalçın bağrında atıldı. O günden bugüne bakıldığı zaman gözlerin karar-mamasına, düşüncelerin durmamasına imkân yoktur.

1920 ve 1940.. Bu iki tarih arasında da çarpışılan zorluklar, başarılan işler asırlara sığacak kadar çok, herbiri bir milletin övünme vesilesi olacak kadar muazzamdır: Her taraftan düşmanla sarmış bir yurt, her taraftan çökertilmiş ve harap edilmiş bir memleket, yüzlerce yıl çektiği ızdıraplarla ezilmiş, bitkin bir millet...

23 nisanlılar, bu yurdu düşmandan temizleyecek, haraplıktan kurtaracak, bitkin millete can ve kan vererek istikbalin çetin yollarında koşacak enerjik bir millet yaratacağı.

Hürriyet ve egemenlik yolunun yollarını bu güçlüklerin hiç birisi yıldırmadı. Atatürkün çelikten iradesi ve ona inananların kırılmaz azmi önünde bütün bu engeller birer birer yıkılarak bozkırların ortasında yeşeren ve yükselen Ankara gibi, harabelerin ortasında da yepyeni ve bir vatan, dinç bir millet meydana çıktı.

Vatanın düşmandan temizliyen bu millet, onu güzelleştirmeyi, onu zenginleştirmeyi, yıkılan ve yıktıklarının yerine yenisini yapmayı da bildi. Bugün yurdun her yanını saran demir ağlar, bu demir ağların etrafında yükselen baccalar, Türk azminin birer âbidesidir.

Yirmi üç nisan çocukları; ziraat, sanat, ticaret, kültür alanlarında kendisini geçenlere yaklaşmıştır. Fakat o yolunun henüz, başlangıcında olduğunu biliyor, bizi geçenleri geçinceye kadar

IRFAN YARDIMCI

KİTAPLIĞI

yolumuzdan şaşmıyacağız. Hedefimiz, daha iyiye, daha günele; parolamız ileri, daima ileri olacaktır...

* * *

Ispartada coşkun bir heyecan, sonsuz bir sevinç içinde kutlanan yirmi üç nisan bayramında bir çok nutuklar verilerek bugünün kutsiyet ve azameti canlandırılmış ve yaşatılmıştır. Bunlardan öğretmen Emine Kaynağın nutkunu aşağıya derce ediyoruz:

Sayın yurttaşlar;

Bugün sınıf, rütbe, mevki ve mensubiyet kayıtlarını çigneyerek milli hakimiyetin kanunlaştığı günün yıldönümünü kutluyoruz.

23 nisan 1920 yani bugün bir zümreye köle olmak hüccetini yırtarak milli hakimiyet beraetini dünyaya ilân ettiği günün 20 inci yaş tarihi!.. 20 yıl önce bugün bir arslan kadar korkusuz, fecir renkleri kadar temiz bir inanışla bütün dünyaya Türk yurdunun hür ve bu yurttan ancak Türk milletinin söz sahibi olduğunu haykırdık! İşte 23 nisan 1920 bahar sabahı bu haykırışın Türk tarihinde yer tutan adıdır.

23 nisan yeni rejimē karşı olan sarsılmaz bağlılığımızı tazeleyen heyecanlarımızın ant ve ilham kaynağıdır. Milli hakimiyete kavuşmak Türk tarihinde sadece siyasi ve içtimai bir değişiklik değil, bu tarihin tarih fevkına yükselişi, dünya siyasetini idare eden milletlerin Türkün iradesine boyun eğişi, Türkün uğramış olduğu her türlü büyük felâketlerden de üstün gelişidir.

20 yıl önce bugün millet timsali, Türk dehası Atatürk hercümerçlerden bir yurt ve bir millet var ederken milli hakimiyetin kayıtsız, şartsız olarak Türk milletinin medeni, içtimai ve tabii bir hakkı olduğunu ilân etti. Çünkü o,

Türksüz tarihin boş, karanlık olduğu kadar hakimiyetsiz Türkün mânâsı sadece iztirap olacağını en iyi düşünendi. Atatürk ve Türk milleti diyordu ki: Yaşayan her insan gibi var olan her milletin de kendince bir saadet ve hayatı benimseyiş telâkkisi olacaktır elbet. Bizim de milli hakimiyet esaslarını benimseyişimiz devlet işlerinde liyakatli oluşumuzun sağlamlığından cür'et alır! Maksada uygun kıymetler taşıyacak olan gayelere erişmek için kendisine, kendi muhitine karşı hür, fakat millete karşı müstebit bir devlet sisteminin artık Türkün maşerî şuurunda yer bulmayacağı kanaati hâdiselerle hakikate ermiştir. Milli hakimiyetin Türk milleti için yaşamak, yaşatmak ve yükselmekte ön gelen şartlardan farksızlığı inkâr eden saltanat devrinin acı hâdiseleri gayet fasih olarak anlatmıştır. Onlar unutuyorlardı ki milli vazifesini yapmayan ve medeni hakkını istimal etmeyen bir insan hiç bir zaman devletin istikbalinden emin olamaz! Bununla beraber Türk çalışmanın en yüksek şahsi için değil, mensup olduğu millet uğrunda olduğunu en iyi idrâk edendir.

İşte milletin arzu ve haklarına binbir hile ile karşı gelmeye uğraşan saltanat hükümeti yine milletin arzusu ve şüurlü hâmleriyle yıkıldı. Halbuki milli hakimiyet esaslarına dayanarak kurulmuş cumhuriyet hükümeti her gün zindeliğini, cesaretini bir kat daha artırarak yaşıyor. Zaten bir milletin istikbali ve devlet rejiminin lâyemutluğu millet ve yurt işlerine iştirak edenlerin kemmiyet ve keyfiyetlerinin çokluğu ile ölçülür, fertlerinin bağlılığını artıran, genişleten manevi bir kudret olur. Fertler cemiyetin müşterek menfaatlerine ne kadar çok

Onuncu asırda (Hamid ili)nde arazi, hasılat, nüfus ve aşiretlerin vaziyetleriyle vergi sistemleri

Hikmet Turhan Dağlıoğlu

Osmanlı devletinin içtimai ve iktisadi vaziyetini aydınlatılabilmek için bu devletin kanun ve nizamlarını, bu kanunların mucip sebepleriyle vazındaki esasları bilmek lazımdır. Osmanlı imparatorluğunda arazi ve köy meselesi hemen her devirde daima ön safta gelmiştir. Askerlerle çiftçilerin devletin temellerini teşkil ettiklerini söylemek hakikaten

çok uygun olur. Çünkü Osmanlı imparatorluğu içtimai bünye ve teşkilât itibarıyla tamamen bu iki safa dayanmakta idi. Gerçi bu iki sınıftan başka reaya dediğimiz halk kütlesi de imparatorlukta mühim bir rol oynamıyor değildi. Fakat tımar ve zeamet meseleleri bilhassa bu iki sınıf göz önünde bulundurulurken halledilmeğe çalışılıyordu. Osmanlı im-

hissedarlarsa, hayata karşı da o derece liyakatli bir insan olurlar. İşte dünkü gençliğin istiyakını çektiği kuvvetli, modern ve millî hakimiyet esasları üzerine kurulan devlet sistemine çok pahalı da olsa bugünün gençliği kavuşmuş, hayallerinin hakikate ermeyeni kalmamıştır. Bu büyük maksada eristikten sonra bize düşen birinci ve büyük vazife millî hakimiyetin ebedileşmesi için bunun mâna ve şümülünü bizden sonra geleceklere nakletmek olacaktır. Böylelikle milletçe sevdiğimiz bugün milletçe yarını düşündüğümüz, bu uğurda huzur ve hayatını feda edenlere karşı teminat verdiğimiz bir gün olsun. Çünkü varlığımızın ve istikbalimizin temeli, selâmeti yarının gençliği yani çocuklarımızın omuzları üzerinde kurulacaktır. Dahilde ve haricte kazanılan zefer derecesinde çocuklarımıza hizmet etmek onları sıhhat, bilgi, terbiye ve daha bunları tamamlıyan manevî bir tekâmüle kavuşturmakla vatan ve millete yapılacak fedakârlıkların en büyüğünü ve mânâsını başarmış oluruz. Çünkü medeniyet ve medenî, içtimai saflara sahip olarak yaşamak

nüfusla beraber keyfiyet de ister. Medenî ve millî gayelerimize çocuklarımıza vereceğimiz ehemmiyet derecesinde tahmin ettiğimiz zamandan daha kısa bir ölçüde kavuşacağımız muhakkaktır. Çalışan kolü ve kafası çok olan bir millet elbet her şeyi daha kolay ve ihtiyaçtan üstün nisbette elde edecektir. O zaman Türk haşre kadar millî hakimiyet inanış ve lüzumu etrafında daha zinde, hâkim toplanacak, yurda göz dikenlerin hırslarını daha kolaylıkla başka mecralara çevirecektir. Şu muhakkak ki bunu yapacak nesli biz çalışkan, sebatkâr ve ihâtalı hareket ederek yetiştirmesek yurda ve millete en büyük ihaneti bilecek kadar şursuz, endişesiz, mefkûresiz olamayız elbet! Bu, şu demektir ki: Her Türk yavrusu ve ona gösterilecek âlâka istikbalimizin en kuvvetli teminatıdır.

Sayın yurttaşlar: Türk tarihinin bah-tiyar bir başlangıcını beraberce yaşadığımız, yaşattığımız şu günde geleceğin en büyük varlığı, kuvveti, serveti olan yavrularımız olduğunu hatırlatır, her iki bayramınızı birden kutlarım.

paratorluğundaki hükümet teşkilâtı çiftçi sınıfının hukukuna mümkün olduğu kadar hürmet göstermeği en esaslı bir devlet hizmeti telâkki ediyordu.

İstanbulda Başvekâlet arşivinde (hazinei evrak) (Hamideli)nin onuncu asrı hicriye ait defteri hakaniler bize muhitemizin arazi, nüfus, köy, aşiret ve vergi meselelerini aydınlatmaya çok yarayacaktır. Esasen bu defterlerle devletin muhaberat defterlerini teşkil eden "mühimme,, defterleri ve bu defterlerdeki hükümler tetkik ve neşredilmedikçe mahalli tarihî tetkiklerin esaslı olamayacağını söylemekten kendimizi alamıyacağız. Osmanlı devletinin bugüne kadar tam manasiyle bir tarihi yazılamamışsa bu sebeplerden ileri gelmiş olduğuna şüphe yoktur.

Köy kalkınması davasının hararetili bulunduğu şu sırada Osmanlı devletinde köy meselesinin nasıl telâkki edilmiş olduğunu öğretmek elbette tarihî bir mukayese yapmak bakımından da zâruridir.

Görülecektir ki devlet köylerde ve kasabalarda nüfusu ancak vergi ve askerlik noktasından göz önünde tutmuş ve bütün teşkilâtını bu esasa göre tanzim etmiştir. Defteri hakaniler itiraf etmeliyiz ki son derece büyük bir intizamla tutulmuş her şey inceden inceye bu defterlerde tesbit edilmiştir. Bu kısa mukaddmeden sonra hazinei evrakta tetkik ettiğimiz defterlerden bahsedebiliriz.

Hazinei evrakta tetkik ettiğimiz defteri hakaniler şunlardır:

1 — 30 numaralı ve 906/1500 tarihli Hamit sancağının nüfus ve hasılat defteri.

2 — 121 numaralı ve 929/1522 tarihli Hamit sancağının nüfus, hasılat,

has ve timar defteri,

3 — 244 numaralı ve 850/1446 tarihli Hamit sancağının onbeş nahiyesinde vaki kuranın nüfus defteri.

4 — 994 numaralı ve tarihi belli olmayan ve Kanunî Sultan Süleyman devrine aidiyeti kuvvetle muhtemel olan Hamit livasında Isparta ve Eğridür ve sair yerlerin nüfus, hasılat ve maliye defteri.

5 — 34 numaralı ve 988/1580 tarihli Hamit sancağı müsellemelerini gösteren defter.

6 — 880 numaralı ve 937/1530 tarihli Hamit müsellemelerini gösteren defter (Askeriye defteri).

7 — 626 numaralı ve 995/1586 tarihli Hamit livası çiftliklerini ve maliyesini gösteren defter.

Bu yedi defterle tetkik ettiğimiz diğer defterlerden elde ettiğimiz malûmatı On sütunlarında okuyucularımıza arz etmeğe çalışacağız.

* *

Osmanlı imparatorluğunda her sene merkezden yani İstanbuldan taşralara gönderilen defteri hakanî memurları her vilâyetin nüfus, arazi, köy, vergi vaziyetlerini bir deftere tesbit ederlerdi. Bu defter aşağı yukarı vilâyetlerin bugünkü bütçe cetvellerine benzerdi. Bu defterler padişah namına yapıldığı için defterlerin baş taraflarına o vilâyetin bir kanunnamesi de konulurdu. Ve bu kanun daire sinde vilâyetin vergi, nüfus ve arazi vaziyetleri idare edilirdi. Bu defterlerde millî tarih ve hayatımızı, geçen zamanların idare şekillerini, içtimâî hayatın esaslarını aydınlatacak çok mühim malûmat vardır. Şahıs isimleri, yer adları bu defterlerin tetkiğiyle fevkalâde ehemmiyetli bir hal alacaktır. Bugün bile Ispartada bir mesele halinde bulunan su işi-

nin tarihi vaziyetini de bu defterlerde görmek kabil olacaktır.

Bu defterlerden 121 numaralı defteri tetkik edelim.

929/1522 senesi gurre-i zilhicce-sinde kâtip Pir Mehmed ve Nasuh çelebi vasıtasıyla tanzim edilen bu defter (Defteri mufassal livayi Hamit) adını taşımaktadır. Bu deftere nazaran nefsi Ispartada bulunan mahallelerle bu ma-

halledeki hane miktarını ve bu mahallelerde de vergi ile mükellef kaç kişinin bulunduğunu yazalım:

Bu mahallelerde vergi verenlerin kimlere vergilerini verdikleri veya mahallelerin kimlerin timarları olduğu karşılarında gösterilmiştir. Nüfus burada baş mânasına gelen Ser kelimesile gösterilmiştir.

Sıra	Mahallenin Adı	Ser	Hane
1	Mahalle-i Çeribaşı	67	49
2	" Debbağlar	29	21
3	" İskender	32	23
4	" Cami	47	35
5	" İğneci	31	25
6	" Kırşaklar (1)	11	6
7	" Geyran	65	55
8	" Mescit	31	26
9	" Feyzullah	29	17
10	" Mescidi Hisarefendi	36	19
11	" Suli	29	15
12	" Mescidi Karağaç	47	36
13	" Hoca oğlu	33	26
14	" Hoca oğlu	5	5
15	" Dere	50	39
16	" Yenice	46	25
17	" Doğançı	31	24

Kâtip Hasan ve Abdurrahim Çelebinin timarı
Ahmet, Veli ve Turgut

*Biradersen Serasker Müslüman
kazai Isparta*

Timarı mezkûran

" "
" "
" "
" Ahmet
" Nazar veled Erdoğan
" " " "
" " " "
" Paşa Bekir veled Sultanşah
" " " "
" Veli veled Hamza
" Mustafa veled Baki
" " " "
" " " "

Bu izahattan anlaşıldığına göre 929/1522 senesinde Ispartanın en kalabalık mahallesi (Çeribaşı) mahallesidir. Ve burada vergi vermekle mükellef 67 baş insan vardır.

Bu mahallelerden başka aşağıdaki yerlerden de bazılarının miktarı gösterilmiş olduğu üzere vergi alınacağı defterde işaret edilmiştir.

1 — Kestene ve Darıciözü nam yaylâk ve Döngü? veya Dölgi nam yay-

lâk. Senede 120 akça.

2 — Karağaç mahallesinde (Çardak-yeri) denmekle maruf yerdir ki tahminen otuz dönümdür.

3 — Dere mahallesinde (Mustafa bey oğlu Abdurrahim Çelebi)nin bir miktar bağ ve bahçe ve Asyabı olup yılda sipahisine 50 akça mukataa verdiği deftere sebtolundu.

4 — Ayazmend çiftliği.

5 — Çömlekçi pınarı (on dönüm

(1) Kırşaklar mahallesi bugün yoktur. Yalnız Kırşaklar adıyla anılan bağlar vardır.

verdir) Isparta mukataası: (1)

Bacı pazarı, nefsi Isparta ve boyahane ve başhane, ve meyhane ve badihava ve cerimi cinayet ve res'ni gerdek ve iki arıktan resimab ve Gölcük nam yaylak ve baki yaylaklardan hisse ve res'ni kile kadimden sancak beyleri tasarruf edegelmeğin giri sancak beyine kaydolundu.

Fi sene 42038 akça

[Sancak beyine yukarıda cinsleri tayin olunan yerlerden senede 42038 akça verildiğini anlıyoruz. Badihava akçaşı, zuhurat akçası demektir. Resmi gerdek ise gelin olanlardan alınan bir nevi akçadır.]

Nefsi Isparta: Balıklığu Gölcük: (2) Abdurrahim Çelebi timarıdır.

Sancak beyi tasarruf ettiği res'ni kileden gayri irat gelüp muhtesip damgalu kile alup yarup ol kile ile gille (hububat) satup muhtesibe kile için ücret verirlermiş. Senede 3900 akça.

Bogası: Hassı Pađıřahı, Ąlempenah

Fi sene 3000

Ispartada dokunan bogası yani asarlık bezden alınan senelik maktu vergi üçbin akçadır ve bu para doğrudan doğruya pağışaha aittir.

ONUNCU ASIRDA ISPARTA'DA SU MESELESİ

Bu deftere nazaran Ispartada o devirde de bugün olduğu gibi bir su meselesinin bulunduğunu anlıyoruz. Şayanı dikkat gördüğümüz su tevziyatını aynen kaydediyoruz:

Abı Isparta: Üç arık suyun iki arığına aleddevam sancak beyi tasarruf edermiş. Bir arığın suyu halka tevzi olunurmuş. Bu mucibce ki zikrolunur.

Yevmülsebt: (Cumartesi) Abdülhay ve karındaşı Abdülkadir emlakine,

Yevmül'ahaden vel'ysin: (Pazar ve pazartesi) Bostan bey emlakine.

Yevmül'selâsa: (Salı) Sülebey emlakine.

Yevmül'erbaa: (Çarşamba) Hızır Abdal zaviyesinin vakfına gecesile.

Yevmülcüm'a: (Cuma) Mehmed bin Aşık paşanın emlakine.

Zikrolunau su gündüzleri zikrolunan mucibce tasarruf olunur, geceleri sair halka sarf olunurmuş. Ve bu defter köhne kaydına kemakân mukarrer. (Eskiden de bu yolda tevziat yapıldığı işaret edilmektedir.) Nefsi Isparta bahçıvanlarının haftada bir gün suyu vardır. Deyu Isparta cemaati itiraf eylediler. Hızır, Bali ve çilengir Mustafa ve Hasan nam kimesnelerin ellerinde hüccetleri vardır.

Bu izahata göre Isparta bahçıvanlarına perşembe günleri su verildiği anlaşılmaktadır.

Ispartadaki üç arık su ise Gölcük arığı, Çarşı arığı ve Gökçay arıklarıdır.

KÖYLERİN HASILAT ve VERGİ VAZİYETİ

1 — Karyei Sav: Solak Mustafanın timarıdır. Köyde vergile mükellef 180 insan vardır. Köy 155 hanedir. Bu köyde 11 çiftlik vardır.

Köyün hasılatı:

35 müd buğday, 7 müd arpadır. Senelik öşürü 12700 akçadır.

MÜD 20 kileden ibaret bir ölçüdür.

2 — Karyei Diyedin: Mehmed veled Yakubun timarıdır.

Köyde vergi ile mükellef 27 insan vardır. Köy 27 hanedir.

(1) Mokataa: Aşarı miri tarafından birine tahsis olup başkasına satılması caiz olmayan arazi, vakıftan veya hükümetten satın alınan herhangi bir resme mahsuben ve maktu bir para üzerinden.

(2) Bahklığu: Bahklık yani bahklı sabbelerde ve gölde balık yatağı olan yer.

Hasılatı 10 müd buğday ve 5 müd, 10 kile arpadır. Bunların senevi öşür tutarı 1949 akçadır.

3 — Karyei Savcı: (Bu köyün büyük bir ihtimalle yine bugünkü Sav olması lâzımdır.) Emre veled Ahmedin timaridir.

Köyde vergi ile mükellef 41 insan vardır. Köy 35 hanedir. Senelik öşürünün tutarı 3856 akçadır.

Köyün hasılatı:

20 müd buğday bundan alınan öşüre 160 akça yani her müd buğdaydan 80 akça alınmaktadır. 13 müd ve 14 kile arpa bundan alınan senelik öşür 822 akçadır.

Bağ öşürü	31	Akça
Bostan öşürü	36	"
Afyon öşürü	50	"
Çift resmi	462	"
Resmi bennâk	168	"
Resmi mücerret	18	"
Resmi bürkân	100	"
Resmi kışlak	20	"
Badihava	10	"

Asiyap (Değirmen)dir. Karyei Savcı köyüne 1 köyde üç hassa çiftlik ve dokuz dönüm bağ yeri vardır.

Burada ismi geçen vergileri tasrih edelim.

Resm kelimesi burada vergi manasına gelmektedir.

Resmi çift: bir nevi emlak vergisidir. Devlet kendisine ait arazinin tasarruf hakkını kendisi muhafaza ederek muharebe zamanlarında askeri hizmetini ifa şartıyla varidatını kaydıhayatla terk eyer, bunları ziraat eden tebea yani reaya asil mutasarrıfı olan timar ve zeamet sahiplerine tapu bedeli olmak üzere bir "Resmi çift," veya resmi dönüm tabir olunan emlak vergisi bir de öşür tediye ederdi. Kanunen iki öküzlük yer bir çift itibar edilir, buralardan alınan vergi

nisbeti her vilâyet için bir değildir. Her vilâyet defterinin kanunnamesinde "Resmi çift," ne miktar yazılmış ise o miktar alınır asgarî 22 azamî 57 akçadır.

Resmi bennâk: arazisi olmayan reyadân alınan bir nevi kazanç vergisi idi. Bennâk kelimesinin aslı farsdan veya İslav lisanından alındığını da iddia edenler vardır.

Resmi mücerret: evlenmemiş olanlardan alınan bir nevi temettu vergisidir. Bu vergi ziraat için araziye mâlik olmayan fakat kazançta muktedir olanlardan alınırdı. Mükelleflerin bu vergiden kurtulmaları ziraat arazisi edinmelerine müteyakkıftır.

Mücerretlerden senede 6 akça vergi alınırdı.

Resmî Badihava: zuhurat akçası demektir. Muayyen bir karşılığı olmayan varidattır.

4 — Karyei Kayı: Bu köy Şah Veli ve Ali veled Mustafaların timaridir.

Köyde vergi ile mükellef 63 insan vardır. Köy 39 hanedir. Senelik mahsulâtının öşür tutarı 3683 akçadır. Milos suyundan mezkûr karyenin on günde iki gün bir gece suyu vardır.

Köyün mahsulâtı 15 müd buğday 9 müd arpadır.

5 — Karyei Geyran: Evrenos veled Necip ve Muhamut veled Mustafanın timaridir. Köyde vergi ile mükellef 45 insan vardır. Köy 34 hanedir. Senelik hasılatının öşürü 3126 akçadır. Köyün senelik istihsalâtı 15 müd buğday ve 9 müd 8 kile arpadır.

6 — Karyei Çünür: Dergâhâli çauşlarından Omer veled Mustafanın timaridir.

Köyde vergi ile mükellef 68 insan vardır. Köy 51 hanedir. Mahsulâtının senelik öşür yekünü 4866 akçadır. Sene-

KÂMİL EFENDİ

Sait Demirdal

Aslan Senirkentli ve taşirci Hacı Mehmet Feyzi efendinin oğlu olan şair oğlu şair Kâmil efendi hakkında vaktiyle araştırmalar yapmış ve Ünün 6, 7, 9, ve 10 uncu sayılarında hal tercümesiyle orijinal bazı şiirlerinden bahsetmiştik. Fasılasız araştırmalar neticesinde mumaileyhin bir çok eserlerine daha rastladık. Bu eserler arasında şairin liyakatini gösteren birkaç parça şiiriyle eski idare aleyhine savurduğu haklı küfürleri ve şimdiye kadar bizce malûm olup da tevsik edilemiyen ilk şiirlerde kullandığu mahlâsını bu yazımızla sayın üncü arkadaşlarımıza arzederiz.

Kâmil efendi, Köle zade Mehmet Feyzi namı diğerri Taşirci hacı Mehmet

efendinin ilk karısında doğmuş, ilk tahsilini Senirkentte ve İsparta rüştiyesinde, medrese tahsilini de İstanbulda ikmal etmiştir.

Kâmil, şiir yazmağa İstanbulda tahsilde iken başlamıştır. Kendisi, yazdığu ilk şiirlerinde mahlâsını evvelâ [Rüşdi] sonraları [Kâmilülkelâm fi Darisselâm] diye imza attığını, daha sonraları da [Kâmil] de karar kıldığını anlatmıştı.

şairin ünde hal tercümesini yazarken bu ciheti tevsik edemediğimizden keyfiyetin bahsine lüzum görmemiştik. Sonraları ele geçen babası Taşircinin defterinde:

[Mahdumum Kâmil efendiden mektup] başlıklı gördüğüm manzume ile muhtelif ve natamam beyitlerdeki

lik mabsulâtı 19 müd buğday ve 12 müd 8 kile arpadır.

Milos suyundan mezkûr karyenin on günde dokuz gece suyu vardır.

7 — Karyei Lavus: (Nazar veled Erdoğdu)nun timarıdır. Köyde vergile mükellef 37 insan vardır. Köy 35 hanedir. Senelik varidatının öşürü 2655 akçadır. Köyün mahsulâtı 10 müd buğday 7 müd arpadır. Bu köyün on günde bir gün ve geceşi suyu vardır.

8 — Cemaati Hacılar: Hacılar köyünün bulunduğu yerde anlaşıldığına göre o zaman Hacılar yörükleri bulunuyordu. Bu köyün hasılatının öşürü mirilivanın hassı idi.

Bu cemaatten 211 kişi vergi vermekle mükellefti. Burada 137 hane vardı. Senelik hasılatının öşürü ise 8476 akça idi.

Bu varidatın başlıca şu kaynaklarını

Reşmi ağnam	5576
Resmi mücerret	366
Resmi otlak	212

gibi resimler teşkil ediyordu.

Osmanlı devletinde ağnamdan alınan resimler şer'i teklifleri teşkil ediyordu. Bu resimler bazı yerlerde timarlılara ve zeamet sahiplerine dirlik ve maişet olarak tahsis edilmişti. Bu resmin miktarı muhtelif devirlerde değişmiştir. İptida bir hayli yerlerde zekât şekil ve nisbetinde aynen ve bir çok yerlerde de koyun başına bir akçadan başlıyarak bedelen tahsil edilmiştir.

Timar, zeamet ve bassı meseleleri hakkında ve bunların vazında düşünülmiş olan içtimaî ve askerî sebepleri gelecek yazımızda izaha çalışacağız.

[Rüşdi] imzaları gerek selika ve gerekse mefhum itibariyle Kâmilin Rüşdi adıyla de tahallüs ettiğinde şüphe bırakmamaktadır. Şu manzume, şairin pederi defterinde mukayyettir:

Mahdumum Kâmil efendiden mektup
DESTUR (1)

Çok muhterem pederim efendim

Gülşen âlemde zatındır müşerün bilbenan
Reşk eder inam ve ihsanından halkı âsüman
Öyle bir cud ve sahavet sahibidir rabbena
(âti ferden fâ'tini aşen) büyürdü bil heman.
Var ise bir ta'vru küstahanem affet lutfule
«Dil bedest âverki haccı ekberest» kütü arifân
Nâpâsenedid kâre meyl etmekte isem ruzuşep
Çün bu demde dil perişandır, serimde vor deman

Stenemi daldı aduların lâfı bi esas ah
Kâlbimi mahzun edüp büktü belimi çün gaman
Başmanış iki zirai on kuruş, o bende yok
Kültüsey'i muhbirinden yoklamaktır haş nizam
Müstemendsin Rüşdiya dergâhı hakka et niyaz.
Yoksa hassada kalırsa oldu bil haller gaman.

Bu ve bu gibi manzumelerdeki imza hep Rüşdi olarak görünüyor. Bu imza Kâmilin şüre heves ettiği ilk zamanlara aittir. Bu yazılarda birinci mısra ile ikinci mısra arasındaki münasebet ve rabita bazan büyük bir uçurum görünüyor. Fakat bu aksaklık her amatörde görülür. Şairimizin son zamanları tekâmül devridir, Bir misal:

A-Ş-K

Aşıkı derviş eder, surette istidadı aşk.
Başka bir halet verir, seyrette istidadı aşk.
On sekiz bin âlemin sultanlığın hor gösterir (2)
Verdiği lezzet demi vuslette istidadı aşk
Serseri gezdirdi, encami düşürdü damtne
Çok hekimi vadî hayrette istidadı aşk
Evvêlâ uryan eder, giryan eder, nalân eder
Kaşrı gönü gasleder elbette istidadı aşk
Hoş görün ayyar yanında Kâmilin lâl olduğun
Bâlbül eyler meclisi işrette istidadı aşk.

Görülüyor ki bu şiirde kelimeler bulunduğu devre göre güzel, mızralar birbirine bağlı, vezin akıcıdır. Kâmil efendi yazılarında cessur görünmekte-

dir. Vaktiyle Senirkentte afyon aşarı yazmağa gelen bir heyetin yolsuzlukları dolayısıyla yarı şaka, yarı ciddi afyon tarlasında yazıp heyete verdiği şu manzume her yığitin kârı değildir:

AHVALI ZAMAN

Her zaman, devri zaman hayretim efzûn ediyor.

İncidüp bu tili biçaremi mahzun ediyor
Milletini soyamak için şimdi utûlâramız
Yazıyor bir nice efsaneyi kanun ediyor.
Şu zamanda bir iki zate verilmiş ruhsat
Halkı kâh ağlatıyor, kâhi de memnun ediyor.
Dilimiz bağlamağa ip alıyor ipsizler (3).
Ölçüyar tarlamızı toprağı arşun ediyor.
Arşunu, tarzı cedid üzere döküp evleğe hem
Bir dönüm mevkiî on evleğâ makrun ediyor
Yazıyorlar kehi âlâ, kehi evsat amma
Kimini işte bu ahvalleri dilhun ediyor
İki tek kuruş alırlar o nedir, anlayamam
Burası doğrusu her âkili mecnun ediyor.
Kürre zade çalışup çabalayup uğraşiyor
İstikamel ile etvarını meşhun ediyor
Daima meylini âlâya çevirmiş anıma
Yağmurun silmesi âlâsını pek dun ediyor. (4)
Uğraşup siddi sadakatle hacı İslâh zade
Keşf ve tahmin ile memurları mestun ediyor
Dâim Abdal paşa zade aramakta hakki
Arayı bulmak için mesleki meşnun ediyor. (5)
Yazıyor Nuri efendi edilen tahmini
Halkı borçlandırıyor devlete medyun ediyor
İpi çekmekte ne mahir hele Eftim kolcu (6)
Çevirup tarlanın etrafını bir nûn ediyor
Haddini bilmediğinden bu hususta Kâmil
Dehri dün halini âlemde diğergûn ediyor.

1325

- (1) Destür, İzin istemek yerinde kullanılan bir kelime. Şair nedense her şiirinin başında bu kelimeyi mutlaka kullanır.
- (2) Sabık İngiliz kralı gibi.
- (3) Bu mısradaki ipsizler tabiri, tarlayı sicimle ölçen kolcu ve ölçtüren memurlara taştır.
- (4) Yağmurun silmesi âlâsını pek dun ediyor, sözü afyon başakları çizildikten sonra kurumadan yağmur yağarsa çıkan süt tamamen veya kısmen akar. Demek istiyor.
- (5) Mültezimlerle çiftçi arasındaki miktar üzerindeki muhalefet ve kavgaya işaret eder ki Abdal paşasından pazarlıkta arca bulmağa çalıştığını anlatıyor.
- (6) Eftim, Ulubozlulu bir hristiyanın adıdır. Mültezim koleculuğunda kullanılırdı.

Kâmil efendi arap ve fars edebiyatına da vakıftı. Şiirlerinde bazı arabça ve farsça kelimelerden mısralar tertip ederdi.

Ramazan ayında cerrar hocaların bir çekirge sürüsü gibi etrafa dağıldıklarını anlatan uzun bir kasidedeki:

*İcrad gibi cerrar dağılır ruyi zemine
Evlâdüdayal beslemeğe surra meramdır.*

*Ezkale bima yedükelyümnü fekülü
Mechur edecek münkiri ikrara asamdır.
Tebihî alıp desti riyakârına sofu
Çün marisiyah sade dilin payine dâmdır.*

Şairin müstekillen arabca yazılmış manzumelerine rastlanamıyorsa da kibar kelâmlarını mahirane bir surette manzumesine alabiliyor. Bazen kendi tarafından tertip edilmiş mısraları da eklemek değildir. Şairin nazarında bir manzumenin bir mısraı türkçe, ikincisi arabca, üçüncüsü farsça olması, rabita ile veznin bozulmaması bir san'attır. Son araştırmalarımızda ele geçen şu manzumesi bilhassa kayda değer:

D E S T U R

*Çeşmi ibretle nazar kil âleme
Eyne sunullahi fil'eşya deme (7)*

*Aczüke fi külli halin fâterif (8)
Nehyini terk eyle emre lâ deme*

*Saremin sunin ilâssani tarikon (9)
Bül kadimî hadise mevlâ deme*

*Kâmilâ! eşyada hah âsarını
Görmeyenler kör, köre âma deme*

Gerek bu şiirdeki arabca mısra tertibi ve gerekse bundan evvelki manzum mektupta farsça kibar kelâmlarının şiire ithal edilişi şairimizin bu lisandaki kudretlerine delildir. Mamafih bir san'at ve kudret ibrazı için söylendiği anlaşılan bu manzume kusursuz

değildir. Meselâ:

Üçüncü mısradaki [düm ilsasabr..] mısraındaki [ilâ] harfi cerri yerine [alassabr..] demeliydi. Zira devam kelimesi [alâ] ile tıradı eder. [ilâ] ile etmez Peygamberimizin hadisinde bile [Düm alettahareti] varit olmuştur.

Keza dördüncü türkçe mısraı da arapçanın tercümesi halindedir.

Beşinci beyitte de bir incelik görülmektedir ki manzumelerde bu gibi hazf, takdim, tebirlerin yeri vardır. Bunu kusur değil veznin zarureti kabul edeceğiz:

[Âsarını] kelimesi [görmeyenler] şibih fiilinin mukaddem mef'ulüdür ve bu mübtedanın haberi olan [kör] kelimesinde haber edatı olan yerine göre [dır, dür.. ilâ..] bazfedilmiştir. Bu [dür] edatına şimdi biz imik fiilinin üçüncü şahsı diyoruz. Şu halde cümlede fiil yok. Şibih fiil ile nebi fiili vardır ki bunlar cümlenin mânasını tamamlamaktadırlar.

Mamafih Kâmil efendi, çok müstait ve olgun bir şairdir. Bütün eserlerinde derin ve dinî bir felsefe, lâfzı cinaslar, tarihî imalar göze çarpmaktadır.

İhmal edilmemesi lâzım gelen bu şairimizin rindane, felsefi, dinî tasavvufî bir çok eserleriyle 212 beyit tutan [Mevlûdü nebevisi] ve bir çok methiyeleri, kuvvetli hicviyeleri vardır. Yeri geldikçe onlardan birer örnek ün sahifelerine konacaktır.

(7) (Allahın san'atı eşyanın necesiade deme) demektir.

(8) Herhalde aciz olduğunu itiraf et ki kadiri müteleki bilesin mânalarına gelir.

(9) San'attan sania bir yol ara. Masnuattan sania yol mevcuttur.

BİR ETÜT - BİR İDDİA

Büyük Türk Şairi Yunus Emre Kimdir?

II

Yazan: AKİF YBLKENÇİ

Bu satırların tahlilinden çıkardığım netice:

(Yunus Emre) namile maruf olan zatın (Âşık Paşa) nın kendisinin olduğunu!. Adı, sanı belli (Yunus Emre) bilerseniz lütfen tenvir ediniz? Şurasını açıkca söyleyelim ki:

Ben bu neticeyi (Yunus) devrinde yaşamış bir zatın yazdığı bir vesikaya istinaden söylemiyorum:

Bizzat koca dâhibin kaleminden çıkan sözlerden istihraç ediyorum. Biliyoruz ki, (Âşık Paşa) namile maruf olan zatın ismi (Alâeddin Ali) dir.

Gençlik hayatını Selçukilerin merkezi olan (Konya) da geçirmiştir. O devirlerde ilim ve irfan merkezi bulunan (Konya) da (Mevlâna) yı, sonra oğlu (Sultan Veled) i görüyoruz.

(Sultan Veled) in velâdeti (623) vefatı (712) dir. Babası gibi eserlerini (Fars) lisanile yazmıştı. Ve pek az türkçe şiir bırakmıştır.

Bir şiirinde:

Türkçe büseydim ben idiydim siza.

Sırları kim tangırdan değil biza

İlâh..

Diyor. Buna mukabil karşısında (Âşık Paşa) (Âşiki) mahlâsile türkçe şiirler yazmış ve halkı teshir etmiştir. (Âşım Paşam) ve Âşık mahlâsından başka (Âşık Garip, Miskin Âşık, Âşıkî mahlâslarını kullanarak (Sultan Ve-

led) in Farsî eş'arına karşı Türkçe şiirler vücade getiriyordu.

(Âşık Paşa) 703 te babası (Muhlis Paşa) ile birlikte (Mısır) a hicret etmiş, hatta orada (İbranice) de öğrenmiş, pederinin himmetile (707) tarihinde vatan hasretile (Kitahünna-siha) adlı (mesnevî) sini telif etmiş.

Ve bu defa da (Yunus Emre) mahlâsını almıştır.

Kur'anı Kerimdeki (Yunus) sure-sinde gördüğümüz (Yunus aleyhisselâmın balığın karnından tekrar sahile çıktığı gibi). (Kâh, batını hut içinde Yunus ile söyleşem.) Mezkûr şiirin beşinci beytinin birinci Mısraı. O da tekrar dünyaya ve vatanına gelmek için bu müstear mahlâsı kullanmış olması çok muhtemeldir.

(Mevlâna Celâleddini Rumî) de bu tarzda hareket etmiş değil midir? Müşarünileyh (Mesnevî) de Mevlâna Celâleddini Rumî adile tanınmış Halbuki Divanı Kebiri Mevlânada Şemsi Tebrizî mahlâsını ihtiyar eylemiştir.

(709) da pederi (Muhlis Paşa) nın vefatı (Vefat tarihi Tahir Beyin) (Âşık Paşa) mız 709 da tekrar Anadolu'da görülmektedir.

3 sene sonra (712) de babasile büyük babasının (mürşidlik) ettikleri Amasyada (Hankâhi Mes'udi) de irşad makamına geçiyor ve (716 da mezkûr

şiri söylüyor. Bu makamda (722) sene sine kadar kaldıktan sonra yerini oğlu (Ulvan Çelebi) ye bırakıyor.

Alâiki dünyadan çekilerek (Kırşehir) e gidiyor.

(730) senesine kadar (Mevlâna) gibi boş zamanlarında (İzziname) yahud (Maarifname) adlı eserini ki (sallıklara talimî mahiyette bir eserdir.) meydana getirdi ki, Türkçe (Mesnevî) gibi bir eserdir. Vefatı 733 tarihinde vukua geldi. Doğum, vefat tarihleriyle silsilesi türbesindeki kitabe de aynen şudur.

Sahibi ilmi ledün kutbü yegâne merdi hak (Şeyh Paşa) ibni (Muhlis) ibni (Şeyh İlyas) dan
Amedandır da'bialem baz şüd ender zele 670 733

Siz de mahı saf rüzü seşembe ey filân

Üstad Köprülü Fuad Bey Aşık Paşanın vefat tarihini, 733 hicri yılı saferinin on üçüncü salı gecesidir, diyor(1).

Aşık Paşa; devriude Türkçeye hakaretle bakıldığını yana yakılır şöyle anlatıyor:

Türk diline kimsele bakmaz idi
Türlere her kez gönül akmaz idi.
Türk dahi bilmezdi bu dilleri
İnce yolu ol ulu menzilleri

Fakat: O tarihlerde türkçemizin nasıl mükemmel dil olduğunu ve onunla bir gün bile bize zevk ve heyecan veren şiirler nazmolunabileceğini bu satırlar ispat etmiyor mu?

Havas zümresine (Sultan Veled)

(1) Yukarıda (Yunus) un şiirini tahlil ederken, şairimizin velâdet tarihi olarak (670) senesini bulduğumuzu hatırlattım.

Farisi lisanile rübailer söylerken bizim büyük şairimiz balka ne güzel ve ne saf bir türkçe ile hitab etmiş ve kalblerde bu güne kadar yaşamının yolunu bulmuştu. Devrinden itibaren bu güne kadar nazireler söylenmişti.

Senelerdenberi (Yunus Emre) hakkında yaptığım uğraşmalar bundan ibaret değildir. Sandıklarda, kütüphanelerde, toz, toprak içinde kalmış olan eslâf yadikârlarını mesleğim iktizası senelerdenberi gördüm, gözden geçirdim. Vatanıma, vatanımın tarih ve edebiyatına velev cüz'i dahi olsa bir hizmet edebilmek gayretile çalıştım ve çalışıyorum.

Bu makalede pek kısa, perişan bir surette ortaya attığım fikirleri tevsik eden naçiz tetebbuatım (dağarcığımda) epeyce bir yekûn teşkil etmektedir. Cenabı Hak nasip ederse bir münasip zamanda bir risale şeklinde ortaya çıkarmak azmiudeyim. O zamanı bekleyerek şimdilik şu buluşlarımı vatan daşlarıma arz etmeği vazif bildim.

(Yunus), felsefesini cihana (46) yaşında neşretti. Garip tesadüftür, ki ben de şimdi o yaşta olarak şairimizin hüviyetini ortaya çıkarmak istiyorum.

Sarfettiğim emekle memleketimin ilmüne bir katre ilâve edebildimse benim için bundan büyük bahtiyarlık olamaz.

RAİF YELKENCİ

Yunus Emre Divanından

Bu fenâ mülküde ben nice nice hayrân olam.

Nice bir hayrân olam yâ nice bir gir-
 yân olam
 Gâh feleklerde meleklerden dilekler
 eyliyem
 Gâh arş-ü şems ile gerdûn olam ger-
 dan olam
 Adımı attım yedi dört onsekizden ben
 öte
 Dokuzu yolda koyup şah emrine fer-
 mân olam
 Dost ferah kıldı terahtan ben teberrâ
 eyledim
 Suretâ insan olam bem cân olam hem
 kân olam
 Gâh bir müftî müderris geh mümeyyiz
 gâh temiz
 Geh müdebbir nâkis u geb naks ile
 noksan olam
 Gâh batû-i bût içinde Yunus ile söy-
 leşem
 Geh çıkam Arş üzere bin cân olam
 Selman olam
 Gâh inem esfellere Şeytan ile şerler
 düzem
 Geh çıkam Arş üstüne seyrân olam
 cevliân olam
 Gâh işidürem işitmezem aşumazam
 aceb
 Nice bir nisyan olam hayvân olam
 insân olam
 Gâh makûlât ü mabousât ü takrir-ü
 beyan
 Gâh makhûrât olam geh sâhib-i keyvân
 olam
 Nice bir surette insan-ü sıfatta cânver
 Nice bir dîlkü olam ya kurd u ya arslân
 olam
 Nice bir tefrid ü tecrid ü mücerred
 müferid

Yâ nice cin nice ins-ü nice bir şeytan
 olam
 Nice bir ışk meydanında nefis atın
 siğirttürem
 Yâ nice bir başımı top eyleyüb çevgân
 olam
 Gâh birlik içre birlik eyliyem ol bir ile
 Geh dönem katre olam deryâ olam
 umumân olam
 Gâh Düzahta benim Fir'avn ile Haman
 ile
 Gâh Cennette varam gilmân ile Ridvân
 olam
 Gâh bir gazî olam Efreng ile cengey-
 liyem
 Gâh dönem Efreng olam nisyân ile
 isyân olam
 Gâh bir meçhul olam merdûd olam
 Nemrûd olam
 Gâh varam Ca'fer olam tayyâr olam
 perrân olam
 Nice bir nâmî olam camî olam
 Nice bir kâmî olam nâkâm olam nâdâm
 olam
 Gâh ola odlar yakam diller yıkam canlar
 yakam
 Geh varam arşa çıkam hem şâh hem
 sultan olam
 Kimse bu söze erişmez min ledündür
 ey aziz
 Hızır yolda kaldı ben gerdûn ile gerdân
 olam
 Yâ nice bir dost ile ol ben olam ben ol
 olam
 Yâ nice irak deşem mahzûn olam abzân
 olam
 Nice bir dertler ile oda yanam oda
 yakam

Nice bir şâkir olam zâkir olam mihmân
 olam
 Terkedem bu hâk ü bâd ü âb-ü nârı
 yüzüne
 Şeş cihetten ben çıkam bî cism olam
 bî cân olam
 Nice bir Cercis ü Bercis olam-u Merrîh
 olam
 Nice bir Câlinus-u Bukrât olam Lokman
 olam
 Bu dokuz arslan-ü yedi evrenü dört
 ejdehâ
 Bunlarınla cengedem Rüstem olam
 destân olam
 Bir demî âsûde olam gaflet ile hürd u
 hâm
 Bir dem âşüfte olam mecnûn olam
 hayrân olam
 Gönlümün gencine rencler irmedin bir
 yol bulam
 Yahu deryaya girem bi reng ü bi elvân
 olam
 Nice bir sen ben diyem ben san diyem
 utanmadın
 Yâ nice deksüz olam dilsüz olam hayvân
 olam
 Çün di dirler nideyin dimezse yanar
 can u ten
 Ben dabi dürler dökem dosta bezar
 destân olam
 Kâr olam neykâr olam nevkâr olam
 esrâr olam
 Geb dönem gerdâr olam güftâr olam
 Numân olam
 Nice bir balçıkta vü alçakta yatam
 hor üzâr
 Geh varam gevher olam yakût olam
 mercan olam
 Âdemilikten çıkam göçem melekler
 mülküne
 Levn olam bi levn olam geh kevn olam
 bikân olam
 Geh mutî' olam Hudâ'nın emrine bin
 can ile
 Geh dönem âsî olam Mustî olam İmrân
 olam
 Geh varam Dâvûd olam taht-ı sülây-
 man'a çıkam
 Geh dönem gümrâh olam hemrâh olam
 hicrân olam
 Gâh zındandan çıkam âzâd olam âbâd
 olam
 Geh yine derban olam mahbûs olam
 zındân olam
 Dâr olam gerdâr olam berdâr olam
 Mansûr olam
 Can olam hem ten olam hem in olam
 hem ân olam
 Geh beyâbân-ı harabât geh serâb-ü
 geh türâb
 Geh yine mahmûr olam geh cinn olam
 geh cân olam
 Gâh izzette âziz ü gâh zillette zelil
 Geh varam erkân olam rebbîn olam
 rübbân olam
 Geh varam bir sâz bir söz olam pür
 süz olam
 Geh varam dükkân olam dehbân olam
 rüchân olam
 Dem olam âdem olam âlem olam âlem-
 de ben

BEZENME

Yazan : Emine Kaynak

Geçen devirlerde bazı cilde âriz olan kaşıntı, kırmızı kabarcıklar ve şişliğe karşı şifadır diye balk arasında şöyle bir inanış vardı:

Haftanın yalnız Cumartesi ve Çarşamba günlerinde yapılmak üzere çarşıda "Aşı," namıyla satılan kırmızı bir boyayı toprak çanak içerisinde ıslatıp ezerler. Hasta olan şahsa bir parmak yalattıktan sonra yine parmakla (müb telânın üzerindeki armağanı al tanrım) diyerek vücudun kızaran, kabaran veya şişen kısımlarıyla yüzde, iki kaşın ortasına, şakak kemikleri üzerine, çeneye, kulak arkalarına, göğüs ortasına, el ve ayak bileklerine sürerler. Hastalığın şiddet ve derecesine göre bazan da aynı boyadan pekmeze karıştırılarak içirirler. Eğer hastalık geçerse Bezeme tekrar edilmez. Fakat geçmi-

yecek olursa Cumartesi ve Çarşamba günleri yapılmak üzere fasıla verilmeden üç kere tekrar edilir. Yalnız bu Bezeme işinin hastalık üzerinde tesiri görülebilmesi için basta olan şabıs kendisi, eviinden veya tanıdıklarından herhangi bir insan bezeyemez! Bezemeyi ancak düalı olan bazı evlerde oturan ailenin en yaşlısı yapar. Bezeyen şabıs ihtiyarlayınca ellerini ailede kendisinden sonra gelen büyüğün ellerine (Allahın izniyle elimin uğur ve şifa kudretini sana veriyorum) diyerek sürer! Bu adama izinli ve bu aileye de bezeme ocağı adı verilir.

Mimarsinan mahallesinde balâ Bezemeciler lâkabını taşıyan aile ile Bozanöü köyünde bir kaç evin vaktiyle bu işle meşgul oldukları rivayet edilmektedir.

Dam olam hî dem olam hem nâm olam
hem nân olam

Geb dönem bâmûş olam bi dûş olam
serhoş olam

Söyliyam destân olam hem bâğ-u hem
büstân olam

Yunus'a Tapduk'u Saltuk u Barak'dan-
dır nasib

Çün gönülden cûş kıldı men nice pin-
hân olam

Yunus imdi bu sözü sen aşka di aşka

Kim sana men sıdk olam bem derd-ü
bem dermân olam

Gâb hâlis gâb muhlis oluram Furkan ile
Gâh Rahmân-ür Rabim ya Hayy-ü yâ
Mennâm olam

Geh dönem bir şems olam zerremde
yüzbin arş ola

Geh yine tугyân olam âlemlere tûfan
olam

Evveli Hû âhiri Hû yâ Hû illâ Hû
olam

Evvel âhir ol kala vu men alcyhâ fân
olam

Sınıf ve Okul Kütüphaneleri ve çocukta Okuma İtiyadını nasıl kazandırmalı

Öğretmen: Zehra Dürü

— Geçen Sayıdan Mabat —

Çocuğun taze dimağına okuma itiyadını aşılama hususunda göstereceğimiz hiç bir gayret ifrat sayılamaz. Çocukların ellerindeki ders kitapları önceden verilmiş bir mevzuu hazırlamak için başvurdukları bir vasıtaadır. Ve bunlar talimatnamenin 50. maddesi gereğince nihayet talebeye unuttuklarını yeniden öğretmek, uğradıkları müşkilâtı halle yardımcı olmaktan ibarettir. Halbuki, talebenin üzerinde düşünebilmeğe, müşahede ve tecrübe edeceği madde ve hadiseler karşısında bulunduğu meseleleri hal için elde bulunan ders kitapları kâfi değildir. Okuma kitapları bile bir ihtiyacın karşılığı olmaktan ziyade (doğru, açık, kolay, iyi ve manaya bağlılık) kazandırmak maksadını taşıyan bir okuma tekniği vasıtalarıdır. Binaenaleyh; ders mevzuu olarak okunan kitaplar çocuğa okuma itiyadını vermeğe kâfi gelemez. Çünkü burada ister istemez bir zorlama mahiyeti vardır. Halbuki okuma itiyadı ancak hiç bir zorlama ve mecburiyetin tesiri olmadan, sırf zevk için yapılan okumalarla kazanılabilir. Çünkü dışardan gelen tazyik, içten gelen kuvvetlerin makul tarzlarla yol almasına imkân vermezse bu işin başarılmaması imkânsızdır.

Arkadaşlar;

Talebeye kendi kendilerine çalışacakları ve teşebbüste bulunacakları

kaynakları ve imkânları onların yakın çalışma muhitlerinde hazırlamak lâzımdır. Zaten yeni programın da her okulda talebeye okuma itiyadını, kitap sevgisini vermek maksadıyla okul kütüphaneleri vücuda getirilmesi ve işin sınıf kütüphanelerinden başlanması hakkında verdiği direktiflerin manası budur. Çocuğun gözü önünden ve elinden kitabı eksik etmemek lâzımdır; unutmuyalım ki: Türk yarıularının büyük bir ekseriyeti, değil süslü ve büyük kütüphaneler hatta bir tek talebe kitap bile görmemek talihsizliğine maruzdurlar. Demek oluyor ki; bu ihtiyacı daha şimdiden ve ancak okul karşılayabilecektir. İşte arkadaşla okul ve sınıf kütüphanelerinin sebep ve hikmeti de bundandır. Taleheyi en doğru ve en iyi çalışma yollarıyla faaliyete sevk etmek kendi kendilerine bilgiler kazanabilmek imkânlarını hazırlamak işi bugünün belli başlı eğitimi ve öğretim prensiplerinden biridir. Talebe herhangi bir mevzu üzerinde araştırma faaliyetine sevk edilirken istifade edilecek kaynaklardan birisi de kitap ve dolâyısıyla kütüphanedir.

OKUL KÜTÜPHANESİ: Bunlar okul için hazırlanan tek kütüphane olduğu için bütün talebenin okuyabileceği kitaplar yaş ve fikir seviyesine göre tasnif edilmiş değildirler.

Saniyen buradan istifade edecek

çocuklar da pek mahduttur. Ve bu istifadenin neticesi de belli değildir. Sonra bunların muhteviyatı büyük bir talebe küttlesinin yardımından uzak bulunacağı için zenginleşemez. Bu itibarla evvelâ sınıf kütüphanelerine lüzum vardır. Sınıf kütüphaneleri her okulun, çocuğa okuma terbiyesini vermek gibi çok lüzumlu olan ve iş kadrosu içine alınması başta gelir. İşte sınıf kütüphanesine karşı duyulan ihtiyaç böylece anlaşıldıktan sonra onun nasıl kurulması lâzımgeldiği meselesine geçebiliriz. demektir.

Evvelâ sınıf kütüphanesinde neler bulunabileceğini düşünelim: Bunlar, lugat kitapları, Coğrafya atlasları, son yıllarda çıkan ve müsbet bir inkişafı tekâmüle başlıyan çocuk dergileri, talebe seviyesine uygun maktualar, resimler ve çocuk seviyesi gözetilerek yazılmış ansiklopedik eserler, muhtelif müellifler tarafından yazılmış sınıf kitaplarından hiç olmazsa birer sayı, çocuk edebiyatına ait eserler (Millî hikâyeler, coğrafya seyahatları v. s.) bütün bunları da iki gruba ayırmak mümkündür:

1. Doğrudan doğruya derslerde karşımıza çıkacak müşkülleri halle yarayacak olanlar.

2 — Çocuğun muhayyelesini, görüşünü, lisanını olgunlaştıracak serbest resriyat Birinci partide işaret edilen kitapları seçmeden evvel üzerinde çalışılacak mevzuların program esas tutularak bir kadrosunu yapmak, aynı

zamanda yazılış tarzlarını da göz önünde bulundurmak; işe yarayacak olanlarını aramak ve ayırmak lâzımdır. İkinci partide gösterilen kitapların da sadece mevzularının fikir ve lisan bakımından müsait olmasına dikkat edilmelidir. Çünkü çocuğun lâalettayın eline geçirdiği kitapları okumaması emniyetli bir iş değil, hatta tehlikelidir. Seviyeye uygun olmiyan kitaplar onlara usanç verir. Okuma itiyad ve zevki körleşir. Cinayet, fena hikâyeler, gayri ahlâki, efsaoevî ve batıl fikirleri ihtiva eden gayri terbiyevî kitaplar çok tehlikelidir. Her öğretmen evvelâ sınıf kütüphanesinde mevcut kitapları okumalı, muhtevaları etrafında hazırlıklı bulunmalıdır. Kitapların başlık ve fihrist işleri de mühimdir. Talebelerin muhtelif yerlerden temin ettikleri rapor mahiyetindeki yazılar, gazete ve maktualardan kesilmiş, mevzularına göre zarflar içerisinde tasnif edilmiş kısımların da sınıf kütüphanelerinin zenginleşmesine yarayabilecek faydalı birer kıymet taşıdıklarını da unutmamak lâzımdır. Sınıf kütüphaneleri bu suretle okul, öğretmen ve talebe eliyle hazırlandıktan sonra bizi bir ikinci rehberlik ve teşvik ödevi beklemektedir. Çünkü bu çerçeve dahilinde sınıf kütüphaneleri kurmak, her gün yeni yeni eser ve kitaplarla kütüphaneyi zenginleştirmekle iş bitmiş olmaz. Bu kütüphanelerden talebelerin gerekli şekilde istifade edebilmeleri lâzımdır. Bu hususta sınıf öğretmen-

lerine düşen kılavuzluk vazifesinin belli başlılarını şu suretle sıralayabiliriz:

A) Lugat kitaplarından herhangi bir kelimeyi aramak usullerini öğretmek, bu sayede talebenin kelime hazinelerini kendi kendilerine genişletmek İmkân ve melekelerini bazılarlamak,

B) Tetkik vazifeleri verilirken istifade edilecek kitapları işaret etmek.

C) Bir kitaptan nasıl istifade edileceğini fibriste bakarak, herhangi bir şeyin nasıl bulunacağını öğretmek.

D) Kitaplardan not alma usullerini göstermek.

E) Şayanı istifade olan eserleri okuma hususunda talebeyi cazip bir şekilde ilgilendirecek sebepleri hazırlamak.

F) Sınıf kütüphanelerine yeniden ilâve edilecek dergiler ve kitaplar etrafta duvar gazetelerinde münasip şekilde propağandalar yapmak, yahut şifahi olarak talebenin dikkatlerini çekmek.

G) Talebeye okutulması istenilen herhangi bir kitabın dikkatle okuyup okumadığını münasip vesilelerle kontrol etmek.

Meselâ: (Çocuğum, sen bu hafta yahut bu ay içinde kütüphaneden hangi kitapları aldın? yahut sen falan tarikte şu kitabı almışsın neler okudun anlatabilirmisin?) gibi talebeye okuma işinde müsbet itiyatlar kazandırmak.

H) Talebe tarafından idare edilmesi lâzım olan kütüphane kayıtlarının umumî kitapsaraylarda olan usule benzer bir şekilde takip ettirmek.

İ) Kitapsarayı bulunan merkezde, ziyaretler yaparak meballi kitapsaraylarda kitapların nasıl aranılacağını öğretmek.

İşte arkadaşlar; bizim işimiz en çok rehberlik ve teşvik olacaktır. Ve her yaşdan evvel çocuğa kitabın, mecmuanın cazibesini hissettireceğiz. Bu cazibe bir kere yerleşti bayatın sanına kadar onun üzerinde tesirini icradan geri kalmaz. Bilhassa çocukların zevkine göre hazırlanmış renkli, resimli mecmualar ve kitaplar onların alâkalarını çeker. Ancak benüz okuma itiyadı almamış olanların çoğu yapraklarını karıştırıp resimlerini gözden geçirdikten sonra bu kitap ve mecmuaları bir tarafa atmağa onlara, asil muhtevanın daha cazip, daha meraklı olduğunu öğretmek lâzımdır. Bu hususta yapacağımız şeyi evvelâ çocuğun alâka ve seviyesine göre uygun ve iyi bir seçme yapmalıdır. Çünkü okuma bir gıda olduğuna göre bu gıdanın iyi intihap edilmesi lâzımdır. Ruha, kendisine bas gıdalar yararır. Kütüphaneler bir misafirhane olmaktan kurtarılmalıdır.

Arkadaşlar; yapılacak bir iş daha var ki o da müfredat programındaki direktifler üzerine her sınıfta bir ay içinde ne kadar kitap ve kaç talebenin okuduğunu rakamlar ve grafikler-

le tesbit etmek lâzımdır. İşte size kendi okuttuğum dördüncü sınıf kütüphanesinin nasıl işlediğini arz ediyorum.

1 — Burada:

36 adet muhtelif mülliflerin yazdıkları her derse ait okul kitapları.

4 adet Kılavuz

25 » sınıf seviyelerine uygun seyahat kitapları, romanlar ve küçük temsili eserler.

26 adet Ansiklopedik eserler.

16 » Seçilmiş çocuk dergileri

Bunlar okul (kooperatif) ve talebe yardımlarıyla temin edilmiştir.

2 — Kütüphaneye yeni girenleri numaralayıp yazmak, arkadaşlarına istedikleri kitipleri verip geri almak, fihrist yapmak gibi kayıtları tutan üç gözcüsü vardır.

3 — Her öğrenci bu gözcülere başvurarak muayyen veya zarurî icap zamanlarında arzu ettiği kitabı ister, kitap kendisine verilir ve defter imza ettirilir.

4 — İadesi halinde yine tarible beraber gözcünün teslim imzası atılmış bulunur.

5 — Kitapların muhafazasından, başta gözcüler olmak üzere bütün sınıflar mes'uldürler.

Şimdi de birinciteşrin başından ikinciteşrin sonuna kadar iki ay için-

de sınıf kütüphanesinde okunan kitaplarla okuyucu sayısı da şundan ibaret:

1 — Bu muddet zarfında 50 öğrenci kitap almışlar.

2 — 79 kitap okunmuştur.

3 — Okunan kitapları:

18 adedi sınıf okul kitapları,

12 » Ansiklopedik eserler

35 » Tarihî eserler, seyahat, hikâyeler, Romanlar vesaire

14 adedini mecmua ve dergiler teşkil etmektedir

Birinci kânunun başından ikinci kânunun sonuna kadar yine iki ay içinde okunan kitaplarla okuyucu sayısı: 55 öğrenci kitap almışlar. 81 kitap okunmuştur.

21 adedi sınıf okul kitapları

23 » Ansiklopedik eserler

22 » Tarihî eserler, seyahat hikâyeleri Romanlar

15 » Çocuk dergileri.

İşte arkadaşlar; yukarıdaki rakamlar da bize gösterir ki: talebe bu kitapları ya şahsî bir arzu eseri veya but da tedris icaplarından ve öğretmenin tavsiye ve rehberliğinden mütevellit bir ihtiyaçla okunmuştur. Okuma işine vereceğimiz önem hem bizim işimizi kolaylaştıracak, hem telebeye okuma zevk ve itiyadını kazandırmış olabilecektir.

HALK EDEBİYATI

TOPLAYAN
NURİ KATIRCIOĞLU

(Aşık dizari) nin bayatını, karakter ve Şairliğini; kıymetli arkadaşımız Febmi Aksu (ün) ümüzün ikinci sayısında uzun bir makalesile izah etmişdi. Bu makalede bahsettiği (Zaman-destanı) nın bir kaza neticesi suda ıslanarak buzulmuş ve sudan azade kalabilen dört parçası, şiirlerinin nümunesi olarak yazılmıştı. Şimdi bu destanın tamamı elimize geçti. Fakat: nümune olarak evvelce yazılan dört parça beytin bizim bulduğumuz suret de bazı farklar varsa da, bunları hiç dokunmaksızın olduğu gibi yazıyorum.

Rahmetli Muhittin Azmi (*) ye : aziz dostu ve sırdaşı olan aşık Dizari 1315 - 1900 de İstanbula geldiğinde bu destanını ona gizlice okumuş ve bir suretinide kendisine vermiş. Ozamanlar (Evrakımızirre) adı verilen bu gibi yazılar, yazıcılarını ve bilhas- sa okuyucularını tehlikeye koyduğunda Arkadaşım Muhittin Azmi Müre' teye giderken bu ve bu gibi bazı kâğıt ve kitaplarını bana vermişti. Aradan çok yıllar geçti, İstanbuldaki evim iki büyük yangında taşınma yüzünden bir bayli zarara uğramıştı. Bu sebeple eşyalar ve kitaplar, kağıtlar kaybolmuştu. Bunun arasından yirmi beş yıl geçdikten sonra, uzun müddet eşya-

ları bizde kalan bir arkadaşım: kendi eşyaları arasına karışan bu kayıplarımı bulmuş, bize verdi. İşte bunlar içinde (Evrakımızirre) damgasiyle gizlenmiş olan Aşık Dizarinin destanı da çıktı. Bunu, burada aynen neşrederek arkadaşımız Febmi Aksunun makalesine ekliyorum:

ZEMANE DESTANI

1

Çeşmi ibretle bakın şu cihane
Durup oturacak rahat mı kaldı.
Eyvah erişmişiz son zamane
Çekilmedik belâ ve mihnet mi kaldı

2

Geçinmek güç oldu bu devirde gayet
Kalktı bu zamanda sadakat
Mevlâ bilir amma yakın kıyamet
İrtikâp edilmedik rezalet mi kaldı

3

Bunca zadedânlar nerede kaldı
Bitarz âdâlar meydan aldı
Büyük küçük bilinmez oldu
Evlâddan ataya hürmet mi kaldı

4

Sakın merakedüp düşme teşevvüşe
Dahi neler gelir sağ olan başa
Hiyanetlik eder kardaş kardaşa
Ol naşın kalbinde şefkat mi kaldı

(*) (Muhittin Azmi), Azmi zadelere oğlu ve bahriye kademli yüzbaşı rütbesinde enerjik bir zattı. (Allah Rahmet aylesin).

İlimizde Kültür faaliyetleri:

Isparta Kültür direktörlüğünce sene başında tertip ve tamim edilen program mücibince meslekî toplantının sonuncusunu direktör Bay Şevket Aydının başkanlığı altında maarif müfettişleriyle beraber 14 Nisan 1940 Pazar günü Eğitimli Baladız köyünde yapmışlardır.

Havanın kuvvetli yağmur ve fırtınalı olmasına rağmen sayın Valimiz Bay Tevfik Hadi Baysal ile vazifeten şehrimizde bulunan Adliye müfettişi Bay Baha Arıkan da bu meslekî toplantıya lütfen iştirâk etmişler ve onur vermişlerdir.

Ziyaretine gidilen köyümüz, Baladız istasyonunun yirmi dakika doğusunda ve iyi ekilmiş ekin tarhalarıyla süslü tath

bir meyille inen yamacın böğründedir.

Isparta ve Burdur illerinin birbirine yanaştığı yere rastlayan acı göl, köyümüzün doyulmaz, bedii bir göreyini yaratmakta ve yemyeşil owayı çerçiveleyen zümrüt ve buruşuk dağlar doya doya seyredilmekte idi.

Yarım saat kadar bir istirahattan sonra evvelâ Baladız sonra da Fandas ve İğdecik köy çocuklarının basit bir sınavı yapıldı. Dört ay evvel tedrisata başlayan ve hiç bir el değmiyerek yeni öğretmenlerimiz tarafından yetiştirilen bu rengârenk yavruların başarıları takdirle karşılandı.

Gezici başöğretmenlerimizden Tevfik Tıgılı, eğitmen teşkilâtının lüzumunu,

5

Hile katılmadık kalmadı bir kar
Elkâsibü habibullah diyen birtüccar
Haramı helâli var mı hiçbir arar
Zamanede düzgün bir ticaret mi kaldı

6

Zabtetti zamanı bir alay hezele
Belki (Sen)den sonra dünya düzele
Şimdi rağbet zenginle güzele
hükümet babında adalet mi kaldı

7

Çokkişilerin variken halükadri
Askerlik korkusundan softa oldu
Medreseler asker kaçağıyla doldu
Busebebden ülemada kıymet mi kaldı.

8

Beyinsiz kafalarda sarıklar aldı meydan
İliminde amel yok zerrece iman
Bunların yüzünden bozuldu cihan
Bu ecilden millette selâmet mi kaldı.

9

Ne olurdu etseydiler dinümillete hizmet
Düşer miydi bu hale zavallı millet
Dolsun çile, düzelsin devlet
Hak söze alınmadık rişvet mi kaldı.

10

Camilerde arasan bulunmaz cemaat
Bir dürüst adamde yok, etsin imamet
Niçelerin vicdanında kaldı ibadet
Kötüleşmek de hal: hakka riayetmi kaldı

11

Kâmil dalgıç ister bahre dalmağa
Yiğit gerek dalâletten kurtarmağa
Rişvet ister devletten paye almağa
Lâkin tilkiden arslana fırsat mı kaldı

12

(Dizari) bugüfteye vermistir emek
Bu, zamane halinin destanı demek
Rişvetle zina, zina ile bina etmek
Âlimden cahile nöbet mi kaldı

eğitmenlerin şahsiyetini, eğitmenli okulların hedef ve faaliyetlerini ve bu eğitmen teşkilâtına mucip sebepleri etrafına izah eden konfransı verdi.

Daha sonra bir evvelki toplantıda İsmet paşa okulu baş öğretmeni bay Abdi Dikmenin verdiği numune yazı dersine ait tenkit müzahabesi yapıldı.

Kültür direktörü bay Şevket Aydın da yazının tekniği hakkında güzel bir mütalea ve izahatını müteakip sayın valimiz Bay Tevfik Hadi Baysal da bu toplantıların meslekî lüzum ve faydalarını ve memlekette yaratacakları varlıkları, başarıları tebarüz ettirerek müzahabeye son verildi. Akşam üzeri trenle Ispartaya dönüldü.

Bölgemizde Spor Faaliyeti

13/Nisan/940 tarihinde Halkevi salonunda yapılan bölge serbest güreş müsabakalarında Ramazan Kazıcı 60, İsmail Ak 66, Hasan Kiraz 72, Ali Erçin 79 kilonun birincisi olmuştur. 78 kiloda Cinkayaya çıkacak rakip bulunmadığından bu da sikletinin birincisi addedilmiştir.

Bu gençler 5/Mayıs 940 tarihinde yapılacak grup müsabakalarına iştirak etmek üzere güreş ajanı Şevket Akanın idaresi altında Eskişehir hareket etmişlerdir. Gençlerimize hayırlı yolculuklar ve başarılar temenni ederiz.

ULUBORLU HALKEVİNDE ÇALIŞMA

Çalışkan Uluborlu Halkevinin şayanı takdir üç aylık faaliyet raporu aşağıya aynen dercedilmiştir. İlimiz Halkevlerinden gelecek bu gibi programlı mesaileri dergimizde neşredeceğiz. Evlerimize başarılar dileriz.

Şubat 940 Programı

1 — 1/2/940 cuma gününden itibaren birer gün aralıkla haftanın pazartesi, çarşamba, cuma günleri Halkevinde bir (B) dershanesi açılarak tedrisata devam edilecek.

2 — Konferanslar:

Salgın hastalıkları ve korunma çareleri:

DOKTOR KEMAL DURAKOĞLU 1/2/940 perşembe

İçtimai müzahabe:

ÖĞRETMEN HULUSİ YILMAZ 8/2/940 perşembe

Fındık, Badem ve Bağcılık:

EMEKLİ ÖĞRETMEN ÖMER GÜNER 15/2/940 perşembe

İktisadî ıstılahlar üzerinde konuşma:

BANK MEMURU ASİM TEZEL 22/2/940 perşembe

Meyvecilik ve ıslahı ve ağaç yetiştirme:

ÖĞRETMEN TEVFIK COŞKUN 29/2/940 perşembe

19/2/940 akşamı mûsamere: Temsil kolu tarafından

Şubat ayı içinde bir gezi tertibi: Spor kolu tarafından

Konser heyetinin çalışması için bir odanın temini

Mart 940 Programı

Tarihi	Gün	Nevi	Mevzuu	Konferansçı
7/3/940	Perşembe	Konferans	Ekonomi	T. C. Ziraat B. M. Asım Tazel
14/3/940	Perşembe	»	Hukuk ilmi	C. M. U. Fahri Bozbey
15/3/940	Cuma	Müsamere		Temsil ko'lu tarafından
18/3/940	Pazartesi	Konferans	Verem hastalıkları	Doktor Kemal Durakoğlu
21/3/940	Perşembe	»	Vergiler	Malmüdürü Nafi Güldal
26/3/940	Salı		Fakirlere yardım	Halkevi azaları
28/3/940	Perşembe	Konferans	Ağaç dikme ve yetiştirme	Öğretmen Tevfik Coşkun
17/3/940	Pazar	Spor, Gezi		Spor kolu tarafından

Mart 940 ayı içinde Halkevi çalışma programı yukarıda yazılı olduğu gibi tesbit ve tasvip edilmiştir.

Nisan 1940 Programı

Tarihi	Gün	Nevi	Mevzuu	Konferansçı
4/4/940	Perşembe	Konferans	Çocuk bakımı	H. Tabibi Kemal Durakoğlu
11/4/940	»	»	Aile ile okulun iş birliği	Kültür işyarı
18/4/940	»	»	Kooperatif	T. C. Ziraat Bankası Müdürü
25/4/940	»	»	Para	Kaymakam
28/4/940	Salı	Müsamere		Halkevi
7/4/940	Pazar	Gezi		
14/4/940	»	»		
21/4/940	»	»		
28/4/940	»	»		

KAHVELERDE KONFERANS

8/4/940	Öğretmen	Kadri Ungan
15/4/940	»	Hulusi Öztürk
22/4/940	»	Ömer Çapçı
19/4/940	»	Tevfik Coşkun

Neşriyatı idare eden: HİLMİ DILMEN

Mes'ul Nüdü: ALİ RIZA UYSAL

Bastıldığı yer: ISPARTA MATBAASI

Isparta Halkevinin 8/4/940 günü yapılan yıllık umumî içtimainda Halkevi şubelerinin seçim işleri şu yolda neticelenmiştir.

1 — Dil, tarih, edebiyat şubesi:

Reis : Sait Demirdal İstiklâl ilkokulu öğretmeni
Mümessil : Emine Kaynak
Aza : Hayri Yavru Ortaokul Türkçe öğretmeni

2 — Ar (Güzel sanatlar) şubesi:

Reis : Orhan Doğu Ortaokul Müzik öğretmeni
Mümessil : Hadi Us " Resim öğretmeni
Aza : Fitnat Alpaydın Ülkü ilkokulu öğretmeni

3 — Gösterit (Temsil) şubesi:

Reis : Zühtü Ayçin Ortaokul Müdürü
Mümessil : Süleyman Telli İstiklâl ilkokulu başöğretmeni
Aza : Bekir Türk Cümhuriyet ilkokulu öğretmeni

4 — Spor şubesi:

Reis : Rüknettin Durlu İstiklâl ilkokulu öğretmeni
Mümessil : Razi Önder Singer kumpanyası acentası
Aza : Adnan Demirtaş Ortaokul Yardirektörü

5 — İctimai yardım şubesi:

Reis : Fatma Akad Meclisi umumî azası
Mümessil : Hadiye Baysal Vali Tefvik Hadi Baysalın kızı
Aza : Remzi Tınaz Sıhhat Müdürü
Aza : Kâmil Oral Halıcı
Aza : Süleyman Konur Tüccar

6 — Halk dershaneleri ve kurslar şubesi:

Reis : Ömer Güllü Ortaokul Riyaziye öğretmeni
Mümessil : " " " " " "
Aza : Şevket Aydın Maarif Müdürü
Aza : Ali Rıza Uysal Ortaokul Yabancı dil öğretmeni

7 — Kitapsaray ve yayın şubesi:

Reis : Adviye Özdeniz Adliye Sulh hakimi
Mümessil : Abdullah Kayalar Cümhuriyet ilkokulu başöğretmeni
Aza : Hamza Özmen Ortaokul Tabiiye öğretmeni

8 — Köycülük şubesi:

Reis : Reşat Ayan Memleket hastanesi baştabibi
Mümessil : Tefvik Eşmeli Vilâyet Mektupçusu
Aza : Ali Kınık Ortaokul tabiiye öğretmeni
Aza : Cevdet Kavukçu Tapu sicil muhafızı
Aza : Tefvik Tıgılı 1 inci muntaka gezici Başöğretmeni

9 — Müze ve sergi şubesi:

Reis : Fikri Aytaç İsmet Paşa İlkokulu öğretmeni
Mümessil : Etem Ertem Ülkü ilkokulu başöğretmeni
Aza : Reşat Ege Maarif ilk tedrisat müfettişi

ÜN

ISPARTA HALKEVİ MECMUASI

19 Mayıs ve Gençlik bayramı

Bazı günler olur ki ulusların tarihini şeref ve vekarla süsler. Öyle bir an olur ki o gün, o millete ciltlerle muhal- led bir tarih yazdırır. Bizim 19 Mayıs günümüz de eski koca bir imparatorlu- ğun göçme günü, yeni bir devrin başla- dığı ve Türk cümhuriyetinin ilk kıvılcı- mı parladığı gündür. Biz Türkler 1914 de girdiğimiz cihan savaşında son nok- taya kadar devam edecektik. İş birliği yaptığımız Bulgarlar silâhlarını teslim e- başlayınca savaşın devamına meydan kalmadı. Düşmanlarla bir mütareke ya- pıldı. Mütareke mucibince düşmanlar, birkaç harp gemisi yollayacaklar, aynı zamanda da sulh yapmağa çalışacaklardı. Böylece 1445 gün devam eden cihan savaşı sona ermiş bulunuyordu. Halbuki sözünde duran, sözünü namus bilerek yerine getiren yalnız Türk milletidir.

Düşmanlar böyle yapmadılar. Bir kere içeriye girdikten sonra İstanbulu, Ada- nayı, Musulu işgal ettiler. Yüzlerce ge- milerini İstanbul önüne dizerek istedik- lerini kabul ettirmek için tehdide başla- dılar. Günün birinde İzmir Yunanlılar tarafından işgal ettirildi. Pariste sulh yapmak için toplanan düşmanlarımız, Bizi haberdar etmeden bir karar vererek:

“Paris konferansı kararla İzmir, yu- nanlılar tarafından işgal edilmiştir, ha- berini İstanbul hükûmetine bildirdiler. O dakikadan itibaren bizim için mazi düğümlendi ve tamamlandı, yeni bir ta- rih başladı. Köhne Osmanlı saltanata ve istiklâl ve kurtuluş tarihimizin başlangıcı; cümhuriyet ve inkılâbımızın temel taşı olan bugün sizin gününüz, sizin bayra- mınız, sizin düğünüzdür. Temiz devrin hür havası içinde canlı, kanlı, heyecanlı

ve yarınlara imanlı olarak yaşayınız. Azm ve iradenin, spor ve hareketin sembolü olan bugünü ve bugünün ülküsünü daima yaşatınız. Bir zafer bayrağı gibi elden ele yarınlara, nesillere ulaştırınız. Bunun için kuvvetli olunuz. Beden kuvvetinizi, fikir kudretinizi ve ahlâkiyetinizi artırınız. İyi düşünen bir kafaya, sağlam bir vücade, hakikat ve faziletten ayrılmıyan dürüst ve metin bir ahlâka sahip olmağa çalışınız. Size bu hasletleri, bu meziyetleri kazandıracak olan sporu seviniz ve onu kendinize en sadık arkadaş ediniz.

Aziz çocuklarım! Kuvvetin hakka kılıç çektiği şu günlerde kuvvetli olmanın hakkı korumanın aşkıyle yanınız. Zira Türk milletinin bugün de, yarın da dayandığı, dayanacağı biricik desteği, biricik temeli sizlersiniz. Yarınların vazife ve mesuliyetleri, milletimizin mukadderat ve mukaddesatı; bütün mameleki sizin omuzlarınızdadır. Siz bizim ümidimiz, istikbalimiz, istiklâlimizsiniz...

Sayın vatandaşlarım! Aziz çocuklarım!

Sözlerimi bitirirken büyük ve ebedî Şef Atatürk'ün hatıralarını ve aziz ruhunu tazim ve taziz eder ve onun ülkü ve inkılâp arkadaşı yüce millî Şef İnönüne, koca Türk milletine sağlıklar ve bahtiyarlıklar dilerim.

H İ T A B E

Sayın yurttaşlarım! Aziz çocuklarım!

Bugün buraya 19 Mayıs gençlik ve spor bayramını kutlulamağa, yaşatmağa geldik. 20 inci yıldönümünü yaşamak ve

yaşatmakta olduğumuz bu gençlik, spor bayramının bu hayat ve hareket gününün hakikî değim ve değerini sizlere anlatabilmek, duyurabilmek için tarihin bu mukaddes gününe tekaddüm eden hâdisat ve vekayii kısaca söylemek, arz etmek isterim.

Aziz vatandaşlarım!

Hatırlardadır ki.. Koyu ihtirasların gayzı olan büyük harp, dört senelik harp fecayini aziz milletimizin çelik sinesinde deneyip sustuktan sonra, 1918 senesinin ikinci teşrininde mütareke başlamıştı. Münhezim ve mağlûp imparatorluk ölüm döşeğinde son can damlalarını sızdıran sekeratla uğraşırken; umumî harbin sekriyle mağrur ve mest olanlar, Türk toprağını, Türk yurdunu, Ak ve Karadeniz kıyılarında bâkir bir kız sefetele bağdaş kuran anavatanı, bu güzel ve eşsiz Anadoluyu sahipsiz bir ziyafet sofrası gibi paylaşmak istiyorlardı. Arza ve asırlara hükmetmiş olan kahraman ırkının, ırzını, namusunu ve bütün mukaddesatını ayaklar altında ezmek, çiğnemek istiyorlardı. Harp günlerinden daha feci ve daha elîm olan o günler, bütün hayat ve tarih içinde hür ve serâzat yaşamış, hakimiyet ve istiklâlia timsali olmuş Türk milleti için, sevgili milletimiz için ne kadar acı ve ne kadar acıklıydı.

Sayın yurttaşlarım! Aziz çocuklarım!

O günlerde, o ölüm günlerinde, Türk ulusu kararmış akşamların, sabahsız gecelerin bunaltıcı havası içinde meyus ve ümitsiz bir yolcu gibi yurt ufuklarını

Ispartamızın İktisadî İhtiyaçlarından Üzümcüler Birliği

OMER GULLU

Ispartamızda Gümrük ve İnhisarlar Vekâleti adına bir şarap fabrikası kurulmak için inhisar müdürü bay Sezainin meşkür hizmetlerini burada anmakla beraber bu müessesenin yaşamasına ve yakında Türkiye Büyük Millet Meclisinden çıkacak şarap kanununun bahşedeceği hak ve vecibelerden fertlerin faydalanmasına bir

zemini müsait olmak üzere Ispartamızda bir üzümcüler birliğine katiyen ihtiyaç vardır.

Bu iktisadî birlikler; devletin bir çok vergi maafiyetlerine mazhar olmuş ve devlet bankalarınınca kredi ihtiyaçları temin ve tatmin edilmiş fertlerin maddî ve manevî kudretsizlikleri birleşme yoluyla iktisat ilminin toplan-

dan doğacak güneşi bekliyordu. Nihayet beklenen gün gelmişti. Bundan tamami 21 yıl önce, 19 Mayıs 1919 sabahı Samsun sularından yurdun kara bağına, ulusun kara bahtına bir güneş, bir hayat ve saadet güneşi doğuyordu. Tavırlarında hayat ve hareketin enerjik ifadesi; yüzünde millî iradenin dinamik çehresi; gözlerinde gökler kadar hudutsuz ve derin olan gözlerinde kurtuluş sevincinin parlak meşalesi nümayan bir deha yükseliyordu. İnkılâp ve ihtilâl kartalı, hürriyet ve istiklâl kahramanı Mustafa Kemal geliyordu. Sevgisini içimizde bir iman gibi taşıdığımız Babamız, Atamız geliyordu. Canımız, kanımız, heyecanımız geliyordu.

Ey büyük ve ebedî Şef Atatürk'ün aziz hatıralarıyla gözleri dolan vatan çocukları..

Ey onun ülkü ve inkılâp arkadaşı yüce millî Şef İnönü'nün kıymetli varlıkları mesut ve bahtiyar olan Türk çocukları..

İşte bugün o gündür. Size bayram düğündür. Gününüz, bayramınız kutlu olsun.

Aziz çocuklarım.. Sizlere ne mutlu ki

onun başındaki son ve en fena hükümdarı, maiyeti canlarını düşünüyorlar, bir hareket göstermiyorlar bilâkis düşmanlara yardım ediyorlardı.

1919 yılının mayısında idi. Altı yedi kişilik bir heyet Bandırma vapuruyla Samsuna yol almışlardı. Bu heyetin başında Atatürk ve arkadaşları vardı. İşte millî hareketlerin ilk kıvılcımı Bandırma vapurunun Samsuna yanaştığı dakikada ve 19 Mayıs'ta Anadolu topraklarında parladı. Yeni Türk tarihinin ilk nüvesini ve besmelesini teşkil eden 19 Mayıs, bizim için unutulmaz, önemi anlatılamaz büyük günlerimizden birisidir. 19 Mayıs aynı zamanda gençlik bayramımızdır.

Ispartamızda her yıl 19 Mayıs bayramı büyük bir alâka ile kutlanır. Bu yıl da geçen seneki gibi yeni yapılmakta olan stadda kutlandı. 850 genç ortaokul talebesinin hareketleri halkta heyecan ve göz yaşları tevhit ederek icra edildi. Gençliğe ve halka hitaben Bay Bekir Türk tarafından irad olunan şu hitabe ateşli ve sürekli alkışlarla sona erdi.

« Ü N »

ma ve tamamlanma kaideleriyle ortadan kaldırmış birer teşekküllerdir. Türkiye iktisadiyatında bilhassa Ege mintakasındaki üzümçüler, incirciler, tütüncüler, yaş meyveciler ve yaş sebzeçiler kooperatifleri oldukça taazzuv etmiş ve varlıklarını 1939 / 1940 dünya siyasî bubranında ihsas ettirmişlerdir.

Bu teşekkülün Ispartamızda kurulmasına katiyen ihtiyac vardır. Çünkü Isparta ve civarında her sene 500 ile 1000 dekar arasında artan bağcılık, kendisine böyle bir teşekkülün vücudile bir ufku istikbal açabilecektir.

Ispartamızda devlet nümune fidanlığının kurulması katiyen tahakkuk etmiş ve istimlak bedeli olan üç bin lirahk havale 939 malî yılına ait olmak üzere gelmiştir. Bu bayırlı işte meş'ur hizmetleri sebmeden başta vilâyet makamına, parti ve belediye başkanlığına, vatanperver mebusumuz Kemal Ünala derin teşekkürlerimizi sunmağı bir borç biliriz.

Mevcut bağların ikiyüz bin dekarı tecavüz ettiği arazi yazım kaydından anlaşılmaktadır. Her sene de 500 dekar dikim artışını göz önüne alırsak Ispartamızın bağcılık cephesindeki vaziyeti ehemmiyetle düşünülmeğe değer bir hal almaktadır.

Bundan on iki sene evvel Ispartamızda gençliğin iktisadî düşüncelerin mahsulü olarak kurulan Isparta rakı fabrikası ve onu müteakip şarap fab-

rikası bu seneki yüzbin kiloya yakın imalâtını satmış ve gelecek seneki imalâtına da şimdiden müşteri hazırlamıştır. Devletin, şarabın kilosundan almakta olduğu altı kuruş resmin de kaldırılacağı, şarap imalâtını serbest bırakacağı ve yalnız imalâtın sıbbî ve kimyevî bakımdan devletin kontrol hakkı baki kalacağı müstakbel kanunun muhtevasını teşkil edecektir. Bu kanunun Türkiye Büyük Millet Meclisiince müzakeresini müteakip alacağı vaziyetin ne olduğunu bilmiyoruz. Fakat umumî fikir ve kanaat, imalâtın serbest bırakılmasıyla üzüm rekoltesini kıymetlendirmek, harice ucuz ve bol ve nefis şarap ihraç etmek, şarabın vucude ve bilhassa kırmızı kanın kuvvetlenmesine yaptığı sıbbî faydayı tamim etmek, alkollü içkilerden ziyade bunun üzerinde halkın dikkat nazaranı çekmektir.

Geçen gün Tekirdağı toprak ofis müdürü arkadaşım bay Neşetle görüşürken, nefaseti bura üzümleri kadar olmayan Tekirdağı üzümlerinin yaş olarak kilosunun 5 - 6 kuruşa alındığını ve bu yüzden Tekirdağı bağcılarının pek fazla iktar edildiğini söyledi. Şeker derecesi oldukça yüksek olan Isparta üzümlerinin kurulacak bir iktisadî birlikle pek fazla kıymetleneceği ve bu teşekkülün kendisine bir fabrika da yaratacağını kısaca arz ederek sözümü kesiyorum.

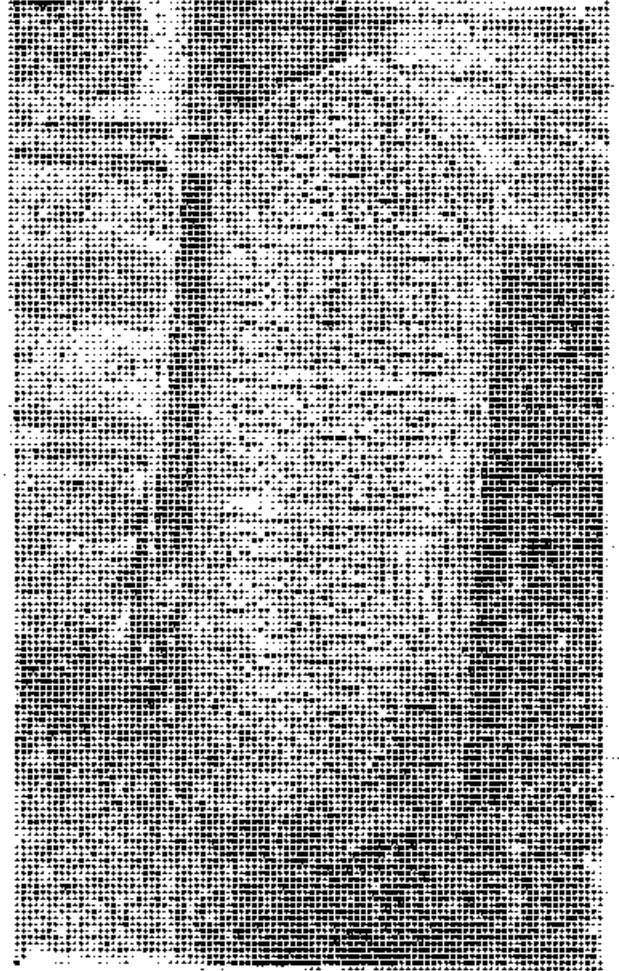
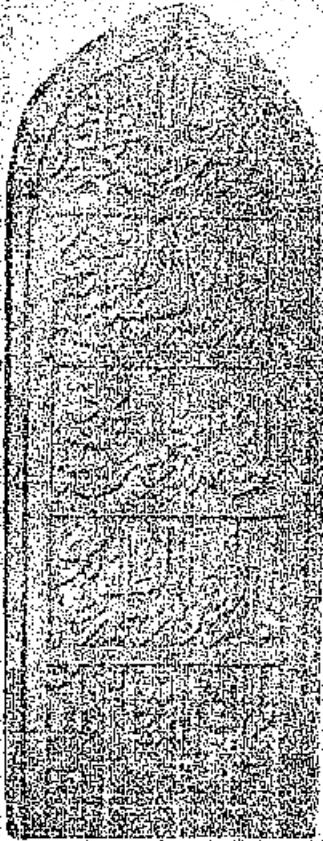
Alanya beyi Savcı bey oğlu Lütfi beyin Mezartaşı

NACI KUM

Bursa Müzesi Müdürü

Bursada (MURADİYE) deki Türbelerin çevrelerini tanzim ettirdiğim bir sırada, MURAD II. nin türbesinin doğusuna bitişik, evelce açık bir mezarlık

iken şimdi bir tümsecik haline gelmiş olan moloz yığınları altından 2 mezar taşı çıktı. Bunlardan birisi aşağıki kitabeyi ihtiva ediyordu.

TERCÜMELERİ: « Bu nurlu kabir ve muazzam mezar Hzreti Emir-i Kebir, Saîd ve şehid, muhtaç Âlemlerin Rabbinin rahmetine ve şefaatine Nebilerin ve Mürsellerin sonuncusunun Savcı Bey oğlu Lütfi Bey, Alâiyeli »

DIĞER YÜZÜ: « Rahmet ve Cennet onun için olsun. Ve onun durağı Cennetin

saçağı olsun Recep ayında öldü Sekiz yüz elli yedi senesinin. Onun ömrü nebisinin ruhudur. »

DIĞER MEZARTAŞI, Menşur-i müseddesi bir sütun ile kaideden ibaret olup, kaidede: « Merhum ve mağfurun leh Musahib İbrahim ağa Ruhiçün el fatiha sene 1060 » yazılıdır.

Şimdi bu kitabeleri verdikten ve taşın Lûtfi Bey'e ait mezartaşının fotoğrafını da takdimden sonra, bu mühim şahsiyetin tarihi tarafına temes ve bu husustaki neşriyattan bahsedeceğim:

Son Alanya Beyi (KILINÇ ARSLAN) ve (Alanyada bulduğum bir vakfiyesi) hakkında, Antalya Halkevi Dergisi (Türk Akdeniz Sayı 4, 1937) de neşredilen yazım üzerine yine (Türk Akdeniz Sayı 8, 1938) nushasında Alanya Halkevi Başkanı Bay Fuat Salur'un Alanya Karamanlıları ve Alanya Beyi Kılıçarslan, başlıklı yazısında bazı tarihî müşküller münakaşa edildi. Bu mesele de şudur: Tarih kitaplarında son Alâiye Beyi Kılınç Arslan, "Lûtfi Bey oğlu Kılınç Arslan,, diye kaydedilmektedir. Halbuki: Alanyada Kılınç Arslan hakkında yaptığım tetkikler esnasında elde ettiğim vakfiyesinde (ALİ BEY OĞLU KILINÇ ARSLAN) Yazılıdır. Bu vakfiye Kılıç Arslan'ın sağlığında, (866) yılının camaziyelevvel ayının guresinde Alâiyede tanzim edilmiştir. Binaenaleyh tarihleri kaydettikleri gibi bu zat Lutfi Beyin oğlu değildir.

Müverrih ALİ "Kühülâhbar,, ında Kılıç Arslan "Selçuk Ahfadından,, gösteriyor. Adına da bakılacak olursa bunun hiç değilse Selçuk ailesine ana tarafından mensup prenslerden olduğu istidlâl olunabilir. Malûm olduğu üzere Fatih'in Karaman fethine memur vezirlerinden Gedik Ahmet Paşa Alâiyeyi sulhan teslim almış ve Kılıç Arslan'ı da padişah gömücüne Dimetuka havalisi muhafızlığına tayin etmiş ise de Kılıç Arslan bu tenezzüle tahammül edemiyerek oradan bir Mısır gemisine binip terki diyar etmiştir. (1)

Şimdi Lûtfi Bey'e gelelim: Bu zat bazı tarihçilerce "Hamit oğulları hane-

danından,, gösteriliyorsa da Bay Fuat Salur'un da makalesinde teyit ettiği ve çhile Hamit oğullarından değil Alanya Karamanlı beyleri hanedanının sonuncusudur.

Antalya İlkokul öğretmenlerinden arkadaşın Bay Nevfel Türelî'nin "Alanyada Ömerin Sülevman adında bir kayıkçının kale harabeleri arasında bulup yaptırdığı ev duvarı içine koyduğu kitabe"ye göre,, (2) Alanyada (827) tarihinde "Emiri Muazzam Karaman Bin Savcı Elmevlevî,, Lûtfi Beyin babası olduğu, bizim bir güzel tesadüfle bulduğumuz mezar taşında pek açık surette tahakkuk etmiş bulunmaktadır. Bu mezar taşı Muradiyede mahfuzdur.

Bu karaman oğlu ve Alanya Beyi Lûtfi Bey Bursa'ya niçin gelmiş ve Burşada nasıl ölmüş, padişahlar türbesi yanına gömülmüştür?.

Bu noktalar henüz bizce meçhuldür. Bu hususta değerli tarihçilerimizin bizi tenvir etmelerini dileriz. Ancak, tam İstanbulun fethi tarihinde Bursada öldüğü kitabesinden anlaşılan Lûtfi Bey, Burşada sürgün veya sığınatı halinde bulunulmakta iken - Kitabedeki (Kaza) kelimesinin delâletine göre de - belki kasden öldürülmüştür.

Lûtfi Bey, Kılıç Arslan'ın babası olmadığına nazaran Alanya Beyliği Murat II. zamanındaki karışıklık esnasında selçuk ailesinden bulunması muhtemel olan Kılıç Arslan'ın eline geçmiş ve Lûtfi Bey Fatih'e veya babasına sığınmış olabilir..

Hasılı Bursa kitabesi bu noktaları tenvir ve münakaşaya değer bir mahiyette görüldüğünden ÜN dergimiz okuyucularına arz edilmiştir.

(1) Alanya Beyi Kılıç Arslan'ın tarihi hayat ve macerasını tasvir eden (KIZIL KULE) adlı bir tarihi roman basılacaktır.

(2) Kitabes sureti:

Türk yurdunun her karış toprağında ata yadigârı kıymetli pek çok eski eserlere tesadüf edilmektedir. Bunlardan birisi de Isparta ilidir. Isparta Halkevi pahası kesilemeyecek kadar değerli bu eserleri bir yere toplamağı düşünerek bütün vilâyet mülhakâtı içine bu şuurlu düşünce-sini yaymış ve bir de müze açmıştır.

Evin dergisi olan ün'ün muhtelif sayılarında bu eserlerin lüzumu bildirilerek ele geçtikçe Isparta Halkevi müzesine gönderilmesini rica etmiştir. Çalışkan ve sayın arkadaşımız Nâci Kum da ün'ün altıncı sayısında güzel ve yerinde bir mutalea yürüterek bu müzenin tarihsel ve etnoğrafik, turistik bakımdan önemini belirterek vilâyet hütçesinden her sene az ve çok yardımlarla müzenin tevsî ve tekâmülüne çalışılması hususunu tebarüz ettirmiştir.

Hakikaten yurdun her köşesinde muhtelif milletlere ait bir çok kitabeler bulunmakta ve maalesef günden güne de eldekilerin mevcudu azalmaktadır. Bu eserlerin mahvolmamasına ve bunları istifade edilebilecek bir hale getirilmesine bir çare bulmak lâzımdır. Amerikadan ve muhtelif Avrupa milletlerinden bir çok masraflar ihtiyar ederek memleketimize kadar taşlardan bilgi dilenmeğe gelen büyük bilgileri bir an hatırlayalım:

1930 yılının 24 mayısında idi. Manchester üniversitesi eski yunan ve lâtîn tarih ve coğrafya profesörü M. Kalder

Uluborluya geldi. Yanında İngilterede mukim bir ihtiyar Amerikan ve Kembriç üniversitesi son sınıf talebesinden bir talebe, bir çiftçi ve iki kadın olmak üzere altı kişilerdi. Bunlar Firikya Apolonyasındaki eski taş yazılarını kopye ediyorlar, resimlerini çekiyorlar, klişelerini alıyorlardı. On dört gün kadar kaldılar. Yüzlerce önemli taş görüp incelediler, kopye ettiler. O vakta ait balk elinde bulunan eski paralardan da mütenevvi paralar satın aldılar. Yüz küsur sene evvel M. Arundelin bir parçasını bulduğu meşhur Ogüstün vasiyetnamesinden [1] üç parça daha ele geçirdiler. Müdakkiklerin zevk ve keyfine payan yoktu.

Refakatlerinde bulunduğum bu on dört gün zarfında gerek tarafımdan gösterilen yazılı taşların, gerekse ellerindeki rehberler delâletile buldukları kitabelerin mevkilerini, kitabenin mefhumlarını ve taşların ebadını kaydetmiştim.

Evimizin müze kolu, ödevine verdiği bugünkü hıza bir yardım olur ümidi ve mezkûr eserlerin mahvolmaması ve yerlerinin belli olması düşüncesiyle defterdeki taşları ün sahifelerine dercetmeği uygun gördüm:

1 — Alâeddin camiinin havlısundaki yuvarlak taş:

[İporğun oğlu olan İvliyos Aleksandros'un karısı bu aile kabristan taşını,

Bu vasiyetname Afyon müzesine nakledildi.

(İvinya, Lukiya, Lukile) namına hayatta iken koymuştur.] Bu aile Firikyalıdır. Bu mezar, Milâttan 150 sene sonradır. Taş köşelidir. Yazıdaki harfler 0-030 milimdir.

2 — Büyük cami içinde ve sol geri maksure önünde ve dikmenin altındaki gömülü taş: Sakaris adındaki bir adam öküz mabudine kurban kesip heykel yaptırmağa fırsat bulduğundan Allaha teşekkür ediyor. Bu adam, iki öküz heykeli yaptırdı. Heykeller, Dokimyon mermerinden yapılmıştı. Bu mermer Afyon iç karahisar civarındaki bir köyden çıkardı. Beyaz kırmızı karışık bir mermer olmakla çok makbuldür.

Bu taş bir heykel kitabesidir. Yazının meeli:

[Bu iki öküz heykelini Allah için koydum. Bütün dünyada kılık olduğu bir zamanda bu memleket halkını, benim oğlum ve kızlarımla bu sarı öküzlerim kurtardı. Allah benim oğluma hürmet ve Trokmi aşireti arasında ve galatların memleketinde beylik verdi] diyor.

İncilin beyanına göre bu kılığın bütün dünyaya şamil olduğu ve milâddau 40-50 sene sonraya tesadüf ettiği anlaşılmaktadır. Taş putperestlik devrine aittir.

Taşın irtifai 1-23 metre, harfler 0-035 milimetredir.

3 — Spor hakkındadır:

Bu taş kale kapısına girerken sağ çukurda ve kale divarına bitişiktir. Taşın yarısı harçla yapılmış divar içindeydi. Kalemle kırılmak suretiyle yazılar açıldı ve okundu. Taş putperestlik devrine aittir. Taş kalker cinsindedir. Bu taş, yalnız Uluborlu için değil, bütün

ilimize ait kıymetli bir spor tarihinin vesikasıdır. Profesörün defterinden ayınen şunları yazdım: [Eski Apolonyada her dört senede bir spor yapılırdı. O vakit Uluborluda da beş türlü spor vardı:

- 1 — Taş atmak.
- 2 — Boks
- 3 — Koşu
- 4 — Güreş
- 5 — Atlamak.

Bu adam, sporun güreş kısmında mahir idi. Bu taş bir âbidedir. Milâddan 200-250 sene sonra dikilmiştir. Spor bu memlekette Apolonya'da milâddau evvel de vardı. Sonra da devam etti. Bu taş pek meşhur ve iraruf bir memur zamanında konmuştur. Bu memurun bir adı kırılmıştır. Müte mmim adı "Avrilyos," tur.

Bu kitabedeki yazı aynen şudur.

[Avrilyos Efimmos bir defa sporun kontrolculuğunu ve bir başka zamanda güreşte birinciliği kazandığı ve bir defa da kendi parasıyla güreş yaptırdığı ve bu uğurda çok para sarfederek sedakârlik gösterdiği için hükümet ve ehali meclisleri kararıyla bu âbide dikildi].

Uluborluda güreşin tarihi insan kadar eskidir. Oradaki kitabeler, resimler bunları tevsik ve tesbit etmekte ve güreşin bugün de aynı önemle devam etmekte olduğu görülmektedir

4 — Bekteş yokuşundaki yeni çeşme önündeki taş:

Yülyosun kızı İstratonis hayatta iken kendisine ve oğlu İstraton ve öveği kızı Fotisi unutmamak için koymuştur. Taş putperestlik devrine aittir. Mezar taşıdır. Bu taş milâddan 200 sene sonraya rastlar.

- Sonu devam edecek -

Yunus Emre, Âşık Paşa değil Yunus Emredir!

BURHAN TOPRAK

Yunus Emreye bu beyt sahih olur.
Her bir âşık bu yolda bir türlü nişan vermiş
Biri nişan vermedi nişanımdan ilerü

Niyazii Mısri

Lamennais geçen sene dilimize çevrilen ve her ne sebebden ise Müddiumilik tarafından toplattırılan, "Taklidi İsâ", nın Fransızca bilmem kaç yüzcüncü tercümesini yaparken, söze şöyle başlar:

" Taklidi İsâ ", nın muharriri meçhuldür. Şu şabeserin müellifi diye bazıları Thomas a Kempis'i, bazıları da rahib Cerson'u ileri sürmüşlerdir. Bu muhtelif iddialar bize göre oldukça faydasız uzun münakaşalara ve mücadelelere sebep olmuştur. Fakat ne yapalım ki insan tecessüsüne hafif görünecek hiç bir mevzu yoktur. On üçüncü asrın fakir bir münzevisinin adını öğrenebilmek için muazzam araştırmalar yapılmıştır. Bütün bu çalışmalarından ne çıktı? Münzevi gene meçhul kaldı ve hayatının içinde geçtiği mübarek karanlık, onun tevazuunu bizim boş ilmimize karşı muhafaza ve müdafaa etti.

Bununla beraber müellif hakkında ki fikirle mütebayın ise de eser hususunda herkes aynı kanaattadır. Bu kitab için Fontenelle "Âdem oğlunun elinden çıkan en güzel eser," diyor. Zira mukaddes kitâblar onun mahsulü değildir.

Filhakika bu barikülâde kitabın sadeliğinde semavi bir şey vardır.,

Yunus Âşık Paşa mıdır? suali or-

taya atıldığı vakit ihtiyarsız Lamennais'in bu sözleri akla geldi.

Yunus Emre Divanı da " Taklidi İsâ ", gibi Âdem oğlunun elinden çıkan eserlerin en güzellerinden biridir. ve belki de ondan daha insanidir. Onun müellifi bakımında da yerli ve ecnebi bir çok mütecessis âlimler tetkikler, tettebular, araştırmalar yaptılar, ihtimaller ileri sürdüler, münakaşalar oldu. Reyler dağıldı.

Daba dün bu harikülâde sibirbazın bu emsalsiz yaratıcının Said Emre olduğu söylenilmişti. Şimdi de Âşık Paşa olduğu iddia ediliyor.

Netice: Hiç. Gene ber şey onun yedi asır evvel istediği gibi olacak. Bu mucizeler şairinin, beşimiz nasıl yaşadığını ve bu şiirleri yazarken nasıl bir ıstırapla kıvrandığını "Bencileyin gülmedik baş cihana gelmiş var mıdır," dediği vakit yahud " Zehirle pişen aş yemeğe kim gelir," diye baykırırken bangi ihtiraslarla çarpıştığını, nasıl, nerede, ne vakit öldüğünü öğrenmek istiyoruz.

Lâkin bütün araştırmalara rağmen ne doğduğu, ne yaşadığı yeri biliyoruz, ne de tarikatını veya mezarını keşfedebiliyoruz.

Böylece, devam adene bağlanmış, akıp giden, yıkılıp toza, çomura kalb olandan isteyerek sıyrılmış olan bu büyük adam bize ebediyen meçhul kalıyor. Kendisinin dilediği gibi.

İlmin Yunus Emrenin harici haya-

tına dair bildiği tek şey Hicri 707 tarihidir. Fakat bu 707 tarihi de bir ihtida, bir teslimiyet, bir iman başlan- gıcı mıdır? Yoksa manası kendisince malûm sembolik bir tarih midir? O dahi kat'i olarak tayin edilemez.

Elimizde yalnız onun ebedî ruhunun iştihaklarını tercüme eden şiirleri var- dır. Ve heyhat onlar da karanlıklar içindedir. Bunun son parlak misali dostum Raif Yelkencini iddiasıdır.

Çünkü Yunus Emreyi Aşık Paşa irca için delil ve sened olarak kullan- mış olduğu şiir, kat'i ve muhakkak olarak Yunusun değildir. Ve belki Yunus Emreye ait bildiğimiz tek ilmi hakikat da budur.

Nitekim ben bundan yedi sene ön- ce bastığım Yunus Emre divanına bu parçayı almadım. Gördüğüm yazma divanların hemen hepsinde, hatta en doğru yazma sayabileceğimiz Fatih kütüphanesindeki nushada bile mevcut olan bu nazımın, mukaddememe, sade- ce Yunusun ölmez eserleri arasına ne tatsız şeylerin karıştığını ispat etmek için, bazı parçalarını nakl ile iktifa etmiştim.

Raif Yelkencinin iddiasını istinad ettirdiği parça evvelâ dil itibarile Yu- nusun olamaz. Bir az bu divanı karış- tırmış olanlar bilirler ki Yunus, nisyan, terah, perran, mahzun, in ve ân, der- bân, sarhoş, men gibi kelimeleri kul- lanmaz.

Nisyan yerine unutmak, derbân yerine kapıcı, sahoş yerine esürk, men yerine ben, di, demek yerine de eyit, eyitmek veyahut söylemek gibi keli- meler kullanır. Hele onun:

*Geh bir müftü müderris geh mümeyyiz geh
temiz (*)*

*Geh müdebbir nâkis-ü geh naks ile noksan
alam*

Yabud:

*Gâh makulat-ü mahsusat-ü takrir-ü beyan
Gâh mahkurat alam geh sâhibi keyvan alam*
gibi sadece yanyana getirilmiş istilâh dizisinden ibaret - hakikatte bamaka- ti tercüme eden fazla zeki mısralar yazmasına imkân yoktur. Yunusun bü- tün mâhaseli bu mısraları inkâr eder.

Tenkidime şüpheli nazımın manasile başlayacak değilim Zira daha evvel onun, Yunusun güzel bir şiirinin, ka- fası ölü tabir ve istilâhlar mezarı, bir mukallid tarafından meydana getiril- miş müterreddi bir kopyası olduğunu göstermek isterim.

Yunusun Aşık Paşaya irca edilme- sine vesika diye kullanılan bu nazım- dan azamî hüsnüniyetle şu manalar çıkarılabilir: Vabdeti vücüt; fenasüh yabud daha bususi manasile mizacda- ki televvün, yani Allâbla şeytanın aynı zamanda müsavi kuvvetle cazibesine tutulmuş, şaşkın bir varlığın birbirini takib eden rub balleri.

Aynı oluşları, aynı mefhumları, aynı kelimelerle, gösteriş zanaat, balis şiir dilinden bakın nasıl çalmaya yel- teniyor. Yunusun: ruhun hayate ilk uyanışı kadar asıl şiirini birlikte oku- yalım:

Hak bir gönül verdi bana, ha! demeden
hayran olur
Bir dem gelür şadan olur bir dem gelür
giryan olur.
Bir dem sanasın kış gibi şol zemheri
olmuş gibi
Bir dem beşarettin doğar hoş bağile

(*) Yunusun Aşık Paşa olduğunu isbat ettiği zaan- dilen bu gazel Abdülkâki Gölpinarlı'nın Yunus Emre ismindeki kitabından aynen alınmıştır. Metin doğru veya yanlış onun metnidir.

bostan olur.

Sahtesi

Bir dem gelür söyleyemez bir sözü şer-
heyleyemez

Nice bir surette insanü sıfatta cânver
Nice bir dilku olam ya kurdü ya arslau
olam

Bir dem cehalette kalur nesne bilmez
nâdan olur.

Yunus Emre

Bir dem div olur ya perî virâneler olur
yeri

Bir dem uçar Belkis ile Sultanı insü can
olur.

Bir dem uçar Belkis ile sultanı insü can
olur

Sahtesi

Bir dem varur meşicdlere yüz sürer anda
yerlere

Ya nice cin nice ins-ü nice bir şeytan
olam

Bir dem varur deyre girer İncil okur
ruhban olur

Yunus Emre

Bir dem gelür İsf gibi ölmüşleri diri
kılur

Bir dem güler İsf gibi ölmüşleri diri kılur
Sahtesi

Bir dem girer kibrevine Fir'avn ile Ha-
mân olur.

Geh dönem âsf olam Musf olam İmran
olam.

Bir dem döner Cebraile rahmet saçar
her mahfile

Yunus Emre

Bir dem gelür gümrah olur miskin Yu-
uus hayran olur.

Bir dem gelür gümrah olur miskin yunus
hayran olur

Sahtesi

Ve şimdi intihal ile aslı mukayese
edelim. Tabii bu mukayesenin neticesi

Geh dönem gümrah olam Hemrah olam
hicran olam

Yunus Emre

riyâzi bir ispat olmiyacaktır. Fakat

Bir dem varur deyre girer İncil okur
ruhban olur

Sahtesi

biraz sezîş kabiliyeti olan derhal inti-
halin mekanizmasına nüfuz edecektir.

Geh varam erkân olam rehbin olam
ruhban olam

Yunus Emre

Anahtarları italik yazıyorum.

Bir dem beşaretten doğar hoş bağiyle
bostan olur

Sahtesi

Yunus Emre

Hak bir gönül verdi bana ha demeden
hayran olur

Bir dem gelür söyliyemez bir sözü şerh
eyliyemez

Sahtesi

Bu fena mülkünde ben nice nice hayran
olam

Geh dönem hâmuş olam bilhûs ola sar-
hoş olam

Yunus Emre

Bir dem gelür söyliyemez bir sözü şerh
eyliyemez

Söyliyem destân olam hem bağ-ü hem
büstan olam

Yunus Emre

Sahtesi

Gâh işidürem işitmeze aşumazam (?)
aceb

Bir dem girer kibr evine Fir'avn ile
Hâman olur

Sahtesi

Yunus Emre

Bir dem div olur ya peri virâneler olur
yeri

Gâh düzahta benem Fir'avn ile Hâman
ile

ÖRÜKLEME

Oğretmen EMİNE KAYNAK

Geçmiş devirlerde cildde görülen kaşıntı, kabarcık ve şişliğe karşı ilaç ve şifa olsun diye hasta olan şahıs bezettikleri bu bezemeyi kimlerin yapabildiği ve ne suretle icra edildiği yazılmıştı. Cilddeki hastalığın şekline göre daha bazı inançlar vardır. Bunlardan biri de örüklemedir.

Örükleme bilbassa çocukların vücudunda geceyanığı ismini verdikleri siyah siyah başlı ve birdenbire kabarak meydana gelen çibanlara karşı yapılan bir tedavidir. Örüklemeye beklenen daha doğrusu zanedilen şifanın husule gelebilmesi için ancak haftanın cumartesi ve çarşamba günlerinde yapılabilir! Bu günler bu inanç için uğurlu sayılır! Diğer günler müstesnadır. Bununla beraber örükleme "ocak," tabir edilen evlerde ve "izinli," olan şahıslar tarafından yapılır. Bu "ocak," dualıdır. İzinli olan şahısa da

Şu karşılaştırma mukallidin bilekârlığını nekadar beceriksizce yaptığını göstermeğe kâfidir sanırım. Artık bu boş kalıpların içindir gizlenmiş herhangi bir maşa var mıdır onu araştıralım. Size bütün beytlerini manasını ayrı ayrı arz ederek, saçmalarla vakitlerinizi alacak değilim. Yalnız tipik bir kaç beytin tımtırak altında gizli hüviyetini işaret etmek istiyorum.

— Sonu gelecek sayıda —

izini, ailede kendisinden önce örükleme yapan şahıs elini sürmek suretile verir. Bu şahıs bayatı müddetince bu işe izlidir. Bu izin iki kişi için de olabilir!

Yapılış:

Vücudunda geceyanığı tabir ettikleri şekilde çibanlar görülen çocuğu "ocak," olan eve götürürler. Bu "ocak," da örükleme işine izinli olan şahıs ki daima bir kadındır. kırmızı renkte olan bir bezi çocukta çibanların bulunduğu yere örter. Her çibanın üzerine birer parça pamuk koyar. Bu işi tamamlamaya kadar üç ihlâs, bir fatiha okur. Diğer taraftan bir mum yakarak eline alır! Yanlarında bulunan şahıslardan birinin: "ne yapıyorsun?," sualine karşı: "falanın çocuğu filânın çibanlarını örüklüyorum," der ve ondan aldığı: "örükle gitsin!," cevabından sonra, mumu pamuk parçalarına birer birer değirerek yakar! Çıblak kalan kırmızı bez parçası üzerinde bu işi iki kere daha aynı şekilde tekrar eder. Bu iş lüzum görüldüğü takdirde cumartesi ve çarşamba günleri dahil olmak üzere üç hafta tekrar edilir!

Ocakların bazılarında da, kırmızı bezin üzerine konan pamuklar çiban adedi kadar değil, birincide üç, ikincide beş ve üçüncüde yedi parça serpilerek yapılır! Yine bu da üç hafta tekrar edilir.

MUZİK HAKKINDA

Cumhuriyet Halk Partisi, Helkevlerinin musiki çalışmalarına yeni bir hız vermeye karar vermiştir. İlk olarak ele koro çalışmaları alınacaktır. Koro ve ses faaliyetini esaslı bir surette başlamak için bir (Ses ve koro repertuarı) meydana getirmek lâzım olduğuna göre Cumhuriyet Halk partisi, kompozitörlerin bu neviden eserlerini; teşkil etmiş olduğu Jüride tetkik ettirerek muvafık olanları, telif hakkını vererek alacaktır. Telif hakkına mukabil eserlerin Parti ve Halk kevi gayeleri için bastırma, plaklara ve filme alma hakkı partiye ait olacaktır.

İstenilen eserler şunlardır:

1 — Halk türkülerinin armonizasyonları:

Türküler iki yoldan armonize edilebilir:

A — Sade armonizasyon

B — Tevsi'li armonizasyon

Sade armonizasyonda türkü bir defa armonilenmekle iktifa olunur. Türkünün muhtelif güfteleri hep aynı şekilde söylenir.

Tevsi'li armonizasyonda melodinin her tekrarı yeni bir armonileme şekli arzeder. Bundan başka, bitfarz türkiye bir başlangıç bir enterlüt ve bir final ilâve olunur. Veya melodi bir tem olarak alınır. Ve bunun üstünde varyasyonlar yapılır.

İstenilen şekiller şunlardır:

İki sesli türküler sade veya tevsi'li

Üç " " " " "

Dört " " " " "

Ses ve piyano için armonizasyon-

lar sade veya tevsi'li,

Koro ve piyano için armonizasyonlar sade veya tevsi'li,

Ses ve oda musikisi armonizasyonlar sade veya tevsi'li.

Koro ve oda musikisi armonizasyonlar sade veya tevsi'li,

Ses ve orkestra için armonizasyonlar sade veya tevsi'li,

II — Şarkılar ve marşlar:

Bu şarkılar ve marşlar piyano refakatiyle veya yalnız koro için olabilir. Piyanolu oldukları takdirde koro içinde tanzim edilmeleri lâzımdır.

Bunların dışında kompozitörlerin Lied gibi ses için veya koro için orijinal kompozisyonları da istenmektedir.

Eserler bir mektupla birlikte Ankarada Cumhuriyet Halk Partisi Genel Sekreterliğine gönderilmelidir.

Mahalli yazarlarımızdan Ömer Lütfi Sağtekin'in defterinden :

İSMET İNÖNÜ'NE

*Dağlarla göğe dalın, şehitler arşına varın.
Yükselin azimle siz, zafer ile İnönü
Dökülen göz yaşına son verin. yara sarın
Yükselin azimle siz, zafer ile İnönü.*

=====

*Sakarya akıncısı' akın edin göklere.
Al, yağtız, kır atınız kişnesin derelerde
Yükselin ufuklara, uç verin kürelere
Yükselin azimle siz, Zafer ile İnönü.*

=====

*Yükselin azimle siz, yükselin Türk erleri
Uluslara şan veren Ata gibi ileri
Medeniyet uğrunda dönmeyelim biz geri
Yükselelim azimle, zafer ile İnönü.*

ÖMER SAĞTEKİN

ATALAR SÖZÜ

Toplayan: Nuri Katircioğlu

K

Kurt yuvasında avlaomaz.
Kurttan çoban olmaz.
Kurdu ormandan açlık çıkarır.
Kurt kurtla avlanmaz.
Kurdun boyu, köpeğin burnu.
Kurtlu kursak bulamacını ister.
Kuru ağaç gölgesine sığınılmaz.
Kuru ağaç eğilmez kart meşe bükülmez.
Kuru ağaca kurşun sıkılmaz.
Kuru torba ile at tutulmaz.
Kuru kaşık ağza hoş gelmez.
Kurudao kuruya birşey bulaşmaz.
Kuruya kurt düşmez.
Kusursuz güzel olmaz.
Kusursuz insan olman.
Kuskuslanma dünyadır bu.
Kuş daneye çöker.
Kuş: iki kanat bir kuyruk ona dahi yel buyruk.
Kuştan korkan darı ekmez.
Kuş gördüğü yuvayı yapar. (Görgülü kuş gördüğünü işler).
Kuş kanadına kira istemez.
Kuşu altın kafese koymuşlar: ah yuvam demiş.
Kutlu gün kutsuz kalmaz.
Kutlu gün hareketli olur.
Kutlu gün doğuşundan belli olur. (Güzün gelişi yazdan bellidir).
Kuyruk koptu toza bak.
Kuyruklu yıldız her zaman doğmaz.
Kuzunun derisi, tavuğun gerisi.
Küçük büyür, deli uslanır.
Küçük işer, büyüğün ayağı kayıp düşer. (Çocuk yol üstüne işer, büyük üstünden geçerken ayağı kayıp düşer.) Ço-

cukların yaptığı hatanın cezasını çok zaman büyükler çeker.
Kürkü orak vakti, orağı da kurak vakti al.
Küsen barışır, ölen toprağa karışır.

L

Lafıla divar örülmez.
Lafıla dükkân açılmaz.
Lafın azı uzu: çobana verme kızı ya koyun küttürür ya kuzu.
Lezzetsiz çorbaya tuz kâretmez.
Lodosun gözü yaşlı olur.
Lokma çiğoenmeden yutulmaz.
Lokma karın doyurmaz şefaata artırır.

M

Mal bacıodan aksamaz. (Vergisi verilen mal eksilmez).
Mal hacını öder. (Mal ıssısı kaygısını çeker).
Mal canı kazanmaz. can malı kazanır.
Mal canın yongasıdır.
Mal bucakta, yiğit kucakta gerk.
Mal malı kazanır.
Mal müşteriye göre satılır.
Malı malla, canı canla örtmeli.
Mal sahibi çift öküzünden canlı olur.
Mal ile insan, insan olmaz.
Mal malı yerse: daldal olur.
Mal ıssısını, ten tûrabını bulur.
Malı ongun olanın adı angın olur.
Malını öğme pazarını öğ.
Malı olmıyanın dostu olmaz.
Malını hırsıza canını uğursuza inanma.
Malın iyisi: sağlıkla yenendir.
Malın iyisi suya yakın, daha iyisi eve yakın.
Malını yemişte ölmüş var mıdır?

(Mal sahibi mülk sahibi hani bunun ilk sahibi. O da yalan, bu da yalan var sende birkaç gün oyalan).
 Mart ayı, dert ayı.
 Mart çıkmadıkça dert çıkmaz.
 Mart havası karar tutmaz.
 Martın onbeşi yaz, onaltısı kıştır.
 Martın önünden, şubatın sonundan korkulur.
 Martta yağmasın, nisanda dinmesin.
 Maslahatı âlemin dört şey üstüne olmuş bina - ben yiyeyim sen yime - ben iyiyim sen fena.
 Mekkedden gelir hacılar, yürekten çıkmaz acılar.
 Mermer iyi taştan, düzenlik iki baştan.
 (Hacca Şehri)
 Merak insanı mezara sokar.
 Merak, dostlardan irak.
 Meramin elinden bir şeyler kurtulmaz.
 Meyvenin iyisine kurt düşer.
 Mezar taşıyla öğünülmez.
 Miğde sahibine dermiş ki: (sen beni rahat bırak ben de seni).
 Milleti, hacı ile hoca: evi, delikle baca bitirir.
 Mirasa nereye gidiyorsun demişler: (esip yağmıya sürüp savurmıya) demiş.
 Miras her adama yaramaz, yarasa da hacı ağa olamaz.
 Misafir umduğunu yemez bulduğunu yer.
 Misk ile anber, arzu ile kanber
 Miminin harmanı gökte savrulur.
 Müflis kibar efendi.
 Müflis selâmını batakcı alır.
 Müflisten medet, müfsitten nasihat beklenmez.
 Münafık üstüde borç bırakmaz.
 Münasibe değer olmaz

N

Nâdan elinden su içme, abuhayat olsa da.

Nâdan ile sohbet kati ardır bilene
 çünkü nadan ne gelirse anı söyler diline.
 Nadan ile ye, iç, sohbet etme.
 Nadan ile konuşmaktan, yatımlı erle taş taşımak yektir.
 Nekes: ne yer, ne yedirir.
 (Hem yer hem yedirir şekerim avrat, Ne yer ne yedirir kokarım avrat).
 Nekesle comerdin harcı birdir.
 Nekesin dostu olmaz.
 Namaz yabanda kumaz.
 Nasıl olmuş isek öyle gideriz.
 Nasıl gelmiş isek öyle gideriz
 Nas hat tutmayıanı musibet tutar.
 (Ulusun dinlemeyen uluyakalır).
 Nasibinde varsa kaşığında çıkar.
 (Nasibinde varsa gelir Hintten Yemen-den).
 Nasibinde yok ise ne gelir elden.
 Ne alandanım ne de satandan ve ne de bir akça katandan.
 Ne ağdayı çeker, ne helvadan geçer
 Ne bal oldu nede şeker.
 Ne benden sana bazlama, ne senden bana gözleme.
 Ne bana olsun ne ile deme.
 Ne buldum sevinirim, ne yitirdim acınırım.
 Ne biz eğilelim ne siz kalkın.
 Ne bilirim ne gördüm deveyi yeden ölsün
 Ne çiy yedim nede karnım ağrır.
 Ne çok verip taşırtsın, ne az verip şaşirtsın.
 Ne denlu savaşırsan murada - geçmez mukadderden ziyade.
 Ne güler ne sırtır: göğnümün iligini kurutur.
 Ne haldir bu hal: ne pekmez oldu ne bal.

SPOR HAVADISI:

15 Senedenberi fasılasız devam etmekte olan Keçiborlu yağlı güreşi, bu sene de Parti menfaatine olmak üzere bermutad 12 Mayıs 1940 Pazar günü istasyon civarındaki çayırıkta icra edilmiştir. Tahminen 2000 ne yakın seyirci evelden hazırlanmış olan yerleri doldurmuş ve güreş akşam karanlığına kadar heyecanla devam etmiştir.

Seyircileri, Denizli, Burdur, Isparta ve mülbakarı, Ş. Karaağaç, Uluborlu ve Keçiborlunun muhtelif köylerinden gelenler teşkil ediyordu.

İcra edilen bu yağlı güreşlerde başın başı Burdurlu Musa, Ş. Karaağaçlı

Ramazan Kazıcı, Uluborlulu Ali Tığh ve Kılınç köylü Ahmet berabere kalmak suretiye ortanın başı, ayağını başına da Ş. Karaağacın Bağılı köyünden Bayram kazanmışlardır.

Ispartanın bir çok yerlerinde âdet bükümünde olan bu yağlı güreşler eyil bir tertip ve hazırlıkla ve güreşçilerimizde güzel ve teknik bilgileri haiz bir antrenor idaresine muhtaçdırlar. Bünoksanlar ikmal edildiği takdirde güreşçilerimizin çok güzel yetişeceği muhakkaktır.

Gelecek sayımızda da Uluborlunun mutad güreşlerini okuyacaksınız.

«UN»

ŞAİR NEDİMİN RUHUNA

*Veçhinin nuru fûruzan ah ne hâl olmuş sana
gökdeki ay ile yıldız rehğûzar olmuş sana
Kim ile nûş eyledin sen âbulâli ey peri
Sakii gülçehre mutlak lutufkâr olmuş sana.*

*Saçların altında ahû gözleri peyker gibi
Sanırım gülşende bülbül serfiraz olmuş sana
Lutfiya vermez feleğe katrai halin senin
Hayli demdir hasretinle çille kâr olmuş sana*

ÖMER LÜTFİ SAĞTEKİN

Düzeltilme ve itizar

Ün'ün geçen 73-74 üncü sayısının 1015 inci sahifesindeki manzumenin onuncu mısraındaki geman değil, keman ve 1016 ıncı sahifedeki manzumenin icrad değil Ecrad ve ikinci beytin başındaki Ezkale değil, İzkale olacağı gibi destur başlıklı bir mısraı arapça, diğeri türkçe tertip edilmiş manzumenin ikinci beyti de tertip sehvi olarak konmamıştır.

Eksik olan ikinci beyit:

Düm ilessabır izacaelkaze

Halini arz etme hiç bir âdeme

olacaktır. Okuyucularımızdan af dileriz.

Neşriyatı idare eden: HİLMİ DİLMEN

Mes'ul Müdür: ALI RIZA UYSAL

Bastıldığı yer: ISPARTA MATBAASI

ÜN

İSPARTA

HALKEVİ MECMUASI

NÜFUS MESELESİ

HİKMET TURHAN
DAĞLIOĞLU

Türkiyede 20 İkteşrin 940 tarihin de üçüncü nüfus sayımı yapılacaktır. Baş Vakâlet İstatistik Umum Müdür-lüğü şimdiden bu işler için gereken hazırlıklara başlamış bulunuyor.

Nüfusun Devlet için ne kadar ehem-miyeti haiz olduğunu uzun boylu izaha hacet yoktur. Nüfus Devletin en esas-lı varlığıdır. Nüfusu çok, sağlık, mü-tecanis olan bir devletin askeri, icti-mai ve iktisadi müesseseleri de sağlam ve ka- etli olur.

192 ve 1935 nüfus sayımlarında elde edilmiş tecrübeler üçüncü nüfus sayımının daha iyi yapılacağına şüphe bırakmamaktadır. Cumhuriyet hükü-metinin nüfus işine vermekte olduğu ehemmiyeti başlı başına milli bir da-va halinde kabul etmek çok yerinde olur. Nüfusumuzun hakiki sayısını bil-mek milletimizin hakiki varlığı, nüfusumuzun artış derecesini, ve bunun sebeplerini anlamak demektir.

da vakit vakit nüfus sayımı yapılmıştır. Fakat bunlar noksan, mevzii yapılmış hele ilmi ve tecrübi esaslara hiç ri-ayet edilmemiştir. Bu itibarıdır ki ge-rek 1300 / 1885 gerek 1321 / 1905 senelerindeki nüfus sayımları istenilen neticeyi vermekten çok uzak kalmış-tır.

Lozan anlaşmasının akdi sıraların-da Türkiyenin nüfusunu sekiz milyona kadar indirmek isteyenler olduğunu hatırlıyoruz. Halbuki bu muahedenin akdiaden dört yıl sonra yapılan nüfus sayımı nüfusumuzun on üç milyon ol-duğunu göstermiştir. 1935 de yapılan nüfus sayımında nüfusumuz binde yir-mi bir nisbetinde bir artış koydetmiş-tir. Daha esasslı usullerle yapılacak 1940 sayımı hiç şüphesiz daha mükem-mel ve sevindirici bir netice verecek-tir.

Nüfus sayımı sadece bir adet mes-elesi değildir. Türkiye Cumhuriyeti kendi sınırları içinde yaşayan halkın

Türkiyede eski idareler zamanında

lisan, din, san'at, yaş, cins farklarını da bu suretle en esaslı bir şekilde tesbit etmiş olacaktır. Eskiden nüfus yalnız vergi ve askerlik bakımından mütalâa edilen bir mesele idi. Halbuki bugün nüfus meselesi her şeydir ve en hakiki kuvvettir. İstatistik umum müdürlüğümüzün her sene çıkartmakta olduğu yıllıklar ve her vilâyetimiz için tabettirmiş olduğu broşürler bize hakiki varlığımızı, köylümüzün vaziyetini mükemmel bir surette izah etmektedir.

İsparta vilâyetinin son yarım asır zarfındaki nüfus meselesini tetkik edecek olursak memnuniyete şayan neticelerle karşılaşmış oluruz.

Şemseddin Sami merhum.

Kamus-ül âlam'ında Ispartadan bahsederken şehrin 17 bin nüfusa malik olduğunu ve bunun 4500 i hristiyanların teşkil ettiğini yazar ve merkez Isparta kazasının da 55 bin ve bütün Isparta vilâyetinin nüfusunun 120 bin olduğunu kaydeder.

1927 nüfus sayımında ise vilâyetimizin nüfusu 69023 ü erkek ve 75414 ü kadın olmak üzere 144437 rakamına çıkmıştır. Vilâyetin mesahai satbiyesi 8275 olduğuna göre nüfus kesafeti kilometre başına 17,4 dür.

1935 nüfus sayımında ise vilâyetin nüfus 77218 i erkek 87038 i kadın olmak üzere 164256 ya çıkmış bu suretle sekiz sene içinde vilâyetin nüfusu 19819 a kadar artmıştır. Nüfus kesafeti ise 19,8 e yükselmiştir.

Nüfus Isparta kazasının 1927 sayımındaki nüfusu 24005 i erkek ve 20652 si kadın olmak üzere 44657 ve nüfus kesafeti 24,2 iken bu miktar 1935 sayımında 24930 u erkek, 26244 ü kadın olmak üzere 51174 adedine çıkmış nüfus kesafeti de kilometre başına 27,7 ye çıkmıştır.

İsparta şehrinin nüfusu ise 1935'de 18720 ye çıkmıştır.

Bu İstatistik malumatı bize vilâyetimiz nüfusunun muntazam ve normal bir şekilde artışı açık olarak göstermektedir. Bu artış, 1940 sayımında olacağını aşağıda arzedeceğimiz sebeplerden dolayı fazla olacaktır.

A — Doğan çocukların yaşamaları için icap eden tatbirler alınmıştır evlenme miktarı artmıştır.

B — Sıtma, verem ve bunlara benzeyen ve Türk bünyesini kemiren hastalıklarla mücadele sistemli bir şekilde olduğundan vilâyetimizde ölümler azalmıştır.

C — Memlekette iş hacmi genişlemiş olduğundan dahili muhaceret azalmıştır.

D — Konar, göçer aşiretler ziraat hayatına günden güne intibak ettikleri için bazı köylerin nüfusu artmıştır.

Başlıca kaydettiğimiz bu sebeplerden başka diğer tali amillerin tesiri de nüfusun fazlalaşmasında büyük rol oynamaktadır.

Türkiyenin kalabalık, mâmur, bol nüfuslu bir ülke olması hepimizin ülküsüdür.

Halkın refah ve sihatini düşünen ve bunu en büyük bir dâvâ telâkki eden Cümburiyet hükûmeti nüfus meselesi gibi büyük geniş ve hayati bir dâvâyı da halletmeğe muvaffak olacaktır.

Nüfus kesafeti milli kuvvet ve hakimiyetimizin ve en esaslı bir vasfıdır.

Pek yakında nüfusumuzun yirmi milyona çıkacağını görmekte göksümüz kabarcak ve bu artış milli kalkınmamızın, iktisadi ictimai ve askeri kudretimizin şerefini bir kat daha arttıracaktır.

ANADOLU SEYAHATI [*]

Berlin 1896 (Eğirdire ait bir hatıra)

Yazan. Dr. F. Sarre

Nakleden : Dr. Şükrü Akkaya

Bu eserde 76 tablo ve fotoğraflara müsteniden yapılmış olan bir çok resim ile Kipert'in yaptığı bir harita üzerinde seyahat edilen yer gösterilmiştir.

Müellif önsözde seyahatten başlıca maksadının XIII yüz yılda Konya Selçuklarının kemal çağında husule gelmiş olan er Selçuk mimarisinin tetkiki olduğunu, sanatın yüksek bir tekâmülü için şahidi olan bu eserlere önceleri de dikkatini yalnız klasik eserlere inhisar ettirmiyen seyyahların alâkası celbedildiğini fakat üzerinde ayrıca durulmadığını söylüyor.

Onun için tesadüf ettiği yapı âbidelerini, kitabelerini tesbit, bu suretle yalnız tarihlerini değil, mimarların menshelerini de tayin ettiği, çinilerin İran sanatkarları tarafından işlenmiş olduğu ve böylece Selçuk tarihinin bazı noktalarının aydınlandığını anlatmaktadır. Sahife 163 bahis XII.

Eğirdirden Dinara dönüş

Eğirdirde bulunduğumuz müddetçe misafirperverliklerinden istifade ettiğimiz zevat İsmail Hacı Muradın oğulları bulunan iki kardaşı. Kendilerinin bağları, erazileri ve şehrin içinde büyükçe iki evleri olup pıazar yerinden Hisaragiden cadde üzerinde bulunmaktadır.

(Levha LXIII). Bu evlerde biri ikametgâh ve misafirhane, diğeri harem dairesi olarak kullanılmaktadır. Harem daireesinde zevceler, hemşireler ve bülüğâ ermiş olan çocuklarla beslemelerden ibaret olan aile heyeti kâmilen ananın riyaseti altında bulunmaktadır. Her iki erkeğin de ikişer karısı var ki bu hal kendilerinin hal ve vakitlerinin iyi olduğuna bir delildir.

Çünkü zevcenin taaddüdü malûm olduğu üzere, artık çok tesadüf edilemeyen şatafatlı, masraflı bir yaşayışı istilzam etmektedir. Her iki erkeğin de ancak ikinci zevcelerinden çocukları olmuştu. Birinin 7—8 yaşlarında bir oğlu, diğerrinin bir kaç yaş daha küçük bir kızı var. Her ikisinde babaları tarafından tapınırcasına sevilmektedir. Daha ilk günü iki kardeşle çocuklarının bir amcalarile bunun bir çocuğunun fotoğrafını almak icabetti (Levha LXX).

Ertesi günü amca tesadüfen hastalanınca bu halin fotoğraf aldırılmadan ileri geldiğine yani bir nevi çarpıldığına ciddiyetle kaniydi. Hekim olan Dr. Asbornun kısa bir zamanda tedavi etmesine

(*) Bu makale, Bursa Müzesi kütüphanesinde bulunan kitabın içinden, müze müdürü Bay Naci Kum'un ricası üzerine, dil doktoru bay Şükrü Akkaya tarafından tercüme edilmiştir.

rağmen kanaatinde musirdi.

Burada zengin ve halis bir türk evinin iç yaşayışı hakkında fikir edinmeye fırsat çıkmıştı. Oturduğumuz evin zeminini kârgir idi; burada ahırla evin kileri vesairesi bulunmaktadır. Birinci kat ahşaptı. Geniş, uzun ve evin cephesince uzayan bir galeri (sofa) bulunuyor; odalara bu sofadan geçiliyor. Burada bize iki oda tahsis edilmişti; mobilyesi minderlerle yastıklardan ve yaygılardan ibaretti; eşyanın hepsi fevkalade temiz ve süslü idi. Büyük sofa asıl ikamet yerini teşkil etmekte idi. Burada bulunan yüksekçe bir sedirde yemek yeniyordu. Biri öğleyin değeri akşamlayın olmak üzere iki defa yemek yeniyordu. Ev sahiplerimiz ile küçük oğlanın iştirak ettiği yemek büyük bir sinide yeniyordu. Her defasında birçok yemek veriliyordu. Türlü et yemekleri (köfte), sebze ve tatlılar mütevaliyen yeniyor ve her defasında son yemek geldiği zaman derin bir nefes alıyorduk. Akabinde hizmetçi ibrikle geliyor ve ellerimizi yıkayarak mebzul nakışlı peşkirlerle kuruladıyorduk. Yemeklerin tertip tarzı ne bıçağa, ne de çatafa ihtiyaç gösteriyordu. Kaşık şeklinde katlanan ekmek (yufka olacak) kaşık yerini tutuyordu; bu hal avrupalılar için garip ve pek te iştihayı calip değildi.

Harem dairesi bizim için bilhassa merakı calipti. Dostlarımız bize burasını da göstermek lütfunda bulundular. Önce kadınlara bizim geleceğimiz söylendi; kendileri aynı zamanda kilar ve matbak vazifesini gören zemin katına

çekildiler. Harem dairesinin de birinci katında başlıca kısmını avlu tarafı, camlarla kapalı bulunan sofa teşkil etmektedir (levha LXI^m). Sokak tarafında iki büyük oda, her ikisinin de geniş birer cumbası var. Pencereleerde ahşap kafesler vardı; bu suretle sokaktan geçenlerin içeriye bakmalarına mani olunuyordu. Buranın eşyasını alçak sedirler teşkil ediyor, dolaplar (yükçük) ler çok sanathı yapılmış olan raflar ve çiçeklikler divarları süslüyordu (LXX).

Kapılarla pencerelerin pervazları ve tavanın yapılış tarzı pürüzsüz muayyen bir sanat zevkini temsil ediyordu. Bu doğurur ama işlerinde şarka has bir üslûp olan meselâ arap tarzındaki sivri kemerler yanında rokoko üslûbuna dayanan profil ile nakışlar bulunmaktadır.

Geçen yüz yılda, şarkta, İstanbuldaki III. Ahmedin çışmesinde (1728) olduğu gibi, avrupa sanat tarzının çok güzel tatbik edilmiş olduğu görölmektedir. Rokok üslûbunun hayrete şayan bir safiyetle hâlâ şarkta tatbik edilegelmekte olduğu, bihassa ana müakale yollarında kendini göstermektedir.

Harem dairesi gibi büyük holün (sofa) divarlarının çiçeklik ve okşarı ile süslenmeyen cepheleri kireçle sıvanmış olduğundan bu parlak beyaz renk tavanındaki ve diğer ahşap kısımların koyu rengile güzel bir tizat teşkil etmektedir. Sofanın dar bir cephesini hâli ile süslenmiş bir sedir kapamakta; divarlarında renkli yün yumakları bulunmaktadır. Halı ve umumî heyatile bernevi dokumacılık türk kadınlarının ev işini teşkil

etmektedir. Eğirdir ve civarında, Anadolu'nun diğer yerlerinde olduğu gibi halı fabrikaları yoktur ve eldanmıyosam buradan halı ihraç edilmemektedir. Buna rağmen her büyücek evde evin kendi ihtiyacını telafi için bir halı tezgâhı bulunmaktadır.

Vekia evde yapılmış olmak üzere bize gösterilen halıların bir hususiyeti yok idise de Eğirdirde başkaca gördüğümüz parçalar arasında sanatkârane bir surette kompoze edilmiş seccadelerle peşkirler bulduk (LXXIII).

Bizim bu nevi eşyayı satın aldığımız haberi şehirde yayıldıktan sonra akşam üzerleri evin avlusu bu nevi eşyasını göstermek isteyenlerle saatlerle doluyordu. Bize gösterilen müzeyyenat arasında üzerine inci oturtulmuş olan altın kupaelerin zarif şekilleri dikkati çalıptı. Bunlar esas itibarile iki muhtelif şekil arz ediyordu, her birinden birer çift edindik. 163 ve 170 inci sahifelerde resimleri gösterilen kupaeler yuvarlak, sade şekillerile antik müzeyyenatı andırmaktadır. Nasıl şark nakışlarında bazen klâsik hututu andıran şekiller görülürse modern türk kuyumculuk işlerinde de antik devrin aynı derecede mütakânil şekillerine tesadüf edilmektedir.

Ertesi günü 21 temmuzda misafirperver ev sahiplerine veda ettiğimiz zaman bu güzel ve enteressan şehri terk edeceğimize mütessiftik. Nis adasile Ayastefanos kilisesini bir daha ziyaret etmeyi camili dağa çıkarak hisarın harabelerini görmeyi çok istiyorduk. fakat vakit dardı ve ayın 24 ünde İzmirde bulun-

mak zarureti vardı. Muslahattin medresesinin güzel kapısı önünden bir dağ atla geçtik sonra şehrin şimal kısmında ki dar sokaklardan, meyve bahçelerinin uzadığı yerlerden uzaklaştık.

VE C İ Z E L E R

Muhyen faslalarla nüfus sayımı yapmak artık mederî Uluslarda bir ihtiyaç ve kaide halini almıştır.

Bizde üçüncü nüfus sayımını önümüzdeki İLKLESRİNİN 20 inci PAZAR günü yapacağız.

Sayan ve sayılanların bu işde en yüksek ihtimam ve gayret göstermeleri bir medeniyet ve yurt ödevidir.

Milletimizin ileri atılmaları ile dolu olan, yaşama kudret ve hakkını dünyaya tanıtan bir devirde yaşıyoruz. İnkişaflarımızın ölçülmesi için içinde bulunduğumuz, üzerinde ehemmiyetle duracağımız işlerden birisi de muhakkak ki:

20 İLKTEŞRİN PAZAR

YAPILACKK OLAN GENEL NÜFUS SAYIMIDIR.

Asrımızda nüfus politikası bütün siyasalara baş çeken bir politika olmuştur. Türk Devleti de her siyasa da olduğu gibi nüfus siyasasına da çok sağlam temellere bağlamak için 20 İLKTEŞRİN PAZAR günü Genel Nüfus Sayımı yapacaktır.

BAŞVEKÂLET

İstatistik Unum Müdürlüğü

Hamit iline ait

Tarihî Notlar ve Vesikalar

Hikmet Tutan Dağlıoğlu

I

Halicilik Anadolunun ve bu arada Ispartanın eski ve esaslı sanatlarından biridir. Camilerimizde, müzelerimizde bulunan bazı halılarımızın güzelliği bize sanat hayatımızın inkişaf seyri hakkında bir malûmat vermeğe kâfidir. Eski halıcılığımızın gerek teknik ve gerek estetik bakımından nasıl bir yol takip etmiş olduğu hakkında garp âleminin neşriyatı ile yerli ve bilhassa general (Kâzım Dirik) in neşriyatı ve tarafımızdan (Ükü) mecmuasında neşredilen iki yazı bir fikir vermeğe kâfidir.

Bununla beraber halı desenleri hakkındaki malûmatımızın kâfi derecede bir sarahat içinde bulunmadığına da kabul etmek zaruretindeyiz. Halı desenleri ve bu desenlerin kabul ve yapılışındaki sebepler başka başkadır. (Tabiat, sanat ve hayatta görülen örneklerin taklidi, hendesi şekiller, yazılar, çiçek, hayvan resimleri, dinî tesirler gibi). Neşrettiğimiz halıcılığa ait bir vesika bize 17 inci asırda halı seccadelere mihrap, kâbe ve bazı dinî yazıların niçin işlenmemesi icabettiğini göstermekte ve o zaman Anadolu beylerbeyinin idare merkezi olan Kütahya ile buraya bağlı, Bursa, Hamit ili, Karesi, Balıkesir, Afyonkarahisar vesair gibi yerlerde halıcılığımız hakkında bir fikir vermektedir. Bu vesika 20 Rebiülâhır 1099 tarihli ve Mehmet III. devrine aittir. Vesikanın aslı İstanbul'da Başvekâlete bağlı Arşiv daire-

sindeki 79 No. lu mühimme defterinin 146 ıncı sahifesindedir.

Bu vesika dinî sebeplerden dolayı seccadelere mihrap, Kâbeimükerreme ve bazı hat nakış olunmamasını men etmektedir.

Çünkü 17 inci asırdaki zehniyet, üzerinde kâbe, mihrap ve âyet bulunan halı ve seccadelerin Avrupa tüccarlarına satılmamasını aslâ hoş görmezdi. Vesikayı aynen neşrediyoruz:

Kütahya sarcağında vaki olan kâdılara hüküm ki;

Tahtı kazanızda halı ve seccade işleyen rencber tayifası seccadelere mihrap ve kâbeimükerreme ve bazı hat nakış eyleyüp badehu tüccar tayifasından iştirâ edenler dahi keferetayifasına bey' eyledikleri istima olunmakla bususu mezbur şeyhülislâm ve müftiyülenam (Edemallahü tealâ fezailehu) den istifta olundukta o makule beyti şerif ve hat nakış olunmakcaiz olmayup şer'an men'i lâzım olduğuna fetvai şerif verimkin mucibince amel olunmak emredüp buyurdum ki vusul buldukta tahtı kazanızda o makule seccade işliyen rencber tayifasına fetvai şarife muktezasınca muhkem tenbib ve tekit eyliyesin ki min bād işledikleri seccadelere mihrap ve kâbeimükerreme sureti ve hututu saire nakış ettirmeyüp adeti kadime üzere dokutturup fetvai şerifeye muhalif iş edenleri muktezayi şer' üzere tedip edüp memnu olmaları isim ve resimlerle yazup bildiresin ki itaat et-

medikleri için haklarından gelinmek için emri şeritim verile.

fi 20 sene 1019

Mühimme defteri 79. Sahife 146.

II

Türkiyede hiristiyan anasının vaziyet ve taribi mühim bir tetkik mevzuudur. Anadoluda yerleşmiş hiristiyan türkler, yanlış bir siyaset, vergi ve cizye meseleleri daha sonraları harici ve siyasi tesirler yavaş yavaş anadoludaki Ermeni ve Rum ehaliyi ana vatanına karşı sadakatsizliğe sürüklemiştir.

Bununla beraber çok zaman devlet bunlara karşı lüzumundan fazla müsamaha göstermiş hatta onlara devlet katında vazifeler bile vermekten çekinmemiştir. Hiristiyan anasının sanat ve ticaretle uğraşmaları ayrıca onlara oturdukları memlekette müstesna bir mevki ve servette temin eylemiştir. Fakat memleketlerinde servet ve vazife sahibi olan bazı hiristiyanlar bir taraftan memleket zararına birlikler teşekküller meydana getirirken diğer taraftan da hükûmete ve yerli türklere karşı da müşkilât çıkarmaktan geri kalmamışlardır.

Aşağıda neşrettiğimiz vesika İspartanın bir asır evvelki hayatına ait bir cephesini aydınlatması ve bir yerli rum memurus karakterini göstermesi itibarile şayanı dikkattir.

Bir asır evvel İspartanın büyük tüccarlarından avrupa tüccarı adile tanılan (Elyas oğlu İstefan) ın bir iki defa Sandıkeminliği yaptığını görmekteyiz. Fakat bu adam pek az bir zaman sonra İsparta Ayan, esnaf ve ahalisile bozuşmuş olduğundan mezkûr emanetten tard ve ihraç edilmiştir. Fakat bundan münfeil olan Elyas oğlu İstefan yine Sandıkemini olurum

sevdasıle halkı birbirine katmak istemiş ırz ve edebile mukayyet ve meşgul olmamaya başlamıştır.

Bunun üzerine halk Sancak Beyi Ömer Beye müracaat ederek bu hale bir oihayet verilmesini istemişlerdir. Mesele hükûmetçe de ehemmiyetli görülmüş olacak ki keyfiyet İstanbulda hükûmet merkezine de bildirilmiştir. Tüccarın vaziyeti divanı hümayunda mevzu olmuş ve Sandıkeminliği vaziyeti ile buna dair verilmiş olan berat gözden geçirilmiştir.

Divanı hümayun yani sadaret kaleminin derkenarı anadoluda hiristiyanlara ne suretle ve hangi şartlar altında kocabaşlık (hiristiyan ahalinin işlerine bakan ve hükûmete karşı mesul olan memur, mümessil) verilceğini izhar etmektedir.

Muhabere neticesinden çıkan neticeye göre (Elyas oğlu İstefan)ın haksız olduğu anlaşılmiş ve sandık emnliğinde kullanılmaması tensip edilmiş ve bu karar sadaret tarafından da muvafık görülmüştür. En sondaki bir satırık derkenar bizzat sadırazamın emridir.

Hadise 1251 senesi rebülevvel ayında ceryan etmiştir.

İspartalı rumların Yunan istiklâl hareketlerinden sonra sistemli bir şekilde hükûmete karşı gelmiş olduklarını ve neşredebileceğimiz diğer vesikalar sarih bir şekilde göstermektedir. Bu vesika da İstanbuldaki Başvekâlet Arşiv dairesi kısmındaki evrak arasındadır.

Maruzu bendeleridir ki

İsparta mütemekkinlerinden avrupa tüccarı Elyas oğlu İstefan nam tüccar bundan akdem bir iki defa İspartada Sancak sandıkemini olup

mesfurun tarz ve etvarı vesair harekâtı uygunsuz olduğundan cümlei âyan kaza ve taraflarından gönderilen akçacılar ve vücut ahali ve esnaf ve saire kulları tüccarı mesfur ile bir türlü imtizaç edemediklerinden emaneti mezkûreden tard ve ihraç etmişler isede mersum kendi hali ve kârı kisbi ve ırz edebile mukayyet ve meşgul olmayup yine sandıkemini olurum sevdasile bazı eshabı ağrazı tahrikten hali olmadığından cümlei ayan kaza ve vücutu ahali ittifakile mesfurun bir dahi emaneti mezkûre istihdam olunmamasının tenbihini mübeyyin emri âlişan isdar buyurulması niyazında bir kıta ilâm abalî belde iltimaslarile ahz ve bu bendelerinin dahi inhasını rica ve niyazlarına binaen arzı bende gânem terkim ve taktim hacetü revayi veliyülniamiye ictisar kılındı. Olbabta ve her halde emrû ferman hazreti min lehülemrindir.

Fi 21 ra 251

Bende
Mazharı Nurikamer
Abdübu Ömer

Şuruti ve muktezası divanı hümayunda

Eshabı berat olan tüccar ve hizmetkârları umuru vilâyet ve kocabaşılık misillü hususata vechen minelvucuh müdahale eylemiye bu husus akdem imtiyaz olmakla bir vakitte hilâfı tecviz olunmıya, şu kadar ki eğer bazı memalikte beratlı olandan mada eshabı teayyünden kocabaşılığa şayan reayadan kimse bulunmayup ammei reayanın rüyeti umurları ve mezalimden masun olmaları için berevat eshabı olan riayadan birinin kocabaşı olması zarureti icabederse ol memlekette olan reayanın istidalarile muhtarları olur ise cümlelerin rey ve ırzasile fakat olmakule mahalde kocaba-

şılığı rüyet eylemesi caiz ola. Lâkin kocabaşı olacak şahıs dahi işbu imtiyazata mebnî sairüden serbest olması sebeble reaya hakkında bir günâ teaddi ve etvar ba şayeste ve vechen minelvucuh teaddi eylemiye ve eder ise kendüye vabim olacağı bildirile deyü tüccarı mersume yedlerine verilen beratılâlide münderiç olup meali ilâm ve arize avrupa tüccarından Elyas oğlu İstefau nam tacir bundan akdem İsparta kazasında bir iki defa Sandık emini olmuş ve mersumun bazı uygunsuz etvar ve harekâtından vucubü abali ve esnaf diğer olduklarına mebnî sandık eminliğinden ihraç olunmuş ise de mersum kendi halinde kâr ve kesbile meşgul olmayup zikrolunan sandık eminliğini tahsil daiyesile bazı esbap ağrazı tahrikten hali olmadığı beyanile mersumun fimabaad sandık eminliğinde istihdam olunmaması babında emri âli sudurunu müstetî olup mersumun umuru vilâyete karışarak fi hakika abali hakkında teaddi ve etvar na şayeste tesaddisi ve sandık eminliğinin tahsiline çalışması berveçbi muharrer şurut beratlerine münafi olmakla bu surette berveçbi istida mersum fimabaad sandık eminliğinde istihdam daiyesinde ve umuru vilâyete müdahale sevdasında olmayup olur ise men olunmak ve şurut ve beratı mucibince kendü halinde kâr ve kesbile meşgul olması esbabı istihsal olunmak üzere tenbihi bavi emri âli isdari veyahut taraftı eşrefi vekâletpe nahilerinden emirnamei samileri tastiri şıklarından kangisi muvafık iradei seniyeleri buyurulur ise olbabta ferman devletlü sultanımıdır.

an 51

(Muktezayı derkenari mucibince emir isdar olunması emrindir.

an R. 251

Sah.

Köy ve Köycülük

Cumhuriyet rejimi, köy ve köycülük aşkıyle tutuşan hassas bir kalp, bir insan kalbi halindedir. Bu idare, köy halkını asıl toprağın sahibi bilir, onu velinimetini tanır. Bundan dolayıdır ki Cumhuriyet devrinde köylüye bir çok haklar, bir çok salâhiyetler bahşedilmiş onun kalkınması için tedbirler alınarak elinden tutulmuştur.

Eski idarede köyü şehire bağlayan yol, tahsildar atlarının açtığı patikalardı. Cumhuriyet devrinde köyün yolu kalbimizden geçiyor. Bugünkü idare köylüyü yurdun sahibi, bekçisi, belkemiği saymakta ve (köylü milletin efendisi) dâsturunu tekrar ettirmektedir.

Devlet mekanizmasının her kolu, köyün, köylünün samimî âşığı ve onun can yoldaşdır. Bu mefkûre cümlesinden olarak Evimizin köycülük şubesi, Halkevi salonunda 6 Haziran 1940 cumartesi akşamı bir köy gecesi tertip etmiş ve bir çok yakın köyleri, halkı ve bütün memurları bu toplantıya davet etmiştir. Kıymetli valimiz Bay Tevfik Hadi Bay sal ile sayın Tümgeneralimiz Bay Recep Snalp ve beden terbiyesi genel direktörü General Tahir Taner ve bütün memurlarla muhtelif köylerimizden gelen bu misafirlerimiz köylerindeki ince ve kalın saz takımlarıyla iştirâk ederek güzel, coşkun ve eğlenceli millî bir şen gece geçirmişlerdir.

Köy ve şehir arasındaki samimî duygular ve münasebetleri canlandıran millî

oyunlar, türküler, mâniler birbirini takip etmiş ve köycülük şubesi azasından Tevfik Tıghı tarafından bu gecenin manevî kıymet ve önemini tebarüz ettiren şu söylev verilmiştir:

Sayın büyüklerim ve misafirlerimizi!

Bu gece; şu nurlu çatı altında toplanan halkevli yurddaşlara, inkılâp rejiminin verdiği güzel ve temiz vazifelerden köykolu çalışmaları arasında bir tanışma ve samimî bir gece yaşama arzusuyla toplandık.

Binlerce yıl evvel medeniyetin harikalarını yaratan ve şerefli bir tarihi vücuda getiren insanların biz torunları arasında milletimizin hakikî karakterini taşıyan, millî bünyemizi, iktisadiyatımızı teşkil eden ve fakat saltanat idaresinin tanımadığı köy ve köylü bugünkü idarenin meşgul olduğu mevzuların başında yer alıyor. Onlar ki:

Dünkü fena devirlerin ve o devirlerde devleti idare edenlerin en çok zulmüne uğramış, her türlü sahabet ve muavenetten uzak, binbir ızdırap içinde sert tabiatle çarpışarak daima vermeğe mecbur tutulmuş, istibdadile, hocası, ağası ve mütezimiyle, denaet ve irtikâplarıyla ezilmiş ve en sonda "al turpu vur türke vay turpa vay turpa,, ve "sırtına kürkü kapına türkü alıştırma,, gibi en fena muamelelere maruz kalmış bir ekseriyet.

Hânedan icap ve gayretleriyle şehirli ve köylü diye iki sınıfa ayrılarak bâkim mevki alan şehirli karşısında millet ve devlet idaresine ve onun içtimaî ve

fikrî hayatına iştirâkten mahrum edilerek seviyesi geride kalmış, medenî âlemden habersiz, iptidai bir yaşayışa terk edilmiş bir Türk varlığı. Bu mühim varlık karşısında ancak ferdî saltanata dayanan bir idare bigâne kalabilirdi. Nitekim; istiklâlini kazanan ve istikbalini halkçılık prensiplerinin en sağlam esasları üzeriinde kuran milletimiz bu derecede ihmale uğramış yurddaşların koluundan tutmayı şiar edindi. Cümhuriyetin köyü mutlaka yeuiden kurulacak ve köylü lâyük olduğu mertebeye yükselecekti. Ebedî Şefimiz Atamızın 22 Mart 1922 beyanatından bugüne kadar partimiz ve hükümet durmadan köye doğru giderek bu sahada uzun yollar katettiler. Ve bugün hükümet hedefine varmak için aynı hızla yürüyor. Bugün; ideal köyü tamamen kurduğumuz iddiasında değiliz. Altı asır tersine işlemiş bir makiueyi bir kaç sene içinde yüzüne işlemeği alıştıran bir inkiâbın olma devresindeyiz. Bu yoldaki şuurlu ve azimli mücadelemiz bizi o günlere çok yakında eriştirecektir. Bugünkü köyü medenî köy seviyesine çıkarmakta, onu; şehirle olan idare, iktisat ve kültür münasebetleri bakımından birbirini tamamlayıcı ve besleyici varlığıyla kalkındırmakta, hokkabazlıkla istismara değil hakikî bir Türk vatandaşı yetiştirmekte heyecan taşıyoruz.

Dünün beğenmediği köyü bugün seviyoruz. Bugünkü Türkiyenin hakikî münvveri onun kim olduğunu biliyor.

Bu yüksek ülkü ile çahşan Ispartamız Halkevinin her kolu höy mevzuuyla heyecan kazanıyor. Köye mahsus her işi kendisinin yapmasını, iktisadî ve içtimaî kalkınmada beden ve fikir ilerliğinde olgunlaştırmağı, onu ırkının ruhî

vasıflarına malik ve mümtazanelerine sadık bir Türk olarak yetiştirmekte memlekete en büyük hizmetlerde bulurduğuu biliyor.

Şu güzel çatı onuu bütün dertlerini dinlemek, işlerini görmek için kapılarını arkasına kadar açıyor.

Sevgili köylü yurddaşlar,

Geliniz, aramızda oturunuz. Bize köyün saf havasını, köye mahsus samini hayatını getiriniz. Haftanın enma gecelerinde burada yapılacak olan köy gecelerinde, sizleri şehirle kaynaşmanızı, sıhhi, ziraat ve her türlü bilgilerinizi arttırmağı, medenî görgünüzü genişletmeği temin edecek faaliyet olacaktır. Bu binada her zaman neşe ve ıztıraplarınızla ortak olacak, milli ve ananavi hayatınızla yaşayacak yurddaşlar bulacaksınız. Birlikte yürüyeceğimiz uzun ve çapraşık yollarda bize lâzım olacak azm ve enerjiyi, dünyanın en güzel ikliminde bulunan, Cümhuriyet hükümetinin koruyucu ve besleyici siyasi emniyeti altında, taze bir inkiâpla ilerleme yollarında mühim adımlar atmış bir memleket ve her şeyin üstünde, damarlarda en şerefli geçmişin ateşi ve insanlığın özünü taşıyan asil bir kan; Atatürk'ün iman ve ülküsüyle yağrulmuş, Millî Şefinin arkasında aynı imanla yürüyen şuurlu bir Türk varlığından alacağız. O da topyekün Türk milletidir.

Sözlerimi bitirirken köylüvü çok seven büyüklerimizin himmetleriyle memleketimiz köylerinde feyizli işler görebileceğimizden emiu olarak şurada köylü yurddaşlarımızla yaşadığımız dakikalara şeref veren hepimize köy kolu namına saygılarımı sunarım.

KÜLTÜR DURUMU

Isparta ilkokullarının bu sene verdikleri mezun sayısı

Isparta'da mevcut ilkokullardan beş senelik tedrisat yapan 28 okulu bu sene son sınıfa devam eden 1075 çocuktan 867 sine diploma vermek suretiyle kendi bünyesine göre bir rekor yapmıştır. Son sınıfa devam eden çocukların yekûnuna nazaran mezun olanların nisbeti yüzde sekseni aşmıştır ki bu atlayış normalin fevkinda bir muvaffakiyettir.

İlk tahsilin kemmiyet ve keyfiyetini artırarak amaciyle Maarif Sûrasının verdiği karara göre hazırlanan talimatname ile bütün köy okulları üç senelik tedrisat sisteminden

kurtularak aletliâk beş senelik tedrisat yapan bir duruma getirilmişlerdir. Bu suretle 1938 - 1940 ders yılında üç sınıflı köy okullarının dördüncü sınıfları teşekkül etmiş olup bu okullar yeni sisteme göre nihayet bir sene sonra mahsullerini verecek ve beş senelik tedrisat yapan ilkokulların sayısı birdenbire ehemmiyetle artacağı gibi verecekleri mezunlar da bir hayli yükselecektir. Bu sene mezun veren okulların adlarıyla son sınıf mevcutları, mezun ve ipka miktarları aşağıdaki cetvelde gösterilmiştir.

Okulun Adı	mevcudu Son sınıf	Mezun sayısı			Sınıfta kalanlar		
		Erkek	Kız	Yekûn	Erkek	Kız	Yekûn
Merkez Cümhuriyet okulu	65	46	12	58	6	1	7
» Gazi »	49	22	16	38	6	5	11
» İsmet Paşa »	40	33	2	35	5	-	5
» İstiklâl »	61	31	13	44	16	1	17
» Atabey nahiyesi okulu	66	46	11	57	8	1	9
» Keçiborlu » »	42	28	6	34	5	3	8
» Gönen köyü » »	42	36	1	37	2	3	5
Atabey İslâmköyü yatılı » »	41	22	7	29	11	1	12
Keçiborlu Kılıç » »	39	31	2	33	6	-	6
Uluborlu İsmet Pş. » »	66	41	17	58	7	1	8
» - Senirkent Turan » »	81	57	13	70	10	1	11
» İlegüp köyü » »	31	30	1	31	-	-	-
» Büyükkabaca » »	33	20	1	21	11	1	12
Yalvaç merkez Gazi Pş. » »	37	28	5	33	3	1	4
» Merkez Alemdar » »	62	39	10	49	10	3	13
» - Sücüllü köyü » »	17	8	-	8	9	-	9
» Gemen » »	20	18	-	18	2	-	2
» Hüyükü » »	10	5	2	7	3	-	3
» Karaağaç İnönü » »	36	21	4	25	10	1	11
» Nudra köyü » »	15	12	-	12	3	-	3
» Gelendos okulu » »	47	33	1	34	12	1	13
» Yenişar Bademli » »	17	10	-	10	6	1	7
Eğirdir merkez Zafer » »	48	31	-	36	8	4	12
» Barla » »	19	12	4	16	3	-	2
» Yılanlı köyü » »	25	13	3	16	6	3	9
» Yenice » »	21	16	4	20	1	-	1
» Göğdere » »	19	18	1	19	-	-	-
» Sütçüler merkez » »	26	18	1	19	6	1	7
	1075	725	142	867	175	33	208

Yenişarlı Hoca Ragıp

Öğretmen Rıza Kaynak

Ş. Karaağacın Yenişar - Bademli köyünde (1293-1877) yılında doğmuştur. Ufulünü teessürle öğrendiğimiz Mehmet Ragıbın tahsili; aynı yaştaki bir çok emsalininki gibi Medreselerdir. Okuyucularına sonra sunacağı hal tercemesinden de anlaşılacağı veçhile Vilâyeti dışına çıkmıyan ve bütün ömrü dar bir çerçeve içinde geçen hocanın tabiatı şiiriyesi onu, bir inziva şairi yapmış fakat ne yazık ki kendi söylemiş, kendi dinlemiştir.

Köyünde muallim bulunduğum müddetçe (1932 - 1934) onu teşvik ederek yazdıklarından aklında kalanları tesbit ettire bildim Ve iki sene zarfında köylü sığarası kabının iç yüzüne ilâştirdiği (Mecmuai eşârını) küçük bir deftere toplamağa muvaffak oldum. Tiryakilerine: her halde, muhteviyatındaki içilen tütünden daha çok zevk verecek olan hocanın bu defterdeki şiirlerinden bazıalarını veriyorum. Bu suretle hoca Mehmet Ragıbı okurlara kısaca takdim ettikten sonra gelecek yazılarda hakkında daha geniş malûmat vermeye çalışacağım.

Onun en büyük hususiyeti: kendi kendine yetişmiş olmasındadır.

Yaşadığı muhit zaten bir Şiirdir. Bu kadar bol bir şiiriyette ebkem bala-mıyan şair Ragıp; ilhamını sadece sarığın kıvrımlarından, dolambaçlarından değil; tabiattan da alırdı:

Alâimüssema

*Geyinmiş câmei hamrayi vîşne rengi şâl olmuş,
Takınmış al etekcek lâlei rânâ misal olmuş!
Uzattım desti dirazim onun herdem vısaline:
Ulaşmaz kameli bâlâ ki bir selvi misal olmuş!
Göründü gözüme bir nev arus dilküşa heykel:
Hakikatten muarradır ki bir zilli hayal olmuş!*

(Dippoyraz) eteklerindeki göle nazır yeşil köyünden yaylaya çıkıp hoca,
(Şerabı cennet âlâya) benzettiği sular için de şunu yazdı:

Yayla Suyu

*Çıkıp yaylaya azm ile kirarencûra nuşettim;
Menabiden tefeccür eyleyen abı zülâliden!
Dedim, Sâki bana lütfetsen olmazmıydı her demde?
İçeydim desti âlîdeki billuri lealiden!
Şerabı cenneti âlâya benzer tamü lezzette:
Cihana gelmemiş misli ki ihsani celâliden!..*

Hoca ile bir gün bağları geziyoruz. Kâğıt istedi, verdim. Yazdı - adını sen koy dedi. - Canım hocam, Çocuğunu adsız bırakmak sende mi görülüyor? deyince: - peki evlât, BAĞ ÂLEMİ oluversin dedi:

Bağ âlemi

*Üzüm asmaları rengârenk olmuş,
Açılmış yaprağı gülzare benze!
Beşuş çehresine hos nazar kıldım;
Artırdı neş'emî hoşyare benzer!
Artık erilir mi böyle safaya?*

*Zafere yetişmiş serdare benzer;
Çıkarmış başını unku dü sofi
Leşkerin önünde pişdare benzer!
Göründü gözüme nikap altında:
Saçı kıvrıklı dildare benzer!..*

Uluborluda Dügün Âdetleri

Yazan : Sami HEKİMCİ

Efenin oteli önünde Uluborluya gidecek olan otomobil sahibi, Sıcak bir yaz gününün terletici sıkıntısı içinde bağıyor: "Keçiborluda treni bekleyeceğim. Doğruca Uluborluya geçmem ki. Bir düğüne acele yetişmek lazımdı., Başka bir otomobile atılarak vola çıktı.

Bir hamlede, keçiborlu'dan sonra başlıyan dolambaçlı yollardan geçerek, çıktıkça yükselen (Eşekalanı) [*] mevkiine geldik.

İki taraf genç ve yeşil çamlarla örtülmüş, hafif meyilli dağlar ve tepelerle dolu idi (İleydağı) köyüne inerken, bu çam diyarına veda etmek lâzım geldi. İçimde tatmin edilememiş bir iştiyakın ateşi yanıyordu. Çam ağaçlarının dibinden akan Soğuk suların serinliğinde, günlerce aylarca ve bir kıl çadırın ihtişamı altında hayatın sessiz, fırtınasız sükûnu içinde mest olarak yaşamak... birden bire ağaç oluklardan akan su başında çamaşır yıkayan bir kadın gördüm. Otomobili durdurarak su başına gittim. Buzlanmış sudan kana kana içtim. İçimin buğları bir duman gibi başımdan fışkırarak havaya karıştı. Ve dalgın nazarlarla kadının taş üstünde tokuçladığı menevrek şalvara bakıyordum.

Hemşire bunu neden sıcak su ve sabunla yıkamıyorsun.

Sabun yok, onun yerine kil kulla-

[*] Bu mevkî (Eşekalanı) denmesi daha uygundur.

nuruz Bu, kiri kabartır, temiz olur. Sıcak suda iyidir zımma, şu gördüğün ormandan bir küçük dal koparmayız. Orman harap olmasın böyle daha iyi .,

Ey ormanların ve dağların perisi olan Türk Kadını! Sen vatani korumak için ölmeyi bildiğin gibi, Ormanı da bir çocuk gibi üstüne titriyerek koruyorsun, sana ne mutlu!

Uluborluya giriyorsunuz. Hayır Uluborluya değil arzun üstünde bir cennet köşesi olan meyve bahçelerine, meyve dünyasına kavuşuyorsunuz.

Kilometrelerce uzayan bu yeşil meyve diyarının ortasında bir ispirto imalâthanesinin uzun bacasını görmek için, gözlerimi ufuklarda boş yere doluşturdum.

Düğün evine geldik ve içten gelen bir tezahürle karşılandık ve binbirgece masafırlardaki düğünler gibi, meyve ağaçlarının büyüğü gölgelerinde cümbüş ve eğlence ile uzayıp giden düğün törenine karıştık.

Uluborluda düğün hazırlıkları bittikten sonra bir cumrtesi gününden itibaren (saç çözme hamamı) başlar. Bir hafta gelin hamama götürülür, hamam masrafı sırası kendisine gelen akrabaya ait olup, hamama davetli bulunanlar bir hediye götürmek, mecburiyetinde kabrlar. Fakat kız tarafı, hediye getirilmemesini rica ederse bu talep kabul olunur. Saç çözme hamamının sonuncu cuma günü akşamı bir taraftan oğlan evinde diğer taraftan

kız evinde kına gecesi yapılır. Kız evinde yapılan kına gecesine (kına basma) derler.

Kına basma eğlencesinde tef, dümbek çalınır, davul ve kılânet de vardır. Uluborlunun zarif halk türküleri ve coşturan oyun havaları teşanni edilir. (çekici) denilen kadın gençleri oyuna davet eder. Son zamanlarda bu millî ve an'anevî oyunlara bir de dans ilâve etmişlerdir. Gramofona konan bir Fokstrot veya tangô havası iki genç kız veya kadından ibaret olan dam ve kavyeleri mütemadiyen döndürür. Çünkü kına basma gecesine gelenlerin kâffesi kadındır. Velevki akrabadan bile olsa bir erkeğin civar da his edilmesi bu eğlencenin dağılmasını mucip olabilir.

Erkek evinde yapılan kına gecesinde hep erkekler iştirak eder. Derin bir samimiyyet havası içinde yapılan bu eğlenti, geç vakitlere kadar devam eder. Kız evinde yapılan kına basma eğlencesi bir aralık fasılaya uğrar. (hediye delâli) tabiri ile tavsif edebileceğim bir kadın, gelini davetlilerin ortasında hazırlanan bir sandalyana oturtur. Önüne bir masa konur. Şimdi kına basma eğlencesine gelen misafirlerin getirdikleri hediyeler teşhir olunur.

(Filânın kızı filan tarafından yünlû getirmiştir) der ve gelen hediye elinde etrafa gösterdikten sonra masanın üstüne koyar böylelikle düğüne iştirak edenlerin hemen hepsi tarafından getirilmiş bulunan yazma, basma, baş örtüsü, fincan, tepsi, yemek ve mutfak takımları patiska ve caire, nevvan ve getirenin isim ve soy adlarıyla tasrih olunarak gelinin önündeki ma-

saya istif olunur Ertesi gün bunların kâffesi oğlan evinde münasip yerlere konmak suretiyle sergi halinde teşhir edilir.

Bir aralık hediyelerin arası kesilir gibi olduğu sırada (daha yokmu hediye getiren) diye bağırır, geciken hediyeleri uzatırlar. Hediye delâli gevrek sesiyle vazifesini yapar, bundan sonra oğlan evi tarafından yollanan fıstık, leblebi, karamelâ tabak tabak misafirlerin önüne sunulur ve herkes bu çerezleri yedikten sonra evine dağılır. Ertesi gün tan yeri ağarıırken Davul, zurna, trampet ve çalpu radan ibaret olan saz hey'eti (düğün odası) olarak seçilen bir evde çalmağa başlar. Bütün Uluborlu halkı, birer birer birer tebrike gelerek kahve içtikten sonra gider. Bu meyanda güveği kız evine götürülür, ve kız ile birlikte bir otomobile bindirilir, doslar ve akrabalar diğer otomobillere meyve bahçelerinin arasında uzun bir gezinti yaparlar. Nihayet bu düğün alayı oğlan evine kızı getirir, ve koltuk merasimi yapılır. Artık kız, oğlana mal edilmiş demektir. Ertesi gün kız evi tepsiyle baklava yaparak oğlan evine gönderir. Damat, kız evine mensup olanları davet ederek bu baklavaları ağız tadı ile onlara yedirir. Bundan sonra müteakib bir takım ziyafetler yapılarak düğün hitam bulur.

Ben daha birkaç gün evvel iştirak ettiğim bu çeşit düğünün mesut çiftlerini dergimizin bu sayfelerinden kutlarken, yeniden yapılacak düğünlerde bu işlerin ihtisar ile ve hatta mümkünse hiç masrafa boğmaksızın yapılmasını yürekten dilerim.

Zehirli Harp Maddeleri

Yazan :

Öğretmen Mahmut KILIÇI

Muhterem okuyucular; anlatmak istediğim bu mevzu o kadar genişdir ki hepsini bir kaç sahifede hülâsa etmek imkânı yoktur. Yalnız burada yazdıklarım belki umuma bir fikir verebilir diye toplanmış pratik ciheti alâkadar eden bir kaç sözden ibarettir. Aciz ifadeyle eski bilgilerinize bir kelime olsun ilâve edebilirsem ne mutlu...

Malumdur ki dünya kurutulalıdanberi süre gelen bir hayat mücadelesi vardır; zafer daima kuvvetlinindir. "Hakkuvvet,, tir. İnsan sosyeteleri, Millet dediğimiz nisbeten küçük olan varlıklar içerisinde bu düsturun hüküm sürmemesi için kanunlar yapmışlardır. ve yazık ki bu kadar bir çerçeve haricinde tesirini gösteremiyen bu yapma kaideler çok kerre müezeli ve ebedî kanun önünde boyun eğmektedirler. Bu sebebe binaen kast ettiğimiz ideal Hak maalesef mukaddes bir mefhum olarak kitap sahifelerile medenilerde yaşamak ıztırarındadır. Artık bazı kuvveti yerine kafa kuvvetinin hakim olduğu bir devirde yaşıyoruz.

İnsan zekâsı medeniyet kisvesi altında bütün vahşetini göstermektedir. Bir tarafta himayeî hayvanat cemiyetleri kurarken o bir tarafta binlerce insanı bir kaç gülle ile parça parça berhava etmekten iftihar duyuyoruz. Örnek; hergün bir yenisinin icad edilmesi için uğraşilan zehirli harp maddeleri. Örnek, bugünlerde uzaktan şahidi olduğumuz sayısız hadiseler...

Şu kısa başlangıçtan sonra esas mevzua geçelim. Söylenecekleri şöylece hülâsa edebiliriz.

Zehirli harp maddeleri ne demektir, bunların tarihi, atış şekilleri, umumî vasıfları askerlik bakımından ve fizyolojik tesirlerine göre taksimleri aynı zamanda her nevi gazın hususî vasıfları ve koruma çareleri; en son da gazlara karşı alınacak umumî tetbirler. Evvelâ şunu arz edeyim ki tabirler yabancı işler de kimyâ lisanı ile kullanılması zardır.

Bizi yaşatan havayı, gıdaları zehirleyen, canlılar üzerinde tesirile hayati vazifeleri sekteye uğratan su, p, mayi, gaz cisimlerin heyeti mevcuasıra (Zehirli harp maddeleri) denir.

Tarihi : Gördüğümüz her mükemmel şey o hâlde gelebilmek için oldukça uzun bir zaman şekil değiştirmiştir. Bu ise tarihi teşkil eder. Zehirli gazların da bir tarihi olacağı pek tabiidir. İnsanlar milâttan çok evvel zehirli gazlardan istifade yollarını aramışlardır. İlk defa pek az tesirli olan duman kullanılmıştır. Zamanımızdan takriben 2500 sene kadar evvel Romalılar Sicilyayı zaptederken orada kükürtün çok bulunmasından dolayı kükürtü yakarak gazı kibriti istihsal etmişlerdir. Bu işi düşmana karşı rüzgâr eserken yapmışlar böylelikle hasımlarını kolayca boğarak galebe çalmışlardır. Kükürt bulunmayan yerlerde ise tozük yağ, kat-

yan gibi maddeleri yakarak maksatlarına vasıl olmağa çalışmışlardır.

1905 Rus - Japon harbinde klor gazı kullanılmış ise de istenilen netice elde edilmemiştir. Zehirli gazlar pek fazla olmamak şartile Umumi harpte tatbik sahasına çıkmıştır. Habeş harbinde de İtalyanlar hayli zaman uğraşarak medenî silâhlarla elde edemedikleri galbeyi zehirli gazlarla temin etmişlerdir.

Gazların umumî vasıfları : Bir çok zehirli maddeler vardır ki bunların tesirleri doğrudan doğruya vücut üzerine olamaz. Onun için harpte kullanılmazlar. Zehirli maddeler çok kere mayi veya kristal yaui billür halindedirler. Her birisinin kendisine mahsus kokusu, tesir şekli vesair hususiyetleri vardır. Gaz halinde iken havadan birkaç kere ağırdırlar; bu sebepten yer yüzüne yakın bulunurlar.

Muharebedeki atış tarzlarına gelince :

1 — Tayyarelerle; tayyarelerle gaz iki şekilde atılır. Ya gaz bombalarile veya ampuller içerisinde, gaz bombalarila atılırsa, bomba düşünce patlar infilak eden maddelerden husule gelen hararet beraberinde bulunan mayi veya kristâl halindeki zehirli maddenin havaya karışmasına sebep olur.

Ampuller içerisinde atmak şekli ise; tayyarenin alt kısmında bir kapak vardır, kapağın içinde bir levha ve bu levhaya yerleştirilmiş gaz dolu bir çok ampuller bulunmaktadır. Kapak istenilen yerde açılır ampuller düşerler ve yere otuz metre kalarak patlar bu suretle gaz havaya yapılır.

2 — Bu ikinci atış şekli ise gaz el bombalariledir.

3 — gaz fırlatma aletleri vasıtasile olur.

4 — Bu usul de mayi klorde kullanıldığı gibi püskürtme usulüdür.

5 — Top mermilerile atmak şeklidir. Bu halde mermilerin içinde zehirli madde ile çok kere fosfor da bulunur, çünkü fosfor düştüğü yerde yangın çıkarır. Saklanan halk yangını söndürmek için dışarı fırlar, mermiden havaya inmiş bir çok bulunan gazlarla zehirlenir.

Gazlar sarı veya yeşil salıp mermilerile atılırlar. Mavi salıp mermilerinde gaz yoktur. Bu nevi de tahrip edicidir. Gazların tesir edebilmesi için atma zamanını tayin de pek mühimdir. Çok rutubetli, haddinden ziyade sıcak veya soğuk, fazla rüzgârlı, yağmurlu, karlı zamanlarda atılmazlar. Çünkü yağmurlar, ruzgârlar gazı alıp götürürler. Bazıları rutubetten bozulurlar. Fazla sıcakta da arz sathından yükselirler çok soğukta da donarak havaya karışmazlar. Onun için en müsait mevsim ilk ve son baharlardır.

Gazların askerlik bakımından taksimine gelince: Havada kalış müddetlerine göre ikiye ayrılırlar:

1 — Müdafaa gazları,

2 — Tarruz gazları,

Müdafaa gazları; havada uzun zaman bozulmadan kalabilen gazlardır. Mevzi alındıktan sonra düşman ile kendi cephemiz arasına veya dümanın yardımcı kuvvetlerinin gelebilmesi ihtimali bulunan bütün yerlere, bir de düşman kaçyorsa onun haddi ric'atını keşecek araziye bu gazlardan atılır.

Müdafaa gazları; şebnem veya zerrekler halinde havaya karışırlar bir müddet sonra eşya üzerine inerler. Zamanla bu

karlaşarak muhitlerine tesirlerini yaparlar. (İperit, Levizit) gibi.

Taarruz gazları: Bunlar çabuk buhar haline geçebilen şiddetli zehirli maddeler olmalıdırlar. Aynı zamanda havada uzun müddet kalmamalıdırlar. Zira atıldıkları araziye kısa bir müddet sonra kendimiz gireceğiz. Gaz fazla kalacak olursa bizi de zehirler. (Fosgen, Difosgen) gibileri bu gruptandır. Bir diğer cins gaz daha vardırki: gerek müdafaa gerekse taarruz gazlarının tesirini kolaylaştırmak için kullanılır ve maskeyi arttırır. (Klad bir Klad iki) gibi

Gazlar fizyolojik tesirlerine göre şu kısımlara ayrılırlar.

- I — Göz yaşı getirenler.
- II — Öksürten, aksırtan ve kusturanlar.
- III — Boğucular.
- IV — Öldürücüler.
- V — Yakıcılar.

Göz yaşı getirenler: umumiyetle mayi veya kristâl halinde bulunurlar. Muayyen bir suhunet derecesinde havaya karışırlar. Gözleri yakarak bolca yaşlandırırırlar. Fazla olunca şişirir ve kanlandırırırlar. Bu suretle askeri iş göremez bir hale getirir 'saf harici ederler' Halbuki harpte muvaffakiyeti kazanmakta silâhı iyi kullanabilmek en mühim rolü alır. Bu gazlar öldürmezler ama muharebede yaptıkları işin neticesine bakılırsa belki öldürenlerden daha ehemmiyetlidirler. Belli buharları (klorubenzil, bromubenzil kloru veya bromo asetefenon. Alfabromubenzil siyanür kloru pikrin) dir. Teueffüs cihazına tesir eden İperit, Levizit gibi gazlar da tabii gözleri kör ederler.

Alfabromubenzil siyanür: bunun gözlere tesiri devamlıdır. Bazı gazlar var-

dirki intişar sahalarından çekilmekle zararları da zail olur. Halbuki: mezkûr gazdan müteessir olan gözler mutiaka tedavi ister. Böyle hastalar temiz ve havaya çıkarılır, evvelâ soğuk sonra da bol sabunlu veya sodalı su ile gözler yıkanır geçmezse doktora müracaat olunur. maske ile korunulur.

Klorupikrin ise: renksiz bir mayisir. Havada 6 saat kalır. Kalevi, hamız, muhammız cisimlerden müteessir olmaz İposülfüt dosut gibi mürci cisimler bünyesini çabuk bozarlar. Maskedeki aktif kömür bu gazı mükemmel süzer. teneffüs cihazına tesiri azdır. Bir miktarı öksürtür. Derin nefes aldırır fazlası kay ettirir, daha ziyade olursa öldürür. Bu da pek nadirdir. Fakat büyük orduların ihtiyacı olan suları zehirler. Harp halinde suyun ehemmiyetini herkes takdir eder. Mühim hassalarından biri de demire tesir ederek paslandırmasıdır. Şüphesiz ki bu da muharebede silâhlardan lüzumu kadar istifadeye engel olur. Klorlu veya iyotlu hamızihallin metil esterleri de bu gruptandır. Göz yaşı getiren gazlara karşı umumiyetle maskelerle ve tayyareci gözlüğü gibi etrafı kapalı gözlüklerle korunulabilir.

Aksırtan, Öksürten ve kusturanlar:

Bunların çoğu açık sarı renkte mayi cisimlerdir. Zeytinyağı gibidirler. Ültromikroskobik yani gözle görülmiyecek zerrelere haline havada intişar ederler, koyudurlar. Hemen ekserisi arsenikli mürekkeplerdir. En mühimleri (Klad bir - Difenilarsen siyanür), (Klad iki - Difenlarsen bromür), Difenilarsen kolrür ilâahir gibi Lüzuciyetleri fazla olduğundan zor akarlar. Memilere mehlûl halinde konulurlar. Fazla mevadı infilâkiyeyi haiz mermilerle atılırlar.

Merminin patlamasından mütevellit fazla hararetle havaya karışırlar. Havada da derhâl donarak etrafa yayılırlar. Donmuş zerrelere kuturları bir milimetrenin binde biri kadardır. Maskenin içindeki ecza zerrelere hiç bir suretle tesir edemez, aktif kömürde süzemez. Maskeden geçen zerreler şüphesizki maskenin yüze tetabuk edemiyen kısımlarından bolca geçerler. En ziyada teneffüs cihazına tesir ederler, öldürmezler. Fakat tesirleri çok mühimdir. Evvelâ genzi sonra gırtlak ve akciğerleri mütemadi tahriş ile tahammül edilmeyecek şekilde rahatsızlık verirler. Balgam çıkartır, şiddetli aksırtır öksürtürler. Çene kemikleri ve dişler ağrıdan adeta düşecek zannedilir. Şiddetli aksırmalar, kusmalar, kusmalar esnasında bunaltarak maskeyi mecburi arttırlar. Onun için bunlara (maske deşen veya maske çıkartan) gazlar da denir. Esasen aksırtan, öksürten gazların hemen arkasından fosgen, difosgen gibi öldürücüleri de atılmıştır. Maskeyi çıkaran derhal zehirlenerek ölür. Asabi sisteme şöyle tesir ederler; iradeyi bozar, sinirleri gevşetir, yani muvakkaten deli yaparlar. Dili çözerek insana sırlarını söyletirler. Umumi harpte Almanlar bu gazları İngiliz ve Fransızlara karşı mükemmelen kullanmıştırlar. Ve topçu kuvvetile hayli zamanda zabtolunamaz denen Fransız müstahkem mevkiilerini bir iki saat içinde elde etmişlerdir. Bunlara karşı sığınak ve mahzenlerde korunulabilir. Bu gazları teneffüs edenleri açık havaya çıkarıp karbonatlı su ile gargara ettirmektedir. Aksırtan gazların tesirleri fazla soğukta azalır. Birkaç gaz daha varsada onlar bahsedilenler kadar mühim değildirler.

Boğucu gazlar: Başlıcaları (Fosgen, Difosgen - Perştof, Klor, Klorupikridir. Tesirleri teneffüs cihazıdır. Gırtlakta iltihaplar ve ciğerde çatlaklıklar yaparlar; kanı zehirlerler. Kalp zayıf düşer, nefes almak çok güçleşir, arkasından da ölüm gelir. Bazan ağız ve burundan köpükler getirirler.

Bunlardan Klor; yeşil renkte havadan ağır bir gazdır. Boğucudur. 6-8 atmosfer tazyik altında aşağı derecede mayi halinde konulabilir. Fosgen ile beraber püskürtme usulü ile kullanılır. Sis yaparak intişar eder. İntişar sür'ati fazladır. Hızla ilerleyen bir süvariye yakalayabilir. Yerinde duranları şüphesizki daha çabuk öldürür. Almanlar Umumi harpte Kloru Ruslara karşı kullanmışlar isede, Ruslar istihkâmların önüne ateş yakarak sıcak vasıtasile gelen gazı uzaklaştırmaya muvaffak olmuşlar. Böylelikle tesirini az görmüşlerdir. Zaten açıkta klor gazı diğer boğucu gazlardan daha az tesir eder. Herhangi bir gazda püskürme hali şu zamanda tatbik edilir. Düşmanla aramızda 60 derece kadar bir zaviye varsa ve rüzgârın sür'ati de 1,5 metreden aşağı ise bir hizaya dizilmiş çelik bombalar birden açılır ve hususi aletlerle gaz püskürtülür.

Gazlar çelik bombalardan çıkarken gürültü yaparlar, düşman tarafından gaz atıldığı farkolanamasın diye beraberinde gürültü yapan el bombaları da atılır. Klorla zehirlenenler açık havaya çıkartılır, hareket ettirilmez. Mümkünse sef oksijen teneffüs ettirilir. Mahzenler içerisinde ve hariçte de maskelerle bu gazdan korunulur. Veyahutta hiç bir şey bulunamazsa bol sönmüş kireç, sutkostik gibi alkali maddelere batırılmış bir bezi burnu-

muza tutarız. (Yalnız bu maddelerin göze gitmemesine dikkat olunmalıdır.) Klor gazı daha ziyade cephelerde kullanılır.

Fosgen: sıfırın üstünde 8. derecede galyan eder ve buharlaşır. şu hale göre kışın çok kerre hararet bu dereceden aşağı bulunduğu için fosgen mayi halinde kalacağından atılamaz. Hava sıcak olmalıdır. Mayi klorla beraber kullanılır. Su rutabet muvacehisinde bozulur. tesir edemez. Fosgen aynı sebeptendirki uzuvdaki hücrelerin anıyunu almak suretile onları hayat vazifelerini göremiycek bir hale getirir dolayisile ölümü tevlit eder. Eğer bir metre mikâbında 45 miligram olursa bir kaç dakikada insanı öldürür. Maskedeki Ürotropin fosgeni alıkoyar. Bundan korunmak için en iptidai çare buruna ıslak bir bez koyup arada bunu değiştirmektir. Klorda söylendiği şekilde sönmüş kireç gibi alkali maddeler bunun için de kullanılabilir.

Difosgen: Difosgen yani perştof oldukça yüksek derecelerde mayi halde kalabilir. 117 derecede kaynar ve havaya karışır. Yeşil salıp mermilerin de atılır. Merminin patlamasıyla meydana çıkan hararetle etrafa yayılır, böylelikle teneffüs edeni zehirler. Sonra tekâsüf ederek muhitindeki eşya üzerine çiner ve oradan da zamanla buharlaşarak civarında tesirini gösterir. Askerin de elbise ve muhtelif teçhizatında tekâsüf ederek geceleyin kapalı yerde yatarken intişar ile ölümüne sebep olur. Teneffüs cihazında fosgen gibi tesir yapar. Çürük saman kokusundadır.

Bu koku evvelâ duyulur, sonra

duyulmaz olur. Klor, fosgen için lâzımgelen korunma çareleri bunda da aynen kullanılır. Kapalı bir odada bulunuyorsak bir çok kişileri korumak için maskemizde yoksa fosgenin veya difosgenin gelebileceği yerlere sodalı bezler gererek korunuruz. Boğucu gazlarla zehirlenenleri hiç hareket ettirmemeli, mümkünse saf oksijen vermelidir. Geçmediği takdirde doktora müracaat etmelidir. Boğucu gazlar taarruz gazlarıdır.

Öldürücü gazlar : Asit siyanitrik ve karbon di oksit gibi gazlardır.

Karbon di oksid : Mahdut ve kapalı yerlerde kullanılabilir. (Donanma içerisi gibi) Yoksa kara ordusunda açık havada biç bir tesir yapamaz, havadan ağır renksiz bir gazdır. Teneffüs edilirken hiç farkına varılmaz evvelâ baş ağrısı yaparsa da sonra kanı zehirleyerek gayet tatlı bir uyku halinde ölüme kavuşturur. Kapalı yerleri havalandırmak suretile tesirinden korunulur. Teneffüs edenler de açık havaya çıkarılır ve mümkünse oksijen teneffüs ettirilir.

Asit siyanitrik : Bu da çokca kapalı yerlerde kullanılır pek şiddetli bir zehirdir. Adi derecede mayidir. Diğer zehirli maddeler doğrudan doğruya uzuvlar üzerinde tesir ettikleri halde bu evvela kana geçmelidir ki tesirini yapabilsin. Kana geçince kalbin harekâtını durdurur, fakat hunun için çok miktarda sarfedilmesi lazımdır. Eğer hazım cihazına giderse dolayısıyla sempatiikebire tesirle hemen öldürür Deriden emilme kudreti de pek fazladır. Bir damlası bir köpeğin gözüne damlatılırsa âni olarak hayvanı mahveder.

Umumî harpte Fransızlar ilk defa Almanlara karşı kullanmak istemişlerdir.

O zamanda şöyle bir vaka ceryan etmiştir: Fransızlar gazı kullanmazdan evvel Almaolar baygın halde bir Fransız zabiti esir almışlar; Ondan icabeden malûmatı elde etmek çarelerini aramışlardır. Bunun için zabiti daha bayıltmışlar çabucak bir oda hazırlayıp her tarafını Fransız bayraklarıyla süslemişler başına da Fransızca bilen ve kıyafetleri itibarile aynı Fransızlar gibi olan zabıt ve hemşireler koymuşlardır. Hasta ayılınca bulunduğu yeri kendimemleketi zan etmiş kendisine Almanlardan öçlerini nasıl almaları lâzım geldiğini sormuşlar, o da cevaben (Yarın kıyanus kullanınca akıbetlerini görürler) demiş.

Bunun üzerine derhal kimyagerler içtima ederek çare aramışlar yegâne mani olabilen maddenin gümüş oksidi olduğunu bulmuşlar. Hemen memleketten gümüş toplattırılarak okside edilmiş ve maskelere konulmuştur. Cephede Fransızlar gazı kullandıkları zaman maskesini dikkatsizlikle çıkaran bir veya iki neferin öldüğü görülmüştür.

Yakıcı gazlar: Yakıcı gazların başında İperit, Levizit, Dık gelir. Bunlardan başka daha az ehemmiyetli bir kaç gaz daha vardır. Bunlar müdafaa gazlarıdır. Hüceyratı mahvetmek suretile ciltte sulu, tedavisi güç yaralar açarlar. Aynı yanık yaraları gibidir. Havaya şebnem halinde karışırlar. Cilde tesire koltuk altı parmak araları gibi ince yerlerden başlarlar. Teneffüs cihazını yakarlar; Bu yanma ölümle neticelenir. Herbirini sıra ile anlatalım.

İperit: Fransızlardan Noyman ismindeki bir kimyager bulmuştur Almanlar istihsâl usulünü inkişaf ettir-

mişlerdir. Bayır turpu veya hardal yağı gibi kokar. Zeytinyağı kıvamındadır. Buharlaşma derecesi 217 derecedir. Yağmur yağmazsa bulunduğu yerde iki ay kalabilir. Civarından geçenlere bulaşarak onlarda yaralar açtığı gibi zamanla da yavaş yavaş buharlaşarak muhitini zehirler. Havaya zerre ve şebnem halinde karışır. Sarı sâlip mermilerile atılır. Caz halinde teneffüs cihazını çabuk yakar ve öldürür her türlü elbiseden vücuda geçer Keçi derisinden altı saatta nüfuz edebilir. Erzakı ve suları zehirler İperitlenmiş arazide bulunan erzak yenemez, sular içilemez. İperit su içerisinde bulunmadan uzaklara kadar gider. Vücuda tesir ederken elbiseyi deriye yapıştırır bir müddet sonra elbise deri ile beraber kalkar. Bakmasına dahi tahammül edilemeyecek kadar feci bir vaziyet hasıl olur. Hayvanların tüyleri derilerine yapışır deri tüylerle beraber yaralar açarak yüzüler. Evvelce de söylenildiği gibi ilk tesiri parmak aralarında koltuk altlarında görülür. Yaraları Routken şuaatının meydana getirdiği arızalar gibi güç tedavi edilebilir. Bir müddet sonra kavuğuğa da tesir eder. Maske kumaştansa çabuk tahrip eder. Mas keden geçememesi için Maskeye keçe konulması lâzımdır. bu ise mümkün değildir. Zira daima hareket halinde bulunan bir asker sık sık nefes almağa mecburdur. Keçeden ise teneffüse kâfi hava geçemeyeceğinden insan boğulur ve ölür.

Korunma çareleri: Amerikalılar Mum ve mağnezyumlu kremleri vücutta sürmek usulünü bulmuşlar isede henüz harpte tecrübe edilmemiştir. Hem de vücudu kapadığından gayri-

hidir. Okside eden (Muhammaz) cisimlerden müteessir olarak bünyesi bozulur. ve zarar veremez. Onlarda kireç kaymağı, kıromiyeti potasyum, Permanganat dö potas gibi cisimlerdir. En kolayı ve uçuşu kireç kaymağıdır. İperitlenmiş araziye kireç kaymağı serpilir ve İperit dokunan yerler kireç kaymağı ile yıkanır. Teneffüs cihazını tesirden vikaye için (Eter, İspirto, mantol, Tentür dö iyot, okaliptol ve Kroozot) dan ibaret bir mahlut koklanır; Maskemiz yoksa kapalı bir yer de korunmak İperidin geleceği yere kireç kaymağına batırılmış çuval gibi kalın bir şey ve bunun da arkasına tâli olarak meydana gelecek zehirli gazı almak için sodaya batırılmış bir çuval gereriz.

Levizit: henüz harp sahasına çıkmamış bir gazdır. Harbi Umumiden sonra Amerikalılar tarafından keşfolunmuştur. Tesiri hassaları ve korunma çareleri aynı İperit gibidir.

Dik: 1858 de bir Alman kimyageri tarafından keşfedilmiştir. Gözlere ve teneffüs cihazına ve bir de cilde tesir eder. Kâşifi diyorki: (Bu cismin buharı göze, cilde tesir eder yüzü ve deriyi buruşturur; aynı zamanda insan boğuluyormuş gibi ıztırap duyar) Dik'in teneffüs cihazına tesiri geçicidir. En mühim hassası tırnakları iltihap yaparak düşürmesidir. Yarası üç dört ayda iyileşir. Kireç kaymağı ile Dik'in zararlarını ortadan kaldırabiliriz.

Harp zamanında gazlara karşı umumî korunma tetbirleri: Her bir gazdan bahsederken kendisine ait vasıflarını ve korunma çarelerini söyledik; şimdi de Hazarda ve seferde insan topluluklarını zehirli maddelerin zararlarından masum bırakma yollarını arayacağız. Evvelce

gazların atılmalarında sebeplerile izah edildiği veçhile pek sıcak, pek ziyade soğuk, yağmurlu, rüzgârlı karlı, çok rutubetli zamanlarda gazlardan korku yok denecek kadar azdır. Bu zehirli maddeler buhar halinde umumiyetle bavadan ağır olduklarından yeryüzüne yakın bulunurlar. Öyle ise yüksek yerlere çıkmakla basit bir şekilde korunulabilir. H psinden evvel düşmanın memleketimizi tahrip edecek ve zehirleyecek hava kuvvetlerine karşı bizim de aynı derecede veya hiç olmazsa onlara yakın bir kuvvetimiz bulunmalıdır ki onları Vatan uçukları aya laştırmayalım yaklaşırsa tardedelim. Bu sebepten Tayyare cemiyetine yardım yaşama hakkını kazanmak için her vatandaşa millî bir borçtur. Diğer bir korunma vasıtası da maskelerdir. Maskeler büyük ve küçük olmak üzere iki cinstir. Küçükler her hangi bir gazı alıkoymazlar. Maskelerin en mühim kısmı süzgeç kısmıdır. Önde bulunur. Ve şöyle yapılmıştır; Sırasıyla sübaplı bir kapak sonra sellülozlu bir tabaka, diyatomi, aktif kömür, Ürotropin ve daha bir çok kimyevî maddeler bulunur diyatomi çabuk rutubet cezbettiğinden maskelerin rutubetli yerlerde bulunması doğru değildir. Çünkü bozulurlar. Hükümet her Vatandaşın bir maske edinmesine çalışmaktadır. Zengin memleketlerde hayvanların da maskeleri vardır. En mühim çarelerden bir diğeri de sığınaklardır. Yalnız sığınakların teselliden başka bir işe yaramıyacak taslaklar olmamaları ilk şarttır. Evlerin civarındaki arsalarda şebirin boş meydanlarında veya kenarlarında kazılırlar. Mükemmel yapılmış derin bodrum katlarda bu vazifeyi görürler.

Sığınaklar hem bomba tesirlerinde hemde gazlardan korurlar. Gaz sığınakları daha ziyade şehir harici olmalıdır. Daha hazerden hükümetin yangın söndürme ve gaz keşif teşkilâtı bulunacaktır. Tehlike işareti verilince herkes derhal sığınacağına girecek ve hangi sebeple olursa olsun ikinci bir işarete kadar dışarı çıkmayacaktır. Aksi halde çıkanlar hem ölümler hem karışıklığa sebep olurlar. Yangın söndürme teşkilâtı yangını söndürecek, Gaz keşif teşkilâtı da atılan gazların neler olduğunu bulacak ona göre şebri veya kasabayı bunlardan kurtaracak tetbirleri tatbik edecektir.

Sözlerimi bitirirken yine tekrar edeyimki, yalnız vücutla değil her imkânda servetle de atanın yardımına koşmalı, hayır cemiyetlerini daha çok canlandırmalıyız. Vatan uğrunda bütün şahsî varlıklarımız yok olsun ne çıkar, Belkide bir gün kanımız bir avuç Vatan toprağını sular; Ruhumuz sadolacaktır değilmi ki şanlı yaşayan âsil Türk milleti var, değilmi ki Ebediyen dalgalanacak bu ufuklarda al ve beyaz bayraklar..

Düzeltilme ve itizar

Tertip hatası olarak 57 inci nushamızdaki 19 Mayıs ve gençlik bayramı başlıklı yazının 1031 inci sahife ikinci sütun, 15 inci satırının gerisi 10³3 nücü sahife ikinci sütununun onuncu satırından itibaren yazılmış olduğ ve öğretmen Bekir Türkün hitabesinin de 1031 inci sahifenin ikinci sütununun 16 ıncı setirından itibaren devam görülmüştür. Okuyucularımızdan özür dileyerek bu tashihini rica ederiz.

« ON »

Vecizeler

Nüfus sayımı, Bir Devletin sınırları içinde yaşayan insanların sadece azalıp; çoğalmasını bilmek için değil, bulmak ve tanzim etmek için yapılır. Bu bakımdan öbümüzdeki İLKTEŞİRİNDE yapılacak Sayım Devletin daha ileri bir yaşama seviyesine varması için alacağı tedbirlerin saha, çare ve yollarını gösterecektir.

Adet demek kuvvet demektir. Türk Ulusunun eksiksiz ve fazlasız sayısını bilmek Devlet, ve Ulusa kuvvetini ve bunun artma çarelerini öğretecektir. Bu sebeple 20 İLKTEŞİRİN PAZAR günü yapılacak olan Genel Nüfus Sayımının çok doğru sonuçlar, vermesine çalışmak, bu işi Ulusal bir ödev saymak hepimizin borcudur..

Yaratma herşeyden önce nüfuslandırmaktır Derler.

Geniş yurdumuzun her köşesini şenlendirmek onun bütün zenginliklerini Ulusun yüceltğinde kullanmak için sayımızı arttırmağa muhtacız. Bunun için de nüfusun sayısını ve halini çok iyi tanımak gerektir. Bu itibarla 20 İLKTEŞİRİN PAZAR günü yapılacak olan genel nüfus sayımının Devlet ve Ulus için önemi çok büyük bir iş olduğunu birbirimize anlatmalıyız.

BAŞVEKÂLET
İstatistik Umum Müdürlüğü

HALK EDEBİYATI

Sel Destanı

Toplayan : Nuri Katırcı

1875 de Ispartada vukubulan bir sel baskını hakkında (İcadi [*]) tarafın-
dan toplanmış olan bu destan; Müderriszadelerin terekesinden ele geçen bir
dokümandan alınmıştır.

Sene bin iki yüz doksan üç tamam
Recebin başında sel aburevan eyledi
Kükreyüp hışımla gelince heman
Nice mamureleri viran eyledi.

Kimseden kimseye olmadı imdat
Şaşırıldı halk, bulmadı irşat
Beş dakikada bin kapuyu eyledi küşat
Girüp haneler içre cevelân eyledi.

Bir yandan girdi bir yandan çıktı
Nice fakirlerin evin yıktı
Mekânsız kaldı halk, candan bıktı
Baykuşlar viranı mekân eyledi.

Kimi der gitti yavrum kimi der malım
Ana baba günü oldu bugün halim
Nice canları boğdu bu tufanı zalim
Yıktı lanesin, sabilerde uryan eyledi.

Yokdu bir yer barınsın fişebilullah
(Eles..) bezminde dedik illallah
Büyük küçük çağrışup dedikce (allah):
Dökdürüp göz yaşını umman eyledi.

Çağrışan insanlara yürekler dayanmaz,
Boğulmuş beşikde, masumlar uyanmaz
Salle giden canlar ateşe yanmaz
Gördü göz yaşını böyle figan eyledi.

Nedir yarap kulların bunca günabı?
Rahmet değil bu, gazabilâhî
Sabi sıbyanında kalmadı penahi
Dinmedi seller, suphedek seyran eyledi

Rabbın hikmetine akıllar ermez
Kulun tedbiri bir pula değmez
Ferman kendiniindir kimseler bilmez
Yanık (İcadi) böyle destan eyledi.

[*] İcadi hakkında epeyce araştırmalar yapılsa da kim olduğunu bilemedim.

C. H. P. Isparta Halkevinde açılan kurslar

Kursların isimleri	G Ü N L E R						Kursun açıldığı tarih
	Pazartesi	Salı	Çarşamba	Perşembe	Cuma	Cumartesi	
Bıçkı - Nakış	Saat 8 - 12	Saat 8 - 12	Saat 8 - 12	Saat 8 - 12	Saat 8 - 12	Saat 8 - 12	24-6-940
Hemşire ve Hastabakıcı	15 - 17	15 - 17	15 - 17	15 - 17	15 - 17	15 - 17	3 - 6 - 940
Resim	—	—	—	—	—	14 - 16	30-6-940
Muzik	—	—	15 - 17	9 - 11	—	—	20-6-940
Atış	18,50 19,50	—	18,30 19,30	—	18,30 19,30	—	8-7-940
Motör	21-22,30	—	21-22,30	—	21-22,30	—	1-7-940
Franızca sınıf : 3	—	—	14 - 16	—	—	9 - 11	13-7-940
Franızca sınıf :	—	—	—	10 - 12	—	—	15-7-940
Franızca sınıf : 1	—	—	—	—	14 - 16	—	15-7-940
İngilizce	14-15,30	14-15,30	—	14-15,30	—	—	1-8-940
Riyaziye	9 - 11	9 - 11	9 - 11	—	9 - 11	—	8 - 7 - 940

Neşriyatı idare eden: HİLMİ-DİLMEN
 Mes'ul Müdür: ALİ RIZA UYSAL
 Basıldığı yer: ISPARTA MATBAASI

ISPARTA HALKEVİ MECMUASI

Cümhuriyetin Onsekizinci Yılına Girerken

Kemal Ünal

Cümhuriyetin ön yedinci yılını doldurduk, bir yerisine daha giriyoruz. On sekizinci cümhuriyet yılı da Türk milletine kutlu olsun!

1918 de imparatorluğunu yıkılışından sonra hendi vatan ve hürriyetlerinin de kaybolmak üzere olduğunu gören Türkler, Atatürkün rehberlik ettiği bir mücadeleye atıldılar. Mücadelenin ruhu, kurtarılacak öz yurdun hudutları içinde hür yaşamaktı. İlân edilen «Misakı millî» bize yurdun hudutlarını vermişti. Yaşama tarzı ise mutlak hürriyet olarak süslenmiş bu hürriyeti ve onun zimmında halkın mamur müreffeh bir hayatı kavuşması şartını ifade, mücadelenin sonuna kalmıştı.

Üç çetin yıl süren mücadele 30 ağustos 1922 de Başkumandan meydan muharebesinde düşman ağır bir hezimete uğradı, memleket istilâdan kurtuldu. Milli mücadelenin garp cephesi Kumandanı 24 temmuz 1923 de Lozanda imza ettiği muahede ile Türkün misakı millî hududları içinde hür yaşamak hakkını âleme tanıttı.

29 birinci teşrin 1923 Cümhuriyete kavuştüğümüz gündür. Bu tarih, Türke millî gurur ve haysiyete uyan yaşama tarzını vermiş, memleketi tehlikelerin, felâketlerin hem şahsiyetlerinden hem de zihniyetlerinden ebediyen kurtarmıştır. Garp medeniyetile olan mesafemizi kısaltan, ruhlarımızı şarkın köhne ve geriletici itiyatlarından kurtaran inkilâplara cümhuriyet mebd'e olmuştur. Hülâsa Türkiye millî mücadelesile doğmuş cümhuriyet rejimile de medenî ve tarihî hürriyetini almıştır.

Cümhuriyeti yalnız ileri insanlıkların bir vasiyeti olduğu için seçmiş değiliz. Bunu Türkün ru-

huna, benliğine en uygun bir rejim olarak kabul etmişizdir. Bundaki isabetimizi geçen on yedi yıl isbat etmemiş midir?... Tarih için bir an sayılabilecek olan bu devrede manevî kuvvetlerimiz artmış, yeni mücadelelere hazırlanmış bulunuyoruz. Memlekette başarılan umran işleri herkesi hürriyete bizide iftihara götürecektir ölçüdedir. Cümhuriyetin her yıl dönümünde aşdığımız merhaleyi topluca tetkik fırsatını buluyoruz. Her defada bu tetkikten aldığımız ancak sevinç ve gururdur. Filhakika yapılacak işlerimiz daha çoktur. Cümhuriyet yıl dönümlerinde bunu da cesaretle gözden geçirmektediriz.

Bu yıl Cümhuriyet bayramını, Avrupada başlayan geniş ve kanlı bir harbin yalnız top seslerini duyarak değil, istikametinin meçhuliyetini hesaplayarak geçiriyoruz. Geçen sene 1. eulülde Polonyadaki dar bir koridorun ve Danzingin işgalile çıkan harp, son baharda Polonyanın zaftı, Almanya ve Rusya arasında taksimile ilk safhasını tamamladı. Bu yılın ilk baharında ise Almanlar Norveçten başlayarak sırasıile Hollanda, Belçika ve Fransayı işgal ettiler. Bu arada Sovyet Rusya, Finlandiyadan çetin bir harpten sonra bir kısım arazi aldı. Baltık sahilinde Versay sulhile kurtulmuş olan üç ufak hükümette Sovyet hudutları içine girdi. Biraz sonrada Romanyadan Rusya Basarabyayı, Bulgarlar Dobrucayı, Macarlarda Transilvanyayı aldılar.

İstiklâl ve hürriyetimizin aziz bir ifadesi olan cümhuriyeti kutladığımız günlerde Afrikada İtalyan ve İngiliz müstemleke kuvvetleri çarpışıyor, İngiltere ve Almanya havalarda birbirine yemeğe uğraşiyor. Bu devamlı mücadelede iki

Antalya Vilâyeti Tarihi

S. Fikri Erten

Naci Kum Atabeyli

İstanbul, Tan Matbaası 1940

16.5X24 ebadında

Sahife: 142

Resim—metin dışında 34

Plân : 11

“Antalya Tarihi” müellifi ve Antalya müzesi sayın müdürü S. Fikri Erten tarafından yeni neşredilen bu eser Ispartanın eski ve orta devir tarihlerinde temas eden “Pisıdyalı”lar ve «Hamid oğulları» bahislerini de ihtiva etmesi itibarile Ispartalılara tanıtılmağa değer. Fakat yeni Türk harflerile basılan bu eser, sayın üstadın “Antal-

ya Livası Tarihi” adlı ilk eserlerini tafsil ve ikmal edecek yerde ondan daha muhtasardır.

Antalya İlinde genel bir tarihi bakışla başlayan eserde ancak Antalya ve Alanya'nın yer almış olması itibarile (Antalya ve Alanya) tarihi diye adlandırılmak daha uygun olurdu. Bununla beraber Antalya merkezile Alnyadaki eski kitabeler arasında zikre şayan daha bir çok âbidat ve mezar taşları arkeolojik mevkiiler V. S. hakkında üstadın bizleri tenvir buyumalarını istedik. Benim bildiğime göre Bay Fikri Erten bu nimeti bizden kaskanmamışlardı: Eserin müveddelerinin çok şümüllü ve tafsilâtli olduğunu

taraf her gün yüzlerce tayyare ile karşılıklı olarak fabrikaları, limanları, şehirlerdeki medenî tesisatı amanatsızca tahrip ediyorlar. Askerden ziyade sivil halktan ölenler var. Dünyanın her yerinde bir parçası bulunan geniş bir imparatorluğun sahibi İngiltere ile Avrupa kıtasının büyük bir kısmını elinde tutan Almanya ve İtalya arasında mücadele, denizlerde de yine karşılıklı abluka halinde devam ediyor. Bu çetin ve geniş çarpışmanın nasıl inkişaf edeceğini, hangi istikametlere yayılacağını kimse bilmiyor. Hakikat olan bir şey varsa her memleket yarın bir harbe mecbur kalacakmış gibi tedbirler alıyor. Türkiye de ötedenberi yaptığı hazırlıklara hız vererek mukadderatı silâhı elinde beklemektedir.

Bu yıl cumhuriyet bayramında yazmak ve ya söylemek vazifesi olanlar halka hitap ederken dünya taliinin çetinliği ile Türkiyenin, çıkabilecek her güçlüğü yenmek kararını tebarüz ettirmişlerdir. Memleket cumhuriyetin 18 inci yıl dönümünde tek insan ve tek vicdan halinde şunları düşünüyor:

Birbiri ardına felâketli harplerin bitkin ve perişan ettiği sanılan Türkiye «emsâlsiz bir muzafferiyetin galiplerine karşı millî mücalesile uyardı ve istiklâlini kurtardı. Onun bu mücalede yardımcı şurdu ve istiklâline beslediği ebedî bağıklık ile şeflerine ve millî birliğe olan

itimat hissi idi. Türk milleti yurdu ve istiklâli için her zaman, her hangi şart içinde olursa olsun dövüşmeğe hazırdır. Yeni zamanların güçlüğü karşısında dahi onun mert ve asil kudretleri daha yükselmiş ve artmış bulunuyor. Engin tarihin den başka millî mücadelenin neş'e ve gururu da ona sonsuz bir azm ve kuvvet vermektedir. Bu azm ve kuvvetin bir unsuru da hürriyet ve istiklâlimizin büyük yaratıcısı Başkumandan Atatürkün en yakın zafer arkadaşlığını yapan garp cephesi kumandanının bugün milletin başında Şef oluşudur. Her Türk bütün bunları duyarak ve el ele vererek zamani gelince yurdunu ve istiklâlini koruyacaktır.

Türkün kimsenin toprağında gözü yoktur. Her milletin; kendi toprakları üstünde hür ve mes'ut yaşamasını, insanlık ailesinin faydalı bir üzü olmasını ister. Onun bu asil davası, Türk için olduğu kadar insaniyet için, medeniyet ve tarih için de müdafaa edilmek lâzımdır. Millî mücadele ruhunu taşıyanlar ve cumhuriyete inananlar, böyle millî ve medenî haklarını muhafaza davasındadırlar. Binaenaleyh icabında girişecekleri cidalin, kendilerini korumak ve insanlığa yaramak gibi iki kuvvetli ve asil cephesi vardır. haklı davada olduğu gibi bunda da zafer Türke mukadderdir. İşte cumhuriyetin 18 inci yılına girerken bütün memleket inan ve azmi.

görmüş olduğum halde ihtisar tercihinde maddi bir zaruret mevcut olduğuna hükmedebiliriz. Buna rağmen, fibristini teşkil eden münderecat okuyucularını tatmin edebilecek mahiyettedir. Bundan dolayı meslektışımı tebrik ederim.

Bundan sonra, aziz üstadın tesamuhlarına güvenerek eserin bazı noktaları etrafındaki müzalealarını arz edeceğim:

Alâiyede bulunduğum sırada oradaki kitabeleri istinsah ettiğim için, kitabın 66 ncı sahifesindeki (6) numaralı kitabenin 4- üncü satırında şu fazlalıkları gördüm: 5- inci satıra da (Arslan) dan sonra (Kasım) kelimesi eklenecektir.

Kızıl Kule kitabesi olan (7) inci kitabedeki tashihlerimi de aşağıda gösteriyorum;

Benim istinsah ettiğim şekil: (1)

- ١ — هذا البرج المبارك (مولانا) السلطان العظيم شاهنا
الاعظم (الدولة)
- ٢ — (ایام) سلطان سلاطین العالم (خاص عباداته وخصاله)
علاء (الدنيا)
- ٣ — (و) الذين غياث الاسلام والمسلمين محي العدل
في العالمين - نصف المظالم من الظالمين
- ٤ — ظل الله في الارض (جلال الدولة الفاهرة) فبیت الامم
الباهرة محي العدل والانصاف
- ٥ — سلطان البر والبحرين كهف التقلين (مخزن) الحافظين
آل سلجوق سيد الملوك
- ٦ — (و) السلاطين ابو. (الفاخ) كيقبادين كيقبزو
قلنج آرسلان برهان امير المؤمنين
- ٧ — خلد الله سلطانه في (—) ربيع الاخر سنة
وعشرين وسبعمائة

(22) inci kitabe, yukarı Kalede camii ve türbesi mevcut (Akşebe) nin mezarının bulunduğu türbenin kapısından sökülüp Aşağıki Kalede, Alâiyeye Beyi Kılıç Arslan tarafından tamir edildiği alçı üzerine yazılı bir kitabeden anlaşılau "Emrissevahil Bedrettin" in cami duvarına konduğuna ben de hükmetmiştim. Binaenaleyh, bu 22 inci kitabenin 3- üncü satırındaki (آفة) kelimesi benim istinsahimde (انشه) dir; müellif de bu kitabeden sonra gelen izahında (Akşebe) kelimesini aynen ifade ediyor.

Alanya Birinci İlk Okulun bahçesinde iken,

(1) Tarafımdan konulan tashihler () içindedir.

hataen yıktırılmış olan bir kümbetin aynen istinsah etmiş olduğum kitabesinde: Birinci satırın sonunda (الله تعالى) kelimesi ve ikinci satırın başında da (مسحوم) kelimesi bulunacaktır.

"Antalya Teke Emirliği" bahsinde üstadıu bizi (TEKE) ler hakkında tenvir buyurmalarını isterdik. (Teke Bey) veya (Teke oğulları) diye hakikatta bir hanedan ve aile yoktur. Sayın Bahkesir Mebusu İsmail Hakkı Uzunçarşılı "Anadolu Beylikleri" adlı kitabında bu noktayı bilhassa izah ve işaret etmişlerdir. (1) Bu hususu biz 1933 te Antalya gazetesi'ne yazdığımız etnografik tetkikler silsilesinde de ayrıca tebarüz ettirmiştik.

TEKE'ler Oğuz Türkmen oruklarından mühim bir boydur; Türkmen orukları 4 boydur:

- 1 — Çavuldur ve İmreili (Eymir-li)
- 2 — YOMUT'lar (Hamid Türkmenleri-Hamid oğulları ???)
- 3 — Göklen'ler
- 4 — TEKE'ler

Görülüyor ki "Teke Türkmenleri" bir bey ve bir kabile olup Şarkî Türkistanda bir çok tali kollara ayrılmışlardır. (2) Osmanlı istiklâlinde sonra az bir müddet Antalya İlinde hüküm süren bir Türkmen aşiretinin başbuğlarına (TEKE BEĞİ) denilmiş ve eski tarihlerce bu isim bir aile reisinin - beğinin - şahsî adı zannedilmişdir.

Kitabıu "Alâiyede Karaman Oğulları" bahsinde adı geçeri LUTFİ BEY hakkında (ÜN)üü son sayısında neşrettiğim kitabe ve makale bu zat üzeriude meçhul kalmış olan noktayı tenvir etmiştir. Lutfi Beyin Bursa Muradiye Türbesinde bulmuş olduğum mezartaşı bize Lutfi Beyiü Savcı beyiü oğlu olduğunu ve 857 hicret yılında Bursada ölüp Mirad II. nin türbesi yanında gömüldüğünü isbat etmiştir. Şu halde Bay İsmail Hakkı Uzunçarşılı, oğnun "Anadolu Beylikleri" kitabı ile «Antalya

(1) — Anadolu Beylikleri, ve Akkoyunlu Karakoyunlu Devletleri. T. T. K. neşriyatının VIII seri- No. 2, 1. Hakkı Uzunçarşılıoğlu.

(2) — Macar âlimlerinden "Vamberi" nni "Türk Etnografyası" adlı eserinden istifade edilerek 1933 te Antalya gazetesinde tefrika edilen makalelere bakınız.

Hamit iline ait tarihî notlar

ve

VESİKALAR

Hikmet Turban Dağoğlu

1

Derebeyleri ve müteğallibeler Osmanlı devletinin bünyesini kemiren âmiller arasındadır. On sekizinci asır bu sınıfların ulu orta hüküm sürdüğü bir devirdir. Her şehir ve kasabada türeyen bu kabil insanlar devleti hayli oğraştırmış, bunlardan nisbeten zayıf olanlar cezalarını daima başlarıyla ödemişlerdir. Bazan servet sahipleriyle, büyük devlet adamlarının, derebeylerinin, memleket ayân ve eşrafının sudan sebepleriyle başlarının vurulduğu da olmuştur. Burada

ve Alanya Tarihi» nde meçhul kalmış olan bu nokta aydınlanmıştır.

Müellif, kitabının sonlarına iki mühim bahis koymakla memleket etnoğrafyasına pek büyük hizmet yapmışlardır. Bu bahislerden birisi Tahtacılar'a ait olup üstadın Türk yurdu mecmuasında evvelce müntezir makalelerini diğeri de "Antalyada Göç" hayatını canlandıran değerli tetkiklerini teşkil etmektedir. Bu her iki bahsi aydınlatmaya ve ikmale yarayan ayrı ayrı 2 makalem (Türk Tarih Arkeolojya ve Etnografya Dergisi, sayı 4, 1940) ta neşredilmiş ve ayrıca broşür halinde basılmıştır. (3)

Memleketimizi tanıtmak hususunda tetkik erbabının bu gibi neşriyatı yeni neslin elinde - Bay S. Fikri'nin işaret buyurdıkları veçhile - bir kandil vazifesini göreceğinden, kıymetli eserleri arasında yeni bir kitabına daha kavuştuğumuz değerli üstada candan minnet ve şükran borçluyuz.

(3) — İşbu broşürler Isparta Halkevi kütüphanesinde mevcuttur.

[*] — Kitabın 71 inci sahifesinde, (25) inci kitaptaki, (Karaman Bin Savcı elmevlevî) isimleri arasında geçen (Savcı) Lutfi beyin babası olup, (Karaman) adlı diğer bir kardeşin daha vücudu anlaşılıyor.

haklı veya haksız olsun - biraz da malî sebepler rol oynamıştır. Neşrettiğimiz bir vesika divanı hümayun hocagânından ve kethüda kâtibi hulefasından Şemsettin beyin Ispartadan İstanbul'a gönderdiği evrakı hülasasıdır. Bu evrakın aslı Başvekâlete bağlı İstanbuldaki arşivinde dahil ve kısmında 14305 numarada mukayyet olup, 1205 tarihlidir.

Vesikanın mutaleası bize Şemsettin beyin Ispartadan muhalledat (*) Zaptına memuren gönderilmiş olduğunu göstermektedir. Merkezin gazabına uğrayan şahıs Ispartanın ileri gelen şahsiyetlerindeki «kürt Hasan oğlu hacı Süleyman» dir. Hacı Süleymanın en mühim kabahati iki yüz neferle sefere memur olduğu halde gitmemesidir. Bunun üzerine hacı Süleymanın Çanakkalede Seddilbahir kalesine kalebend edilmesine ve emval ve eşyasının zaptına karar verilmiştir. Mumaileyhten ne kadar para zaptedilmiş olduğu vesikada okunacaktır.

Bu vesikada Hacı Süleymanın ortağı Kazoğlu ve bunların adamı Kaymakoğlu, Molla Halil gibi adlarla Isparta mütesellimi Osman paşa ve Antalyalı Ebubekir paşa gibi adlara tesadüf etmekteyiz. (1)

Hacı Süleymanın iki menkûhesile bir çocuk sahibi cariyesi üç oğlu ve iki kızı olduğu da anlaşılmaktadır. Bu vesika bize müteğallibelerin

(*) Muhalledat. Ölen bir adamın vefatında bıraktığı tereke.

(1) Kürt Hasan zade seyyid Süleymanın Yayla zade mahallesinde bir çeşmesi vardır. Üzerindeki kitabe aynen şöyledir.

Kürt Hasan zade
Esseygid Elhaç Süleyman
Gurrei ramazan 1179 (?)

Ayrıca Ispartada (Kaymak kapısı) denilen bir yer vardırki Kaymak oğlunun bu civarda bir evi olduğuna delâlet eder.

iltizam ve aşar yüzünden halka ne kadar ağır muamelelerde bulunduğu gözlerimizin önünde bir kat daha canlanmaktadır.

Arşiv: Dahiliye 14305

Hocagâni, divanı hümayun ve kethüda kâhibi hulefasından muhalefat zaptına memuren Ispartada olan Şemsettin bey kulları tarafından gelen evrakın hülâsasıdır. Fi 5 Z. sene 1205

Kazaf mezkûr müteayyınanından Kürt Hasan oğlu hacı Süleyman iki yüz nefer asakir ile seferi hümayûna memur olup ademi azimetine binâen kendusu Seddilbahir kalesine kalebend ve birleümle emval ve eşya ve nükut ve zimematının emri mîri için zapt ve tahrir ve defteri *Deraliye* irsal olunması babında sadır olan emri alî mubaşiri mumaileyhile ledelvusul bir mautuku emri mümîf marifeti şer' ve mubaşir mumaileyh marifeti ile merkumun isimi mal itlâk olunur her nesi firar ise zuhur iden nukudunu tahrir ve mümzi defterden takdim olduğunu mubaşir mumaileyh arzı hal ve Isparta kadısı ilâmında tahrir ederler.

«Merkumun ber mucibi temessükât altmış iki bin dokuz yüz on kuruş zimematını ve iki bin iki yüz elli kuruş nakit ile sair emval ve eşya ve muayyanatının defteri kit'a l»

Mubaşiri mumaileyh Ispartaya vusulünde merkum kürt Hasan oğlu hacı Süleymanın hane ve anbarlarını marifeti şer'le temhir ve şeriki Kazoğlu ve ademisi Kaymakoğlunu ve gulâ nın Isparta mütesellimi Osman paşa kethüdası Kapıcı başı Mehmet ağanın hapsine vaz' eylediği merkum Hacı Süleyman mırabahacı olduğundan zuhur eden mücevher ve camii şimin ekseri tehin olmak üzere her birlerinin deruularında puslaları zuhur ve temessükâtları kenarlarına şerh verildiği ve merkumun civar kazalar ahaliileri olan muamelâtından başka Isparta kasaba ve kazasında alacağı olmdık adam kalmadığını ve defteri mezkûrda muharrer akçadan gayri nükut zuhur eylemediği ve iki nefer menkûhasile ve bir ümu veled cariyesi ve üç nefer oğulları ve iki nefer kızı olmakla şeriki merkum molla Halil ve Kaymakoğlu vesaire mazanne olan mahaller

gereği gibi tazyik olunmak iktiza edeceğin.

Mubaşiri mumaileyhin Ispartaya vusulü günü merkumun bir nefer evlâdı Antalyalı Eubekir paşa tarafına azimet etmiş olduğunu haber verdikleri ve merkum Hacı Süleymanın paşayı mumaileyhe olan taallukuna binaen Isparta ahaliisi merkumdan havf üzere olmak melâbesesile malı mektumesini haber vermeyecekleri zahir olmakla dahi dikkat iktiza ederse salifüzzıkır kasaba ve kura ve me'mul olan mahallerde diyerek mubaşiri merkum ve Isparta mütesellimine hitaben havi emri âli isdar buyurulmasına.

Merkum Hacı Süleymanın iki yüz beş senesine mahsuben uhdesinde olan iltizamın ta'şiri vakti takarrup etmekle ne vechile irade buyurulursa agâh buyrulması niyazile defterde mezkûr zimemat Isparta kaza ve kurası ahaliileri gayet fakir olduklarından tahsili bir kaç senede mümkün olamayacağı ve emlâk ve âkar ve eşya ve zehair ve hububatın bu tarafta furuhatu irade bnyurulur ise Bekir paşadan havflarına mebnî kimesne talip olmayacağı.

Merkum Süleymanın mezruat ve iltizamaları öşirini idrak edecek ve bazen idrak edecek mahallere gidecek adamlara ve anbarlarını devreden ameleye muktazi masarifi marifeti şer'le merkumun malından muhalefatı sarf olunmakta olduğu ve defterde mezkûr emlâkin senedatı ol tarafta zuhur eylemeyub sual olündükça ne mahalde olduğunu kendusu bilir deyu bazı emlâki zevceleri ve firari oğlunun üzerinde olmak üzere iyâl, evlâtları iddia edüp ancak yedlerinde itibara şayeste senedleri olmadığı beyanile merkumun develerini paşayı mumaileyhe ahz etmek üzere iken mubaşiri merkum ber takrib Ispartaya celb edildiğın mubaşiri mumaileyhe kamei mezkûresinde tahrir eder.

Mubaşiri mumaileyhin kamei mezkûresi zeylinde muharrer semerci Cengiz nam kimesnenin kavli ve muhalefatı zaptı hususu âhır kâgıda tahrir olundu.

ABDİ PAŞA ve VAKFİYESİ

Fehmi Aksu

On sekizinci asrın yarısından sonra, Anadolu umum valiliği ile Kütahyada bulunarak muhitemizin idarî, sosyal tarihine karışanlardan birisi de *Abdi paşadır*. Babası; Diyarbakırda ölen (Rebiülevvel - 1157/1749 m.) Ali paşa [1] dedesi de; Hotin de medfun bulunan (3 - sefer-1135/1722 M.) Koca Abdi paşadır [2] babasının ölümünde Enderuna girerek silâhsörlüğü ve saray muallimi Emir efendi zade Sait Abdülhalimden güzel yazı yazmağı öğrenmiştir [3]. Asıl adı (Aptullah oldığı halde dedesi gibi (Abdi paşa — Koca Abdi paşa) diye şöhret bulmuştur. [4].

Abdi paşa (1173 H.) de mîrîman ve (1176 H.) de vezir olarak Anadolu ve Rumeli vilâyetlerinin bir çoğunda mutasarrıflık, valilik yapmış; Osmanlı-Rus harbi sırasında (sefer-1186/1774 M.) Buğdan saraskerliğinden azledilerek Sivasa ve harbi müteakip Anadolu eyaletine (8 - recep - 1188/1775 M.) tayin kılınmıştır [5].

Bu tarihte Anadolu'nun birçok yerlerinde olduğu gibi Isparta ve havalisinde de tam bir huzur ve asayiş yoktu. Muhitte Çelik paşazadeler idaresinin baskısı; Osmanlı - Rus ile Yılanlı Musa - Serik âşireti hâdisesinin [6] reaksiyonları devam ediyordu. Abdi paşanın umum vali sıfatıyla Ispartaya ilk gelişi (Zilkade - 1188) tarihine tesadif eder [7] kendisinin idarî yüksek bir kabiliyeti ve memleket hesabına muvaffak bir hizmeti kaydedilmemekle beraber (muhafazai nefis daiyesile) ve filâsl zulm ve hasara) olan meyli

[1] *Sicilli Osmanî cilt: 3 sahife: 535*

[2] *Sicilli Osmanî cilt: 2 sahife: 408*

[3] *Tuhfei hatatin: Müstakim zade Süleyman Sadettin sahife: 277 ve tarih cevdet: 4 sahife: 337*

[4] " " " " "

[5] *Sicilli Osmanî cilt: 3 sahife: 411*

[6] *Seyahatı kubra: Karcın zade Süleyman Şükrü: Petresburg tabı: 1907 sahife: 47/51*

[7] *Isparta şer'i muhakeme sicilleri defter: numara: 2 sahife: 45*

[8] *Tarihi Cevdet cilt: 4 sahife: 377*

itibarile kuvvetli bir daire halkına ve (Mecma' erazil) olan bir maiyete malik olmasından dolayı [8] mezkûr teftiş seyahatinden sonra, muhite nisbî bir sükûn gelmişti.

Bağdat tarafına memur edildiğinden, imdat seferiyesinin zammile birlikte tahsil ve irsaline dair yazdığı 29/recep/1189 tarihli bir emri [9] bize, Anadolu valiliğinden ayrıldığı zamanı göstermektedir. Abdi paşa Diyarbakır, Bağdat, Maraş, Halep, Rakka, Aydın valiliklerinde fakat gayri hadim ve gayri muvaffak bir şekilde [10] bulunarak tekrar Anadolu valiliğine (1195 H. yılı yarısından sonra) tayinen Kütahyaya gelmiştir [11].

Ispartaya ikinci defa gelişi (1196 h. 1781 M.) tarihine yâni Çelebiler mahallesindeki çinili camii ve medresenin inşasına başlandığı yıla tesadif eder.

Ispartanın Çelebiler mahallesinde bidayeten (Peygamber camii) sonraları (Abdi paşa) (Çinili), (Kavaklı) isimlerle anılan cami binasında mimarî büyük bir kıymet ve divarlarını süsleyen Kütahya çinilerinden başka zikre şayan bir sanat eseri müşahede edilemez. Binanın ilk inşasında etrafı kârgur, üzeri dam olarak yapılmıştır. (1247H.) tarihindeki ilk tamirinde çatısı kiremitle örtülmüştür. Cami, 1295-1304 yıllarında ve 1330 zelzelesinden sonrada tamir görmüştür.

Mihrabın solundaki mermer kitabede caminin inşasına başlandığı 1196 ve cümle kapısının üzerindeki şu kitabede dahi ikmal edildiği 1197 tarihleri görülür:

1 — Sahibilhayrat müceddeden bina olunan camii şerif tahsili

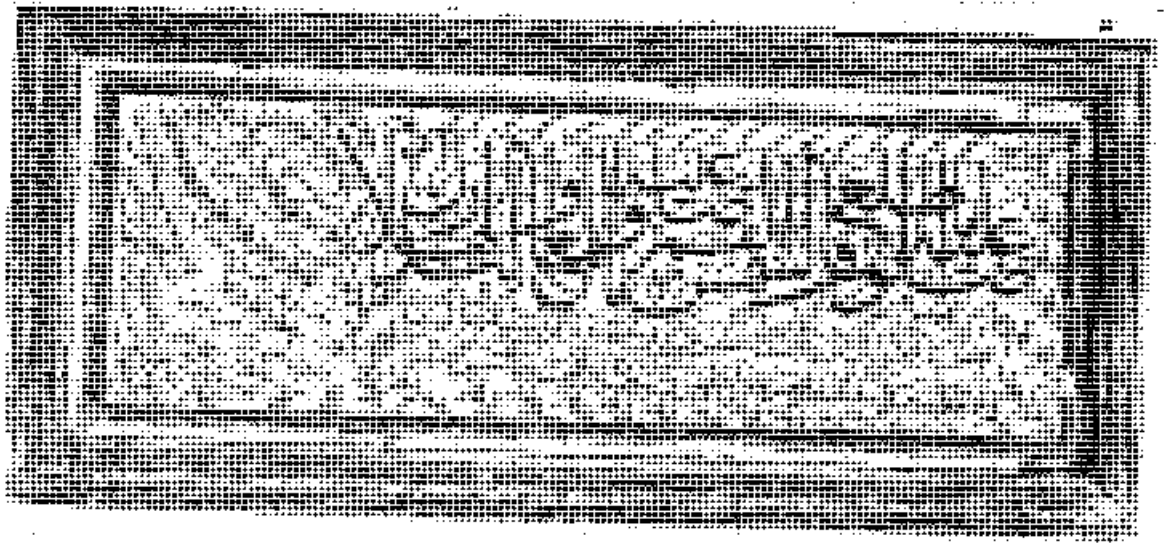
2 — Rızayı bari Cell ve Ala hazretlerinin hazret Fahri âlem

اللہ علیہ وسلم efendimiz hazretlerine hediye eylemişlerdir.

[9] *Isparta şer'i muhakeme sicilleri defter numara: 2 sahife: 93/97*

[10] *Tarihi Cevdet cilt: 2 sahife: 57/58/156 ve müteakip sahifeler*

[11] *Sicilli Osmanî cilt: 3 sahife: 411 ve tarih Cevdet cilt: sahife 156*

azamet destekâhlarına olsunki bustanı sarayı ci-
handa insanı rayihai reyahin ile gûya andelibi
şükri nimeti firavan ile nağmesera eyledi ve ce-
vahiri salâti zekiyat ve necatı nacat ol guncar
hadikâi mürselin ve ezharı bağı enbiyai din ve
muktedayı evvelin ve aherin habibi huda resuli
kibirya anibihin? Hazreti muhammedil Mustafa
sallâhi tealâ aleyhi vesellem hazretlerine ve âl
ve ashab ve evlâdı zevilhtıramı rıdvanellahi te-
alâ aleyhim ecmain hazretlerine olsunki ümmeti-
mi (bir kelime okunamadı) zanı hayrata hida-
yet ve bağı firdevsi cinane davet eyledi amma
badehu bu kitabı müşkinnisab ve anberini nikab-
da tahrirü tastirine bais ve bad oldu küsahibilhay
rat ve rağibilhasenat Abdullah efendi nam kim-
esne meclisi seri serif ve mahfeli dini münifi en-
ver ve ezherde zikri atiyülbeyan vakfa mütevellî
nasbeylediği işbu hafızulkitab Ispartalı seyvid
Hüseyn celebi mahzarında üzerine şöyle dava
ve takrirü kelâm ederki bu hadikâi dünyayı fani-
yenin escarına paydar ve esman bi karar ve bi
sebat olduğunu mülâhaza idüb bülbulâsa dide
ruh kafesi tenden tayran ve (bir kelime okuna-
madı) ve handan riyazı cinanda esbabı tutma-
dan Essadakatü fidyetüllimesas yövme yubezü
binnevası mefhumuna itilam vasıl olup escar
hayratın semeresi daima ve hasenatın asaru ez-
harı bakive olup binaen alâzalik ve amelen dime-
revahü Osman radıvallahı nanh an resulillâh sal-
lâllahü tealâ alevhi vesellem men bena lillâhi
mesciden benallahü lehu benae filcennetehu ha-
disi şerifine imtisalen kemaali hulûsı niyyet ve
ile Anadoluda Hamid sancağında İs-

parta kasabasında Çelebiler mahallesinde vaki
silki mülki sahihimde münselik arsay zeminim
üzere olup ve tarikle milkimden ifraz idüb camii
mezburda salâta izin ve bir mükemmel içinde
cemaat ile edayı salât olunup ve binai mescid ve
ifraze bitarikehu velizni lilnas bissalâti fihî vesa-
lâti cemaatin kütübü muteberede musarrah ol-
mağın meselei şerife mucibince vakfı mezbur da-
hi lâzım olduktan sonra arsay mezburede bir
medresei münife dahi bina idüb vakfı mezbur
dahi lâzım olup ve badehu etyabı malimden
raz ile halisen liveçillâh ve ibtiğâen limarda-
tillâh camii mezkûrun huddamı cihetine dört bin
iki yüz on kuruş dahi vakfı teslimi ilelmütevelli
bin yüz doksan yedi senesinde müceddeden bir
camii şerif bina idüb bitevfikihi subhanehu ve
teâlâ itmamı muharrer ve bitamı dahi müyesser
eyledimidi ancak vakfı mezbur gayri lâzım ol-
mağın rucu' ettim didikde mütevellii mumaileyh
dahi vakfı mumaileyhin cemi kelimatı meşru-
hunu vicahen tasdik ve şifahen tahkik idüb lâkin
vakfı mezkûrun lüzumu için hüküm talep ede-
rim didikde hakimi mevkii sadrı tuba lehu ve
hüsnimüab hazretleri vakfı mezburun lüzumu
evlâ görüb ve tarik (bir kelime okunamadı) le-
dettescil en yüsellimelvakfı ma vekafe illelmü-
tevelli sümme yerciu bihüküm ennehu gayrilâ-
zimin feinterafea ilelhakim ve hakeme bi inkıtar
mülkihi anilvakfı lezime bilicma meselei şerife
mucibince hükmedüb bilicma vakfiyeti lâzım
gelmeğın tescili şeri olunup vakfiyei mamulün-
bihasından vakfı mezburun mebleği mezkuru
onu anbir buçuk hesabi üzere ledelistirbah gal-

vor. Çukurova: Bilirsiniz ; herdembahar bir yurdumuzdur. İsparta'lılar güllere ne kadar meclup ise Çukurovalılar bu ılık yurdda bülbüllere, gülün âşığı ve ezeli dostu olan milli namelere bağlıdır. Yâni İsparta bülbüle, Çukurova da dolayisile güle vurgundur. Elbette gül bülbülsüz, bülbül gülsüz olmaz. Değil mi?

Coğrafi bakımından bu edebî çizgileri belki bir fena hava silmiş ve silebilmiş olabilir. Fakat tarih durumunda Çukurova İsparta için böyle değildir. Bu durumu silecek tek bir şey var: Türk kanının parlak kızılığını değiştirebilecek başka renkte bir kandır. Halbuki: tabiat onun daha yaratmıştır. İşte Çukurova ile İspartayı ve bütün Türk vatanını bağlayan düğüm...

Bunun için çok misâller ile sizi yormak istemiyorum. Bakınız; Evliya Çelebi Çukurovalılara cehennem yüzü göstermiyor. (*) Kâtip Çelebi ta orta Asyadan Oğuz boylarının buralara yerleşmiş oymaklarını sayıyor. (***) Bundan başka daha bir çok kitaplar bunları tekrar ederken; Aşık paşa bize iç Anadolu, doğu Anadolu, batı Anadolu, Kuzey Anadolu Türklerinin Caberden Çukurovaya (**) göçüp konarak Anadolu'yu doldurduklarını anlatmıyor mu?

Evet, iste ben: Bayat, Kayış, Bozoklu, üç oklu, Yüreğir ve diğer Oğuz boylarının ilk merhalesinden size kardeşlik armağanları gönderiyorum. Bu dil beraberliğini yaşatan Çukurova halk şairlerinin belki sizde de izleri vardır.

Gündeslioğlu: 1

27/6/1926 tarihinde Çukurovanın ayas namı diğerle Yumurtalık semtinde Yumutlu (1) oymağı arasında dinleyip not ettiğim Gündeslioğlunun bir türküsünü size sunarken bu Yumutlu kelimesile İspartanın sıkı bir alâka taşımakta olduğunu zu dahi hatırlamaktayım.

Türkiye başlamadan evvel size Gündeslioğlunu bildiğim kadar anlatmak mecburiyetinde-

[**] Cilt (9. sayfa 338)

(***) Cihanmüma Türkiyat mecmuası cilt

(1. Oğuz etnolojisi tahşiyesinde.

(***) Aşık paşa tarihi (225) sayfası 11

(1) Cenupta Türkmen oymakları kısım 1 sayfa 106

Yumutlu obasında sıkılğan bir gelin

yim. Gündeslioğlu; vaktile İsmail Habibin Adanada çıkardığı (Memleket mecmuasında) uzun uzadıya yazdığım Elbeylioğlu hikâyesinde kız kardeşimi kahramanlığı ve ünü olmadığı için Elbeylioğluna vermeye rıza göstermeyen Gündesli oğludur. (2) En eski Türk âdetlerinde gördüğümüz gibi ünü olmıyan adamların kız almaya hakları bulunmadığını bu gün bile halk ağzında yaşadığı bu hikâye şöyle dursun. Gündeslioğlu bir çok felâketler geçirdikten sonra aşk uğruna düştüğü ve nihayet sevgilisinin babasına köle olmak suretile hizmet ettiği bir çağda korka korka sevgilisini bir kuşa benzetmek suretile türküy söylemeğe mecbur kaldığına bu parça nümunedir. Türküyü şimdi okuyabiliriz:

Gün gibi yanıyor sırtının moru
Calıyor kepezi (3) yavrumun biri
Kıyıp ta alınmaz tüyünün biri
Bu donda bir kuş Yumut ta seçilmez.

Uluborluda Eski Eserler [1]

Sait Demirdal

5 — Bahar çeşmesindeki kitabe:

Uluborlunun harımarası semtindeki bahar çeşmesinin üç taş dibekten birisinde de şın yazı görünmektedir. Bu taş, Roma krallarından imparator Kayser [Markos Avrilyos Antoninos] için konmuştur. Bu kralın adı [Karakalla*] dır. Bunun babasının adı: «Lokyos Septimbos Severos Pirtinaks»dır. Taşta bu künyelerden başka şu yazılar var:

«Hükümet meclisi ve Apolonya memleketi halkı, bu tas heykeli Antonino'sa hürmet için koydular.»

Taşta bu yazı ile Kayserin adı ve babasının künyesiyazılıdır. Taşın yazısı Lâtince'dir. Tas

Bilmem Huri bilmem melek anası
Has bahçede konca güle konası
Cennetten çıkmışa benzer siması
Bu kuşun soyu bir kuşa satılmaz.

Bir kuş gördüm de donu yeşilden
Tuttum kepezini aldım başından
Yayılrken ayrı düşmüş eşinden
Öttü garip garip vardım tutulmaz.

Gündeşlioğlu derki biz de göçelim
Has bahçede gonca güller biçelim
Mevlâm kanad verse de hemen uçalım
Bir yar için diyar diyar koşulmaz.

Yumutlu oymağı Tecirli aşiretine bağlı bir obadır. Halâ Cukurovanın Ceyhan ve Osmanîye muntakasında bu aşiretle oymağı yaşamaktadır.

(Gerisi gelecek aya)

(3) Kuşların başlarındaki tüyler burada fes yerine kullanılmıştır. Mısra başındaki çalmak kelimesi eğritmektir. R. Y.

bir heykel ayağıdır, putperestlik devrine aittir. Taşın üstündeki heykel zayi olmuştur. Bu heykelin milâttan 212 sene sonraya tesadüf ettiği tahmin edilebilir. Çünkü Kayser, idaresi altında bulunan memleketlere o tarihte hürriyet vermişti.

Bu taş, evvelâ putperest, sonra hıristiyan mezarı, şimdi de bir çeşme yalağıdır. Yazının ortasındaki istavroz, taşın hıristiyanlığa sonradan geçtiğine bir delildir. Taşın uzunluğu 1.63; eni 0.70; kalınlığı 0.60; harflerin büyüklüğü 0.04 santimetredir.

6 — Mezinoğlu merhum Tefkinin şehirindeki evinin yukarı kapısına giderken kale yolu duvarındaki taş da ayrıca önemi haizdir. Bu taşın baş tarafı kırıktır. Kitabede yalnız:

[Romanos Diogenis Sozopolis 1069]. Kelimeleri yazılıdır.

Uluborlunun Bizanslılar zamanındaki adı «Sozopolis di. Bu taş, Kral namına yazılmış bir kitabedir. Baş tarafı kırık olduğundan yazının ne oldüğü bilinemez. Bu kral, İstanbulda iki sene krallık yaptı. Meşhur Malazgirt muharebesinde Türklere mağlup olunca Anadoluyu Türkler tuttu. Bu taş pek mühim ve dokuz asırlıktır. Kıymetli bir tarihtir. Korunmalı. Bu memleketin Apolonyadan sonraki adı «Sozopolis» dir. Bu adı Bizanslılar koydu. Şehir önce Apolonyalıların zamanında aşağıda bahar çeşmesi civarında idi. Çok kalabalıktı. Bizanslılar, şehri aşağıdan bu tepe üzerine çıkardılar.

Taşın uzunluğu 0.98; eni 0.40; kalınlığı 0.35 santimdir.

7 — İsmet paşa okulunun garp duvarının yukarı sağ köşesindeki resimli ve yazılı büyük taş kitabe:

Bu yazı «Meneas» isimindeki meşhur bir adam hakkında dua kitabesidir. Amerikalı M

[1] Bu yazının birinci kısmı Ün'ün 75 inci sayısındadır. Bu yazılar, adı geçen profesörün defterinden aynen kopye edilmiştir.

Isparta İlinde Ziraat durumu

Halit Atay

Isparta İli orta Anadolunun yayla ve göller mntakasına dahil olup iklimi mutedil seneyi vasatı derececi suhneti 13-13,5 arasındadır. Senevi düşen yağınur miktarı mütehavvil olmakla beraber vasatı 450-500 milimetredir. Vilâyet bölgesinde Anamas, Gelincik Davras gibi 2500-2800 rakımlı yüksek dağları ve bu dağların üzerinde geniş yaylak ve otlakları ile bol suları mevcuttur. Yine vilâyetin şark, cenup, şimali şarkî, şimali garbisinde 400-500 rakımlı münhat ve göller seviyesile müsavi Sıcak İklim Nebatları Yetiştirecek kabiliyette geniş ova ve arazilere maliktir. Vilâyet bölgesinde Eğirdir, govaday, Gölçük gölleri ile Beyşehir, Burdur, Gemiş göllerine de kısmen mücavir bulunmaktadır. Bu itibarla Vilâyetin ziraat sahaları yayla ve sıcak iklim nebatları yetiştirecek bölgeleri ihtiva etmekte ve bu sebepten polikültür bir ziraat ya-

pılacak kudret ve kabiliyettedir.

Vilâyetin takriben bir milyon ikiyüz bin dekar vusatında kabili ziraat arazisi mevcut olup bu sahanın her sene yarısı kara nadasa terk edilmekte ve yarısına da çeşitli hububat, bakiyat ve san'at bitkileri ekilmektedir.

Hububat: İlimizin buğday çeşitleri kışlık, yazlık sert ve yumşak buğdaylarla mentanedir. Kaza itibarile ekim sahası (300000) dekar vusatında ve senevi orta hesapla istihsalât miktarı 74000 tondur. Arpa çeşitleri ise yazlık beyaz kışlık siyah arpadan ibarettir. Bunun ekim sahası 150000 dekar vusatında olup senevi vasatı istihsalâtı 37500 ton miktarındadır. Cavdar çeşitleri yazlık ve kışlık olup Vilâyet dahilinde 15000 deka rekim sahasında senevi orta hesapla 3600 ton mahsul alınmaktadır. Vilâyetin yulaf çeşitleri yerli ve bozkır yulafı olup her sene 800 de-

Isteret bu taş bundan 45 [2] sene evvel «Pilina» [3] köyünde kaydetmişti.

Taştaki resimler, Allah olan (Zevs) ile karnath iki kız çocuğudur. Bunlar zafer ve nusrat Allahını temsil ediyorlar. Bu taş milâttan 150 sene sonra konmuştur. Zevs putperestlik devrine aittir.

Taşın yazısı —«Pilina köyünden olan Kil-yonun oğlu Meneas Zevs mabuduna köy namına kurbanlar kestiği için köy halkı, bu dua kitabesini koymuştur. Zafer ve nusrat Allahından bu adama iyilikler ve sağlıklar dileriz. Zous bu havanın de Allahıdır. Buna kim zarar verirse Zevs onu kahretsin» yazılıdır.

Meneasın bir adı da Moshas dır. Bu taşın yanındaki bir yazıda Zevs'un başka bir adı daha vardı. Bugün o okunmuyor. Bunu mesyö *Isteret* kayd ediyor.»

8 — Okulun şark duvarındaki kitabe:

Bu taşta putperestlik devrine ait bir mezar taşındır. Mezar sahibi Antalyanın Silyon kasabasından babasıyla birlikte gelmiş. Çok koyun yetiştirip zengin olmuş. Şöhreti etrafa yayılmış. «Debora» isminde Antiyohyalı = Yalvaçlı bir

kızla tehhül etmiş ve sonra ölmüş Debora, bir Yahudi adıdır. Yahudiler buralara Salostiler zamanında geldiler ve gitmediler. Yerli ahali ye karışarak eridiler. Bunlar büyük İskenderden sonra yâni milâttan 300 sene evvel gelmişlerdi.

Bu taş milâttan 150 - 200 sene sonraya aittir. Taşın mâ'li şöyle ve ölüyü intak suretiledir:

«Pamfiliyanın Silyon kasabasından babamla geldim. Adım «Pamfilyos»dur Antiyohyalı çok zengin olan meşhur Debora adındaki kızla evlendim. Aile halkını çok severdim. Çok koyunlu Firikiyada öldüm» [4].

Sonu devam edecek

[2] Bugün 55 sene evvel demektir. Askerlik şubesinin 1307 rumî yılında yapıldığı sırada bu köydeki yedi sekiz büyük yazılı ve resimli taş keşfedildiğini amele kâtipliğini yapan ölü durak ölü hafız İbrahim efendi söylemiştir.

[3] Pilina, İley dağının 2000 sene evvelki adıdır.

[4] Uluborlunun vaktile koyun, davar yetiştiren bir memleket olduğu bu kitabeden anlaşılıyor. Bugünde koyun yetiştirmeden zengin olanlar eksik değildir.

kar arazi ekilmekte ve bundan vasatı olarak alınan mahsul miktarı 240 tonu bulmaktadır. Diğer hububattan mısır, darı mahalli ihtiyacını karşılayacak derecede ekilmektedir. Bakliyat çeşitlerinden Fasulya, börülce, fık, mercimek, burçak gibi nebatlar 40000 dekar vusatında ekilmekte ve vilâyet ihtiyacını karşıladıktan sonra ihracat dahi yapılmaktadır.

San'at nebatlarından Afyon ziraatı 40000 dekar vusatında olup orta hesapla senevi 80-100 ton Afyon sakızı ile 4000-5000 ton haşhaş tohumu elde edilebilir. Kenevir ve keten ziraatları da vilâyet bölgesinde 3000 dekar vusatında olup yalnız merkez Isparta kazası ile Şarki karaağaç kısmen Yalvaç kazalarında ziraatı yapılmaktadır. San'at nebatlarından pamuk ziraatına bu seneden itibaren ehemmiyet verilmeye başlanmış ve yerli cins pamuk tohumları imha ettirilerek yerlerine Nazilli pamuk ıslah ve üretme istasyonundan Akala cinsi pamuk tohumu celp olunarak çiftçilere dağıtılmış ve fennî şekilde ziraatına başlanmıştır. Çiftçilerimizin bu yeni şubei ziraattan iktisat bakımından çok istifade edeceklerine şüphe yoktur. Vilâyetimizin pamuk ekim sahaları Eğirdir kazasının göl ayağı ile serpi mntakası ve Sütçüler kazasının çandır ve pamuk ovası Şarki Karaağaç kazasının Gelen - dost nahiyesi mntakası ile Beyşehir gölü civarında yeni şarbademli mntakası ve hattâ Yalvaç kazasına bağlı Kumdanlı nahiyesinin Eğirdir gölüne mücavir köyleride pamuk ziraatı mntakasına girebilir. Susam ziraatının da bu meyanda yapılması şayanı tavsiyedir. Su izahattan anlaşılıyorki vilâyetin ziraatı çeşitli olup istihsal kudreti de senenin kurak yağışlı devam etmesine ve hava şartlarına göre azalır çoğalır. Normal hava şartları içinde istihsalât yukarıda bildirilen miktarlardan ibarettir. İlimiz bölgesindeki hububat cinslerinin ıslahı ve hastalıklardan korunmak ve istihsalâtımızı çoğaltmak maksadile geçen sene Ziraat Vekâletimizin vilâyete göndermiş olduğu 4 adet selektör makinaları vilâyetin en çok hububat istihsal eden mntakalarından Isparta merkezine bağlı gönen köyü ile Keçiözümlü nahiyeye Eğirdir kazasının Anamas mntakasındaki Yılanlı ve Yalvaç kazasının Üyük köyleri merkez itihaz edilmiş ve buralarda birer temizleme evi yapılarak makinaların montajı yapılmıştır.

Geçen yıl ilkbaharından itibaren faaliyete geçen bu makinalarla bizzat çiftçilerimizin milyonlarca kilo hububat tohumlukları parasız temizlenerek ilâçlanmıştır. Cumhuriyet Hükümetimizin vilâyet çiftçilerine karşı yapmış ve yapmakta olduğu bu güzel yardımdan dolayı minnet ve şükranlarımızı sunmağı bir borç biliriz.

Yurdumuzun hububattan başka milli servetimizin gelir menbaini teşkil eden ziraat san'atlarından gülcülük, meyvacılık, bağcılık da vilâyetimizde günden güne inkişaf etmektedir. Vilâyetin umum gül bahçeleri vusatı 2500 dekar olup normal senelerde 750000 kilo gül çiçeği alınmakta ve bundan 175-200 kilo miktarında gül yağı istihsal olunmaktadır. Bu rakamlar senenin yağışlı, kurak devam etmesine göre değişir. Vilâyet merkezinde Cumhuriyet devrinde tesis olunan asrî gül yağı fabrikamızın müstahsilden geçen senelere nazaran %50 fazla fiyatla çiçek mahsulünü satın alması gül müstahsillerini çok sevindirmiş ve gülcülüğün inkişafı için bir başlangıç sayılır. İlimizin çeşitli meyvalarını ıslah etmek ve ihraç maddeleri arasına sokmak gayesile merkezde tesis edilmekte olan vilâyet fidanlığı aşıları iyi cins fidanlar yetiştirmekte ve bunları bahçe sahiplerine dağıtarak yakın bir âtide muntazam ve fennî meyva bahçeleri tesis edilerek bu şubei ziraatında inkişafına sür'atle yardım edilmekte olduğu bağcılık san'atına gelince ilimizin iklim ve toprak bakımından bağ yetiştirmeye çok müsait olduğu vilâyetin umumi bağları 27000 - 3000 hektar arasındadır. Bağcılığa en müsait olan kazalar Uluborlu merkez Isparta, Eğirdir olup diğer kazalar ikinci derecede kalır. Bağlarımızda çeşitli yemeklik, kuru, pekmez, şarap imâline elverişli nefis üzümleri vardır. Senevi yaş üzümlerinin istihsalâtı 8000 - 11000 ton arasındadır. Vilâyet bağları Floksara haşeresinden bölge ve kaza itibarile çok zarar görmüşsede vilâyetin kumsal ve ratıp aliviyon topraklarında bu haşere tahribat yapmadığından bu gibi yerlerde yerli çibıklarla bağ tesisi muvafık olur. Floksaralı olan diğer bölgelerde kanuni mevzuata göre herhalde Amerika asma çibıklarile bağcılarımızın bağ yetiştirmeleri iktiza eder.

Antalya: Sıcak İklim Nebatları ıslah
İstasyonunda Ziraat Müdürü
Halit Atay

Yenişarlı Hoca Rağıp

RIZA KAYNAK

II

Geçen sayıda sunduğum bazı şüirleriyle muhterem okuyucularıma tanıtmak istediğim Hoca Rağıpın hâl tercümesini işte kısaca anlatıyorum: (H. 1293) de Ş. Karaağacın Yenişar-Bademli köyünde doğdu.

7 ve 8 yaşlarında iken babası Mehmetten «Kur'an» ve Tecvit okudu. Köyüne bir saat mesafede vaki olan «Hoyran» köyündeki müderris (Hafız Ali) medresesinde (302-310), sonra Uşakın Karahallı nahiyesine bağlı «Karbasan» köyündeki (Hacı Osman medresesinde (311 - 313) ve daha sonra Ş. Karaağaçtaki (Hacı Emin) medresesinde (1314 - 1320) çalıştı. Ve nihayet (Beşkonaklı Hacı Osman) dan icazet aldı.

İzmir - Işıklar köyü, Kulanın Sandal köyü, Çivrilin Sanlar köyleri ile Eğirdir camilerinde zaman zaman imamlık ve vâizlik eden Hoca Rağıp 1321 de köyündeki cami ittisalindeki babasının bir bahçesinde 12 odalı bir medrese inşa ettirerek harbi umumîye kadar müderrislik; 1331 den 1337 ye kadar da imamlık vazifesiyle işgal ediyor, aynı zamanda Karaağacın 6 ncı mıntaka ziraat memurluğunda bulunuyor.

Beyşehir alay kumandanı merhum Nazım beyin tensibiyle Kuvayı millîyeye intisab eden hoca Rağıp, dürüstlük ve çalışkanlığı ile itimatname madalyası alıyor.

1336 da -o zaman Konya valisi bulunan-Fahrettin paşanın 1/haziran/1336 tarihli emirleriyle nahiyeye merkezi olan köyünde nahiyenin tekrar ilgasına kadar 9 ay nahiyeye müdürlüğü yapıyor.

1337 de çıkan (medârisi ilmiye nizamnamesi) gereğince köyüne civar olan Hoyran, Yeniçe köylerindeki hoca ve müderrisleri riyaseti altında toplayan Rağıp; medârisin ilgasına kadar 3 sene yine köyünde müderrislik yapıyor. 328 den 926 ya kadar 4 sene köyündeki ilk mektebin 2 inci muallimliğinde bulunuyor.

[Buraya kadar yazımda sağlığında bana bıraktığı telhisen anlattığım tercüme hâlini şimdi de hocanın kaleminden dinliyelim:]

«926 haziranından itibaren muallim mektebi mezunu olmadığım için vazifeme nihayet verildi. O zamandan şimdiye kadar köyümüzde imamlık ve hatiplik yazifesi görmekle imranı hayat etmekteyim. Aynı zamanda Halk fırkasında kayıtlıyım ve köyümüzün müntehibi sânisini bulmaktayım.

Ufak yaşındanberi heveskârı bulunduğum edebiyat ve tabiatı şüiriyemin eseri tuluât ve ilhamatına dair ne bir ebyat ve ne bir eş'ar saklamamıştım. Bu kerre köyümüzün muktedir muallimi Rıza Avninin delâlet ve tavsiyeleriyle hatırımda kalan parçaları bir araya toplayarak yeniden yazdıklarımı da ilâve ettirdim.»

Diye hikâyesini bitiren Hoca Rağıpın bu yazısı altında şu tarih vardır: (23/9/934)

Bademliden Gönen ve İlegübe naklettikten sonra hocanın sesi kesildi.

Köy muhtarından aldığım bir cevapta: (13 mayıs/1939) da «Kanser»den ebediyete karıştığımı teessürle öğrendim. Köy muhtarı bana, hocanın son seneler içinde yazdığı (Yine köylü siğarası kabına yazılmış!...) iki parça şüiri ile Halk Evleri hakkındaki bir hitabesini gönderdi ise de kurşun kalem yazıları silinmiş olduğundan maalesef okunamadı.

Bu günkü yazımı merhumun (İNAN) başlıklı şüiri ile bitirirken, gelecek sayılarda diğer yazılarını da sunmakla bahtiyar olacağım.

İNAN

Uyan gafletten âlem geldi geçti,
Ömür, bir demdir Âdem geldi geçti.
Bulunur herkesin bir iptilâsı:
Kimi gördün müselleme geldi geçti?
Süleymane bile kalmadı dünya:
Ki dünyadan mükerrerem geldi geçti.
Efdali enbiya iken Muhammet
Cihan içre muazzam geldi geçti!
Gel ey "Rağıp,, keder etme
Bütün âlem muzallem geldi geçti

Hocanın önemli ve değerli şüirleri gelecek sayıda arzedeceğim.

Sonu var

ATALAR SÖZÜ

Toplayan: Nuri Kattırcıoğlu

N

Ne istersen allahıtan iste .
Ne kızı verir ne dünürü gücendiir.
Ne mezarlıkta uyu, ne korkulu düş gör.
Neler geldi neler geçdi felekten duyulmadı
deve geçti elekten
Nefer geldi, neler gitti cihane ecel geldi baş
ağrısı behane.
Ne okuduğunu deme; ne öğrendiğini de.
Ne oldum dememeli ne olacağım demeli.
Ne pek sert ol asıl; Ne pek yavaş ol basıl.
Ne şaşkın ol basıl; ne taşkın ol asıl.
Ne tat lezzetin ne son izzetin .
Ne tarlam var nede kargadan davâm.
Ne verirsen elinle oda gider seninle.
Ne bakar yandırır ne yürek kandırır.
Ne yedim pancar ne yüreğim sancar.
Neyleyeyim dünya genişmiş ayakkabım dar
olduktan gelli.
Ne zenginine borçlu ol nede züğürtten alacaklı.
Nerede aç oradan kaç. Nerede aş oraya yanaş
Nerede akşam orada sabah. (Nerede akşam-
larsan orada sabahla).
Nerede birlik orada dirlik.
Nerede börek orada gerek.
Nerede çalgı orada kalgı.
Nerede giriş oradaa sıvı.
Nerede gül orada diken: Nerede yar orada
agyar.
Nerede hareket orada bereket.
Nerede soyunduysan orada giyin.
Nereden gelip nereye gidiyorsun.
Nereye varsan okka dörtyüz.
Nisan yağmursuz mayıs güneşsiz yakışmaz.
Nursuz göz hikmetsiz söz yardeğil.

O

Ocak içinden tutuşur.
Ocağın eğrisine bakma tutunun doğrusuna
bak .
Od düştüğü yeri yakar.

Od ile su dilsiz düşmandır.
Oddur kurusunu, yağın durusunu, unun arı-
sını Ramazana sakla.
Oduncunun gözü omcadadır.
Oğul anadan görmeyince sufra salmaz.
Oğul babadan görmeyince misafir perver ol-
maz. (Yalvaç).
(Kız anadan öğrenir sufra düzmeyi; Oğul
babadan öğrenir sohber gezmeyi).
Oğlan anası kapı arkası kız anası minder ka-
bası.
Oğlan babaya kız anaya benzer.
Oğlan iben doğurdum amma gönlünü ben
doğurmadım.
Oğlan anasını inek danasını bilir.
Oğlan dayıya kız halaya çeker.
Oğlan yer oduna gider, çoban yer koyuna gi-
der.
Oğlunu seven hocaya vermez, kızını seven
kocaya vermez.
Oğlanınki oğul balı, kızınki bahçe gülü.
Oğlun akıllı mali neylesin.
Oğlun oğul olunca tutar Ata mülkünü oğlun
oğul olmayınca satar ata mülkünü.
Okdada var yaydada var altındaki taydada
var.
Oku dedim okumadı vardı hafız oldu.
Okumuşun ekmeği koynundadır.
Okuduğun kuran ise göneneyim dilleri ne.
Olacakla öleceğe çare bulunmaz.
Olan oldu torba doldu.
Olan dört bağlar olmayan dert bağlar.
Olsa ile bulsayı ekmişler yel ile yüf doğmuş.
Olsa ile bulsayı evlendirmişler: (hiç) doğmuş.
Oldu olacak, kırıldı nacak daha nolacak.
Olmayacak işe amin denmez.
Olmaz olmaz deme: Olmaz olmaz.
Olursa aşımın suyu olmazsa başımın suyu.
On ev yıkılmadıkça bir ev yapılmaz.
On paralık kına al sat sat yine al.
Onbir ay çalış bir ay ye.

Haberler:

Üçüncü Sınıf Fransızca
ve Kayseri Lisesinden
224 No. Necati Çapcı

Haydarpaşa Erkek Lise-
sinden 252 Numaralı
Nuri Turantuglu

Çamlıca Kız Lisesiuden
281 Numaralı Bayan
Meliba Erik

Kabataş Lisesinden 1764
Numaralı Osman Sağdır

Kabataş Lisesinden 1792
No. Hüsnü Aksoylar

ÇALIŞAN GENÇLİK

Bu yaz Halkevimizde açılan kursların fabri öğretmenliğini deruhte eden yukarıda adları ve fotoğrafları dercedilen gençlerimiz vazifelerini bihakkın basarmışlardır. Bu gençlerimiz Halkevi ne ve memleket çocuklarına karşı gösterdikleri yüksek alâkadan dolayı kendilerine idare heyeti namına resmen teşekkür edilmiştir.

Yurd ve inkilâp işlerinde gayret ve feragat gösteren bu gençlerimizin daima bu gibi hayırlı işlerde bulunmalarını ve muvaffakiyetlerini dile-
riz.

ÜN

Dil, Edebiyat Gecesi

Kolumuz tarafından 26 eylül 940 akşamı bir dil edebiyat gecesi tertip ve ortaokul Türkçe öğretmenlerinden bay Hayri Yavru tarafından dilimiz ve geçirdiği devirler izah edilmiştir. Dilimizin muhtelif devirlerdeki aldığı merhalelere müessir olan şairlerimizin şahsiyetleri tebarüz ettirilmiş, eski muasır şairlerimizin kıyafetleriyle şiirleri okunmuştur.

Değerli bir konferans

2 Birinciteşrin 940 tarihinde İlimize öğrayan Muğla Saylavı sayın bay Hsnü Kitapçı, Halkevi salonunda [Bugünkü dünya ahvali karşısında Türkiyenin durumu] hakkında kıymetli bir konferans vermiştir. Mumaileyh konferansında:

Dünya siyasetlerinin muvazenesizliğini, bu

vaziyetin amilelrni, mağlûp devletlerin hal ve istikballerini, hükümetizimin doğru ve dürüst siyasetini, büyük, küçük komşu devletlerle olan münasebetimizin çok iyi bir şekilde devam ettiğini, icabında Türk ordusunun, Türk ulusunun gösterdiği ve göstereceği harikaları izah buyurmuşlardır.

Zabtedilen bu değerli konferansın dergimiz hacminin müsaadesizliği yüzünden aynen dercedilemediğini esefle arz ederiz.

Temsiller

Evimizin temsil koluna mensup gençler tarafından sayın halkımıza birinci teşrin 15 ve 16 ncı geceleri millî saz takımlarıle birer temsil verilmiş, bu şen geceye şehir halkımızdan başka yakın köylerimizden de iştirak edilmiştir.

ISPARTA HALKEVİ MECMUASI

İnkılâbcılık - Muhafazakârlık

İç varlığı nizamı

Dr. Vedad Nedim Törün
(Dinimiz) kitabı karşısında

Artık bugün çocuklar dahi bilir ki: müte-madi tebeddül ve hareket, hayatın en zaruri tecelliyatındandır. Öyle ki bunların durması ölüm demektir.

Bu hakikat, ruhi ve içtimai hâdiselerde de aynı kıymeti taşır. Evet o sahalarda da, duran tefessüh eder, dağılır.

Bu kadar basit bir kıyas ile tebarüz ettirmek istediğim kazıyye, tarihin karanlık devirlerinden bugüne kadar - gerek fert gerek cemiyet hayatında - ya hiç nazarı dikkate alınmamış veya pek dar bir tatbik sahası bulmuştur.

Halbuki bu hakikat, Türk inkılâbının en mühim iman şartlarından birisi telâkki edilmiştir. Kemalist Türkiyenin imandireklerinden biri de (İnkılâpçılık) tır. İnkılâbımızın eşsizliği ve canlılığı, işte burdan kuvvet alıyor.

Tuttuğumuz yolun, esir ve geri milletlere değil, aynı zamanda ızdırapla kıvranan muasır ileri milletlere dahi örnek olacak bir değer taşıdığını sezenleri, bazı kimseler garip bir hayretle karşılamaktadırlar.

Halbuki dünyanın geçirdiği felsefi ve ruhi istihalelerin objektif bir panoramasını seyr ettikten sonra, inkılâbımızın mahiyetine gözlerini çevirenler, böyle bir iddianın gelişi güzel serd edilmediğini kavramakta gecikmeyeceklerdir.

Dünyayı - eski zamanlarda olduğu gibi - bugün de çenberi içinde tutan içtimai kaidele- rin, insanlara değişmeyen kanaatler ve iman-

lar telkin etmek isteyen rehberler tarafından empoze edildiği gözümüzden kaçmaz. Hep Pey-gamberlik iddiasında bulunan veya buna mü-masil bir rol ifa edenler, insanlara kendi kanaatlerini telkin etmekle işe bağlarlar. Esasen iman, aç midelerde çok kolay hazmedilen bir taam olduğundan bu telkinler akla durgunluk verecek bir sür'atle genişler. İşte her nevi imanın bu kolay dağılma kabiliyeti, cemiyet arasında çeşitli ve zıt cereyanların oluşuna yol açar. Ve bu hal de cemiyetin huzurunu bozar.

Bugünkü harp yangını dahi - şimdiye kadar olanlar gibi - aynı zıt iman ve yaşama şartlarının tesadümünden parlamış bulunmaktadır. Çünkü her millete rehberlik edenler kendi kanaatlerini muhitlerine kat'î bir taassub havası için de telkin etmişler ve bu tesir altında yaşayanların katılmış zihniyetleri bir huzursuzluk kaynağı olagelmıştır.

Halbuki Türk inkılâpçıları bu sakatlığı görerek, her devrin icaplarına uyabilecek "Umdeleri,, inanlarına temel taşı yapmışlar ve Türk inkılâbının "Amentü,, sü arasında "İnkılâpçıyız,, düsturunu da koymağı unutmamışlardır. Bunun için Atatürk hayata gözle-rini yumarken elile millî bir vasiyetname sunmak hodgâmlığına kapılmamış ve gençliğe ancak inkılâbî emanet etmekle iktifa etmiştir. Bu suretle de istikbalin ayağına bir iman köş-teği vurmaktan, her zamanın icaplarına göre adım atabilmenin yüksek şuuruna milletçe

malik olduğumuza güveni olduğunu göstermiştir.

İşte inkılâbımızın muayyen kalıplara bağlanıp katılaşmadan daima tazelenen bu istidadı ona ayrı bir kıymet vermekte ve bugüne kadar ayakta durabilen içtimâ mezhepler arasında ona en mümtaz hüviyetini aşlamış bulunmaktadır. İnkılâbımızı diğer milletlere örnek olacak derecede mükemmel bulanların, gözü en çok bu noktanın cazibesine tutulmaktadır.

Tarih, değişme ve tekâmül etme istidadında olmayan dinlerin ankazile doludur. Böyle olduğu halde bugün dahi Peygamberlik iddiasında bulunanlar aynı eski sakat usulleri taklit etmekten kendilerini kurtaramıyorlar. Eğer milletlerin ayaklarına zincir ve boyunlarına esaret halkası geçirmekle, iz'alarını da kösteklemek imkânı bulunsaydı bugün aynı usullerin hüküm sürmesinden endişe edilebilirdi. Halbuki en karanlık cehalet devirlerinde dahi bu usul uzun müddet tutunamadı. Düne, bugüne, yarına inanan ve kendi değerini bilen bir millet karşısında, yalancı Peygamberlerin mumu yatsıya kadar dahi yanamaz. Her tahakkümün en yüksek zirvesi aynı zamanda sukutun da başlangıç noktasıdır. Bu hakikata sırtını çevirip, hayatı hem kendilerine ve hem de bütün dünyaya zımdan edenlerin iddiaları nekadar parlak temellere dayanırsa dayansın, nekadar göz kamaştıran neticeler verirse versin - mukadderin karşısında parçalanmaktan yakasını kurtaramaz.

Bütün dünya, elindeki mumu sönen dehlizdeki adam gibi bir iman buhranının sersemliği içinde sendelerken, lâik ve inkılâpçı

Türkiye, dünyanın en eski medeniyet beşiğindedeyeni bir ümidle, bambaşka bir dünyaya doğmuş bulunuyor.

İşte bunun için toz toprak içinde yağlaşan başımız bu kadar dındıktır.

Türk inkılâpçılığı gayri şuurî bir şekilde mütemadî bir anarşi tahavvülü değil, hayatî icap ve zaruretlerin nizamı altında kemale doğru bir tekevvin ifade der. Bazı umdelere sıkı bir hassasiyetle sarılmamızı, muhafazakârlıkla tavsif edenler tuttuğumuz yolun hayatiyetinden haberdar olmıyanlardır. Çünkü:

İnkılâpçılığı bir iman şartı bilen bugünkü nesil için muhafazakârlık, ancak doğruluğu tecrübeden geçmiştir, ilme mal edilmiş her iyiyi benimseme cehdidir. Zaten iyiye, doğruya, güzele koşanların gözlerine bunlardan başka bir şey görünmez. "Durma yıkılırsın," diyen Türk inkılâpçısı yalnız şu noktalarda müteassıp bir muhafazakârdır.

Güzel şeyi bıkmadan sevmekte
İyiye usanmadan yapmaktaki
Doğruyu korkmadan söylemekte

Vedad Nedim Tör "Dinimiz," kitabı ile Türk inkılâbının iç nizamına ait en canlı noktaları - bütün eski pürüzlerinden temizliyerek kendine güvenen insanlara mahsus bir vukulla teşrih ediyor. Bu kitapta "Dinimiz," kelimesinden başka her şey yepyeni Ebedî Türkiye'nin heyecanını ve tazeliğini taşımaktadır.

Mütemadî bir tekâmül hümması içinde ilerliyen inkılâbımızın en taze çiçeklerinden birisi de muhakkak bu eseridir. Eseri okurken içimizde uyanan tatlı ürperişler, her halde eserin bu mahiyetinden ileri gelmektedir.

Turgut AKKAŞ

Eğirdir

II

Hamidelinde Eğirdir, tarihi vaziyeti itibarile olduğu kadar tabii güzelliğiyle de meşhur bir kasabadır.

Hamid oğullarının merkezi olan Eğirdir; şimdiye kadar geniş bir şekilde tetkik edilememiştir. Eğirdirin daha Romalılar zamanından itibaren mühim bir merkez olduğu Garp müelliflerinin şahadetleriyle sabit olmuştur. Burası Bizans devletine itikal ettikten sonra bu havalide en müstahkem bir mevki ve daha sonra Selçuk ve Bizans mücadelelerine sahne olmuştur. Kemalettin Hüseyin Bey zamanında Osmanlı devletinin hudutları içine giren Eğirdir, pek az bir zaman sonra yani Yıldırım Bayazıtta Timur arasında cereyan eden muharebede bir harp muntakası halini almış, Eğirdir Timur ordularına karşı şiddetli bir mukavemette bulunmuştur.

Bu kasabanın tarihte oynadığı rolleri tebarüz ettirmeden önce bu kasabanın onuncu asırdaki içtimai ve iktisadi vaziyetinin aydınlanması icap eder.

Arşiv dairesinde bulunan Defterihakanilerde Hamid ilinin arazi ve hasılat, nüfus ve aşiretlerinden bahsedilirken Eğirdir kazasına da geniş bir yer verildiğini görmekteyiz. Bu defterlerde rastladığımız malûmat bize Eğirdirin onuncu asırı hicrideki vaziyeti hakkında kıymetli malûmat verilmektedir. Bu defterlere nazaran Eğirdirde başlıca on beş mahalle bulunduğu ve bu mahallelerde vergi vermekle müklefler evler ve bu evlerde bulunan insanların sayısı aşağıda gösterilmiştir.

Burada adamlar (Ser) olarak kayıtlıdır.

Sıra No.	Mahallenin adı	Ser	Hane
1	Mescidi Şemseddin	24	13
2	Cami	26	12
3	Mescit Demirkapı	44	20
4	Çukur Mescit	65	46
5	Zeviyei Mevlâna Abdi	49	37
6	Mescit Ağa	49	39
7	Imaret	21	15

8	Hacı Resul	30	18
9	Hacı Ahmet Mescidi	19	14
10	Seydim Mescit	35	20
11	Kurbas?	50	37
12	... Oğlu	12	8
13	Enderun Mescit (der Kal'ei Eğirdur)	29	20
14	Müslimanani Cezirei Nis		
15	Zimmiyanı Nis	61	51
16	Mahallei Zimmiyan-ı nefsi Eğirdur	5	5

Başka bir defterde (Numara: 781) Nis'de 56 hane ve nefsi Eğirdir' de de 25 hane Rum olduğu mukayyettir. Yine aynı defterlerde Nis adasında zamanla Müsliman halkın azalarak 14 hane ve bir imama düştüğü anlaşılmaktadır.

Arşiv dairesinde Hamidiline ait tetkik ettiğimiz Defterihakaniler hakkındaki malûmat Ün mecmuasının 73-74 numaralı sayısındadır.

Bu defterlerde bilhassa şu kıymetli malûmata da rastlamaktayız. «Eğirdir kalesi içinde olan kadimi şehirden yukarı ve aşağı mahallelerde 13 nfeer Müsliman, Cem vakasında gereği gibi yoldaşlık ettikleri sebepten padişahımız Hazretleri mezkûr on üç nefer kimesneyi-Suhra-angaryadan ve salgundan ve bağ öşüründen, filcümle avarızı divanıden muaf ve müsellemler olalar deyu ellerine hükmi hümayun verildiği sebepten deftere sebt olundu ki emri padişah üzere muaf olalar.» vergiden muaf olan bu eşhas arasında başlıca Sait bin Şuca' isminde bir şahsın adını görmekteyiz. Mezkûr Şucanın elinde bağ, yer vergisi vermemesi hakkında Murad III ve Mehmed III tarafından verilmiş ayrıca hükmi hümayun bulunduğu da mukayyettir. Başka bir defterde de Eğirdirdeki cami hakkında şu kayda rastlamaktayız.

«Zimmiyanı ki nefsi Eğirdurda olan cami Kadimüleyyanında hizmet edüb Yuvalar imiş ve karın köprüler imiş haraç ve gayrı rüsûm ve avarizden ve-

re gelmemişler. Eğirdir şehrinin vaz'ı ve şerifi şahadet ettiler».

Aynı defterin başka bir sayfasında da Eğirdir gölünden çıkan balıkların hasılatına ait mühim malumatla karşılaşmaktayız. O devirde balıkların tutulması için yapılan havuzlara (Balıklagu) denildiğini okumaktayız. (1)

Eğirdir de vaktile köprü balıklagusundan senede yirmi bin akçe kaydolunmuş iken sonraları üç yıl göl kurumuş olduğundan bir akçe hasıl olmuştur.» Ama göl şimdi ziyade bayat olduğu sebepten tahminen hasıl on bin akçe kaydolunmuş» bu ibareden şu mana anlaşılacaktır. Kuruyan göl sonra yine eski haline gelmiş olduğundan senede balıklardan alınan varidat on bin akçe olarak tahmin olunmuştur. Bayat kelimesi Türkçede kadim manâsına geldiği gibi bir Türk daha doğrusu eski bir Oğuz aşireti manâsına gelmektedir. (2)

Gölden alınan balık varidatının gıgide azalarak senede nihayet altı yedi yüz ve nihayet bin akçeden ziyade varidat vermemeğe başlamıştır. Bu izahat bize Eğirdir gölünün Hamid oğulları zamanında balık yüzünden hayli varidat temin ettiğini göstermektedir.

Eğirdir gölünün iktisadî cihetten tetkiki ve burada balıkçılığın ihyası mahallinin kalkınması noktasından ehemmiyetli bir mesele olduğu kendiliğinden anlaşılır.

Aşırde 30 nuamralı ve 906 tarihli (Hamid sancağının nüfus ve hasılatını gösteren has ve timar defteri) nde de Eğirdire ait şu kıymetli malumat vardır.

Nefsi Eğirdirde 1500 M./906 H. tarihinde beş hane zımmî yani hristiyan bulunuyor ve bunlardan beş nefesi Kadim camii Yuvub, Karini körüyub hizmet ediyorlar ve buna mukabil haraç ve sair rüsum ve avarız veregelmiyorlardı. Fakat zamanla bu hristiyanların toronları fevt olup bunlardan yalnız Behram nam Zımmî kalub ve ol meşakkatün hizmetinden gelemeyip hizmetkâr ve yardımcıya

(1) Balıklığa - Balıklava Balıklı sahillerde ve göllerde Balık yatağı olan yer.

Lehcei Osmani, S. 192

Başka bir yerdede Balıklığonun Balık tarlası, Balıkları canlı muhafaza etmek manasına geldiği yazılıdır.

(2) Lehcei Osmani, S. 195

ihtiyaç hasıl olduğundan şehir Müslümanlarındaki iki nefer kimesne avarızdan ve vergi vermekten muaf olmak şartile «Behram» a yardımcı olarak verilmişlerdir. Bu üç kişinin isimleri defterde şöyle kayıtlıdır.

Kasım veled Hacı Abdullâh. Mütevellî camii
Uveys veled Süleyman

Zımmî Behram veled Nasrül

Defterde Eğirdirin senelik varidatının 52774 akçe olduğu kayıtlıdır. Eğirdirin senelik gelir kaynakları başlıca şu varidattan ibaret bulunuyordu:

Pazar maa meyhane ve resmî küp keferi şehir	15290	akçe
Başhane	1590	»
Boya mukataası	1590	»
Balıkgogyu	1000	»
«Nis» in reisliği ve gami veznesi mukataasından	600	»
Tahunhanei şehir (yağ değirmeni)	3000	»
Öşrü bağ	1490	»
Balıkgogyu köprü (mukataa)	1479	»
Öşrü bağ «Nis» ve mukataa harım	100	»
Badıhava (Zuhurat akçesi)	1550	»
Sabunhane	200	»
Baluklugoyu yazla	102	»

Gelir kaynaklarından başka Eğirdirin senede aşağı yukarı 8 müd buğday (bir müd 20 kiledir) ve 6 müd 11 kile arpa yetiştirdiği ve memlekette mamur 11, metruk 2 değirmen olduğu da görülmektedir.

ONUNCU ASRI HİCRİDE EĞİRDİR KÖYLERİ

Onuncu asrı hicrideki mülki taksimata göre Eğirdirin (Ağras, Anamas, Yuva, Kartas) olmak üzere dör nahiyesi bulunuyordu. Efsar ayrı bir kaza halinde idare ediliyor. Barla nahiyesi de Efsara tabi bulunuyordu. Biz burada Eğirdirin ve nahiyelerinin bütün köylerini değil ancak en karakteristik olanlarını neşredeceğiz.

Görgeç: Eğirdire tabi olan bu köyde 33 hane ve vergi vermekle mükellef 38 ser yani baş vardır. Köyün senelik varidatı 3003 akçedir. Bu para Karaman Mimirani Hasan paşanın biraderine ait tirimardır.

Ağras: 58 haneden ibarettir. Nahiyede vergiden muaf 4 piri fani, 1 imacın 1 muhassıl vardır.

Defterde Ağras hakkınad ayrıca şu malumat vardır.

(Agrasun Karapazar ve Tahunhane resminden başka ve resmi ganem ve resmi gerdek ve cürüm ve cinayet ve resmi çölmek -ki küp resmidir- sancak beğünündür.

Gönderle: 42 hane, köyde 3 mücerreret, 1 imam, 1 mecnun, 1 muhassıl vardır.

Cire: 24 ser. Senelik varidatı 2800 akçe bu para Egirdir kalesi muhafızlarından Oruç veled Mukbil ve Hamza veled Ramazanın tımarlarıdır.

Akpınar kariyesi: 15 ser, Solak Mustafanın tımarıdır (Solak bir nevi askerdir ki padişahın muhafazasına memur ediler), köyün senelik varidatı 1524 akçedir.

Köyde başlıca gelir kaynağını ceviz ağaçları teşkil etmekte idi.

Bayındır kariyesi: 5 hane 9 ser senelik hasılâtı 2957 akçe.

Çukur kariyesi: 55 hane Ser 60.

Akdoğan: 27 hane 32 ser.

Tahtacı kariyesi: 33 hane 39 ser.

Çay: nam dğer Göl 52 hane 59 ser Hamid livası beyi Miralay Mustafa Beyin oğlu Hüseyin Çelebinin tımarıdır.

Kul Uyugu = burası (Kuleönü) olmuştur. (Ağ-rasa tabidir).

Agilköy 25 ser, 18 hane

Bu köylerden başka Agrasa tabi başlıca şu köyler bulunmaktadır. İlgon, Kışalçık, Balçıklı, Kalın kilise, Sorguncuk...

Anamas nahiyesi (Egirdir kazasına tabi)

Başlıca köyleri:

Ökmez, İlhanlı (39) haneli, Sarıdris (33 haneli), Sorkun (burada katran ocakları olduğu yazıldığıdır). Anamas'ın diğer köyleri şunlardır.

Bayvarak, Resuller, Sofular, Akşehirli, Mihail (Bu köy 67 haneli olup vergi vermekle mükellef 90 ser yani insan vardır). Karaca Hisar, Zindancık (Bu köy 34 haneli olup vergi vermekle mükellef 39 insan vardır). Alançık, Kırabu.

Yuva nahiyesi: (Tabi Kazai Egirdur)

Yuva nahiyesinin bu günkü Pavli - Bavli olduğu muhakkaktır. Buraya tabi köyler için de başlıca şu adlara tesadüf etmekteyiz.

Pavli	160 hane	180 ser	(nahiye merkezi)
Dresekne	72 "	91 "	
Sanlı	293 "	301 "	
Karkın	66 "	79 "	
Beydili	45 "	52 "	
Ayvalu	55 "	69 "	
Gümeç			
Gümi			
Beyimgir			
Kartas nahiyesi.			
Çedüşmez	49 "	60 "	
(Çıydüşmez)			
Kartas	51 "	56 "	
Yazır	83 "	95 "	
Ugrılar	124 "	153 "	

Egirdürde bulunan yörük ve cemaatların adları bilhassa dikkate şayandır.

Timur, Koyranlı, Gözlu, Keçili, Namraş, Kara Halillu, Eşeklu, Yavdaş veya Bavdaş, (Yavdaş) Saruca Ma'mad, Kıracılı, Firuzlu, Kundanlı, Akdağ, Kızıllı, Karamanlı, Kumral, Çıkarımanlı, Salihlu, Karacalı, Saruhan, Kasımoğlu, Karacaoğlu Obası, Mustafa Fakih cemaati.

Bu yörüklerden alınan varidat, padişahın hasına ait olduğu defterde kayıtlıdır.

«Yörigân-ı kazai Egirdur has-ı padişahi âelmpenah» başlığı altında cemaatlerin nüfus ve hane mikdarları şöyle gösterilmiştir.

Cemaat	Namras	Ser	90	Hane	60
"	Çil Karamanlı	"	343	"	60
"	Bavdas-Yavdas	?		?	
Bölük	Muradoğlu	"	66	"	33
	Karacaoğlu Obası	"	21	"	15
"	Kasımoğlu	"	88	"	42
"	Guri (Gori)	"	12	"	11
"	Saruhan	"	65	"	62
"	Aksamlar	"	16	"	12

Bunlar Karaağaç nahiyesinde yayılıyorlar ki Karaağaç Gölhisarıdır. Meşhur Yakup Abdal namile meşhur Turgut Derviş bu cemaattandır. Mezkûrun dervişleri ayende ve revendeye hizmet ederler.

Cemaatlerin mikdarını gösterir cetvel

Cemaat Eşekli	47	Ser	43	hane
» Karamanlu	116	»	53	»
» Kara Halilü	95	»	78	»
» Salihli -ki çobansa derler	51	»	45	»
» Kızıllı	293	»	239	»
» Karamanlu (Şeyh Hasan)	289	»	231	»
» Karkın	194	»	159	»
» Kutlu	345	»	251	»
» Akdağ	178	»	159	»
» Firuzlu	516	»	421	»
» Sarıca Ma"mad	222	»	188	»
» Kundanlı	778	»	616	»
» Arap	22	»	20	»
» Yavaş	17	»	15	»
» Kumral	60	»	58	»
» Beytunur	54	»	36	»

Görülüyor ki bu cemaatler içinde en kalabalık olanı Kundanlı cemaatidir. (Kundanlı bugün Yalvaça tabii bir nahiyedir). Halkı az olan cemaatlara bölük adı verilmekte olduğunu da yine bu listede görüyoruz. Hamid ilini teşkil eden kazalar içinde yörükler en ziyade Eğirdir ile bugün Bordur vilâyetinde kalmış olan Güllhisar kazasında bulunuyorlardı.

Defterde cemaatlar arasındaki kavgalardan şu satırlardan okumaktayız.

Cemaatı Kundanlı ve cemaatı Köpekler ve Celebkeş halkının yurd babında niza'ları olup haliya taifei mezburan canibinden cemaat Kundanlıdan

Fahri bin Ahmet ve Köpekler cemaatından Yusuf Fakih oğlu Hızır ve Celebkeş halkından Hamza oğlu Bali Anadolu Beylerbeyisi Kasım paşa hazretlerinin huzuruna glip eban ced kadimüleyyandan ilâ hazelzeman yurtlarında sakin olup mutasarrıf olageldikleri yerlere kmeakân sakin ve mutavattın olup birdan Konyaya gider yolun sol tarafıdır. Cemaatı Celebkeş ile Kundanlı birbirile niza' eylemeyup Celebkeş anda Kona. Ve mezkûr Köpekler cemaatı sınırları ucuna kanup boyu çayır ki cemaatı Kundanlınun konağı ve otlağıdır. Korunduğu otmanların içinde olan Akçepınardan davarların ile tûb suvarmayıp arkalarile alup kendular için dilerlerse davalarına vereler. Fimaba't inza' işlemek birbirine dehl niza' eylemek üzere sulha eriştikleri ecden deftere tesbit olundu.)

Arazi ve hudut kavgalarının cemaatlar arasında ne kadar büyük bir rol oynadığını bu satırlar gayet açık izah eylemektedir.

Onuncu asırda Eğirdir kazasının içtimai ve mali vaziyetini aydınlatan bu yazılar tarihimiz için de iyi bir malzeme hizmetini göreceğine eminiz. Gelecek yazımızda Hamidini teşkil eden diğer kazalardan (Uluborlu ve Keçborlu) nun onuncu asrı hicride arazi, köy ve mali vaziyetinden bahsedeceğiz.

Hikmet Turhan Dağhoğlu

Vatandaşlar !

Büyük ve şanlı bir toprak savaşı sizi bekliyor.

Daha çok mal ve daha iyi cins mal yetiştiriniz.

Hayvan servetinizi iyi koruyunuz.

Her çiftcinin piyasaya çıkaracağı her fazla kıymet, hem kendisi, hem de milletimiz için yenibir kuvvet kaynağı olacaktır.

Onun için tenbelliğin şimdi her zamandan daha ziyade bir günah olduğunu bilerek çiftçilerimizden şevkli bir istihsal gazası bekliyoruz.

Ulusal Ekonomi ve artırma kurumu

Hüseyin Avni Paşaya ait bazı Hatıra ve Notlar

Siyasi ve askerî hayatımızda mühim roller oynamış olan Hüseyin Avni Paşa, İsparta vilâyetinin Şarki Karaağaç kazasına bağlı Gelen-dos nahiyesinde 1236 (1820) tarihinde doğmuştur (1). Çocukluğunun bir kısmını nahiyesinde ve Eğirdir'de geçirmiştir. Babası (Eşek Ahmet) adında fakir ve bir köylüdür. Bu lakabın Ahmed ağaya saflığından dolayı verilmiş olduğunu İspartalılar rivayet etmektedirler. İsparta ve Eğirdirde halk arasında paşaya dair birçok hikâyeler söylenir. İbrahim Alâaddin; Meşhur adamlar ansiklopedisinde kendisi ablak yüzlü tıknaz ve şişman bünyeli olduğu için çocukluğunda ailesi kendisine (Malak Hüseyin) derlermiş. diye yazmakta ise de mize göre kendisine küçükliğinde (Sıpa Hüseyin) derlermiş. Hattâ bir gün babası Gelen-doslu İbiş Ahmet Ağaya kızarak:

— Siz Hüseyinin yarım nasıl büyük bir adam olacağını görürsünüz. İstanbuldan anırır da sesini işitirsiniz, demiş.

Ahmet Ağa Eğirdirde o zaman derebeyi olan Hacı Memiş Ağaların yanında hizmet ediyormuş. Oğlu Hüseyini kasabanın medresesine göndermiş. Günün birinde İstanbuldan her kasabanın ileri gelen eşraf çocuklarından birinin İstanbulda Harbiye mektebine gönderilmesi emri gelmiş. Bunun üzerine Hacı Memiş Ağalar Hüseyini kendi evlâtları yerine İstanbulda göndermişler. Hüseyin Avni Paşanın İstanbulda gelişi hakkında benim İspartada işittiklerim bunlardır. Hüseyin Avni Paşa küçükliğinde çok akıllı imiş. Arkadaşları ona "Hüseyin sen büyük adam olacaksın," derlermiş.

(1) Gelendos, Eğirdir gölünün on kilometre kadar şarkında ve Afşar nahiyesinin yanındadır. "Gelendos," da Hüseyin Avni Paşanın yaptırılmış olduğu ve nahiyenin yegâne üstü kiremitli evle camiini bizzat ziyaret etmişim. Paşanın kardeşinin çocukları bugün hâlâ orada yaşamakta ve çiftçilikle uğraşmaktadırlar.

HÜSEYİN AVNİ PAŞA

Hüseyin Avni Paşa İstanbula geldikten sonra bir müddet Mahmut Paşa medresesinde okumuş, sonra Maçkadaki eski Harbiye mektebine girmiştir.

Aslı askerî müzede mahfuz bulunan za-bitlik diploması Hüseyin Avni Paşanın muvaffakiyetini gösteren bir vesikadır. Bu şahadetnameye nazaran Hüseyin Avni Paşa 1266 - 1849 tarihinde Harp akademisinden 30 yaşında iken erkânıharp kolağası olarak neş'et etmiştir. Şimdiye kadar hiçbir yerde intişar etmemiş olan şahadetnamesinin bir suretini aynen neşrediyoruz:

İspartalı Hüseyin Avni Paşanın
Şahadetnamesinin suretidir

İspartalı Hüseyin Efendi bendeleri mukaddema Maçka'da kâin mekteb-i harbiye-i şahane şagirdanı silkine dahil olarak mekteb-i

mezkûrda evvelâ dürriyekta'dan bed'ile hita-
 munda ulum-ı arabiyeden emsile ve bina ve
 izzî ve avamîl ve izhar, vaz'îye ve nur-il-izah
 ve Halebî ve mantık ve âdab-ı farisiden dahi
 kavaid-i Farisiye ve gülüstan ve baharistan ve
 divan-ı Örfî ve ulum-ı riyaziyeden ilm-i he-
 sap ve cebr-i âdi ve usul-i hendese derslerle
 ilm-i coğrafya ve fenni kitabet ve resm-i
 mücessem tersimini bittahsil mekteb-i mezkûr
 nizamı İktizasinca bilimtihan uhdesine mülâ-
 zımlık rütbesi tevcih buyurularak mekteb-i
 fünûn-i Harbiye-i cenab-ı mülûkâneye naklo-
 lunmuş ve kendisi eshab-ı zekâvet ve isti'dad-
 dan bulunmuş olduğundan Erkân-ı Harbiye
 sınıfına bittefrik mekteb-i mezkûrda sınıf-ı
 mezbur şagirdanına tahsili lâzımgelen ulum
 ve fünûndan dahi cebr-i âlâ ve müsellesat-ı
 müsteviye ve kürekiye ve cebrin hendeseye
 tatbikile mahrutiyat ve cerr-i eskal ve hende-
 se-i resmîye ve menazırı hattîye ve gölgeler
 ve makine fenni ve fotoğrafîya nazariyat ve
 amelîyatı ve hikmet-i tabîiye ve kimya ve
 topçuluk - fennile fen-ni harp ve ilm-i hey'et
 ve taksim-i arazi ve fenni mimarîi askerî ve
 Fransız lisanı derslerini ve piyade ve süvari-
 nin hizmet-i dahiliye ve seferiye kanunname-
 lerini ve top taliminin amelîyatı ile piyade ve
 süvarinin nefer taliminden alay talimine ka-
 dar nazariyat ve amelîyatını ve meç ve kılıç
 talimlerini veltahsil mekâtib-i askeriyede
 tedirşi mukarrer olan kaffe-i ulum ve fû-
 nûn-u kema hüve hakkahu tahsil ve istifade
 eylemiş olduğu vukubulan imtihanlarda zahir
 ve nümayan olmuş ve Erkân-ı Harbiye sını-

fına intihab olunanlardan bu veçhile tekmil-i
 malûmat edenlerin eğerçi yüzbaşılık rütbesi-
 le mektepten çıkarılması nizamı icabından
 bulunmuş ise de mekteb-i atik-ı mezburda
 mülâzımlık rütbesini ihraz ederek mekteb-i
 fünûn-u Harbiye-i cenabı Şehinşahiye naklo-
 lunanların haklarında bazı mertebe müsaa-
 de-i saniye-i cenab-ı cihanbanî erzan buyu-
 rulduğu yani bunlardan piyade zabıtlığı ile çı-
 karılacakların yüzbaşılık ve Erkân-ı Harbiye
 sınıfına da naklolunacakların kolagalık rüt-
 besile ihraçları emr-ve-i irade-i ihsan âde-i
 hazret-i Hilâfetpenahî iktizay-i âlisinden bu-
 lunmuş ve mumaileyh bendeleri dahi saye-i
 maarif vaye-i hazret-i tâcidârîde ikmal-i ma-
 lûmat ederek Erkân-ı Harbiye kolagalığına
 kesb-i liyakat eylemiş olmakla mekteb-i fû-
 nûn-ı Harbiye-i cenab-ı şahane maarif mec-
 lisi tarafından yeddine işbu şhadetname ita-
 kılıldığı muhatı ilm-i âli-i hazret-i serasker-
 îleri buyurulduktan emr-ve-ferman hazret-i men
 leh-ül-emrindir.

17/Mart/1266

Miralay	Miralay	Mirliva
Fevzi		İbrahim
Kâtip	Miralay	Miralay
Mehmed ..	Ali Rıza	Esseyid Mehmed
Kaymakam		Hoca-i lisan
Ramiz		Hamid Mahmud

Meclis-i mezkûrun efendi-i mumaileyh-
 kulları hakkıda vukua gelen işbu husn-ı şe-
 hadet taraf-ı âcizanemden dahi bitemamiha
 tasdik kılınmış olmakla emr-ve-ferman haz-
 ret-i men-leh-ül emrindir.

Nazır-ı mekâtib-i askeriyeye

Ferik

Ahmed

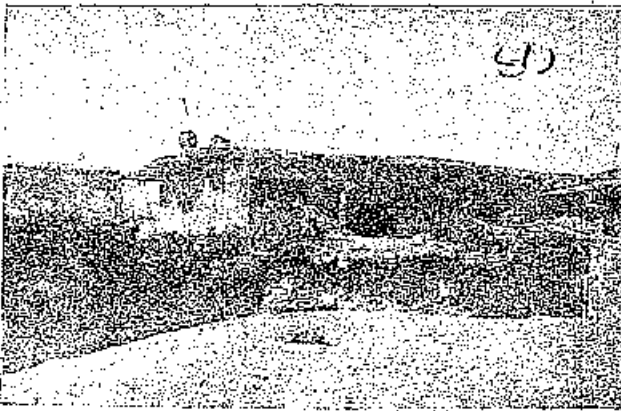
İşbu şhadetname mantukunca mumaileyh-
 eyhî derece-i ehliyet ve istihkakı dâr-ı şu-
 rayn askerî'de ve nezdimizde dahi tasdik kıl-
 ınmıştır.

18/Mart/1266

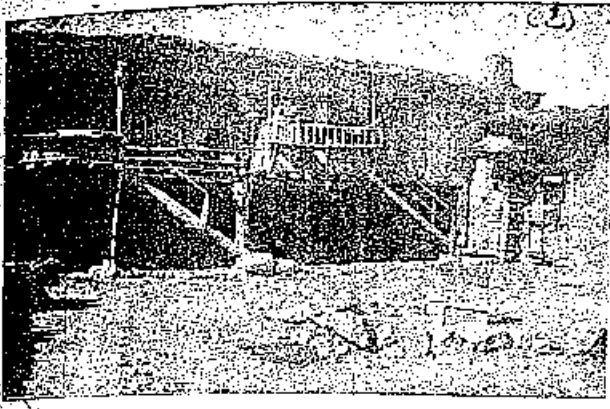
Serasker-i asakir-i hassai şahane
 ve nizamiye

Esseyid Mehmed Ali

Bu şhadetnamenin mütaleasından paşa-
 nın çok kuvvetli bir tahsil görmüş olduğu an-
 laşılır.

Hüseyin Avni Paşanın doğduğu söylenen ev

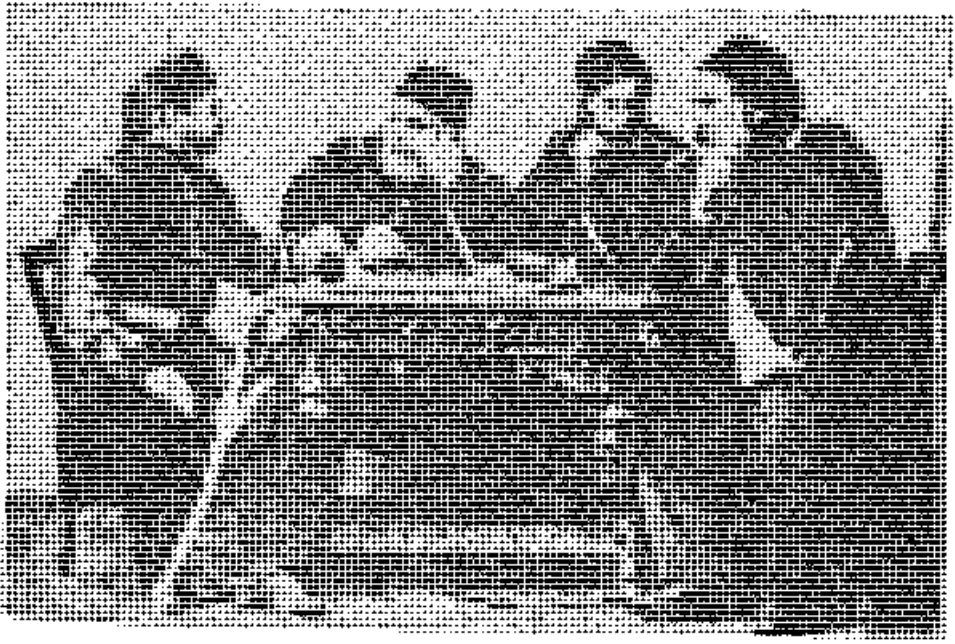
Hüseyin Avni Paşanın Gelendosdaki Evi
Sadaret müsteşarı Ali Fuat merhum Ser-
veti Fünunda neşrettiği Rical-i mühimme-i
siyasiye başlığı altındaki kıymetli yazılarında
Hüseyin Avni Paşa hakkında bize şu malû-
matı vermektedir:

Hüseyin Avni Paşa erkânı askeriyemiz
içinde en mühim ve en maruf simalardandır.
Anasil İsparta ahalisinden olup gençliğinde
tahsil için İstanbula gelerek evvelâ medreseye
sonra Harbiyeye girerek erkânıharp zabıtlı-
gile yetişmiş ve bir hayli zaman mezkûr mek-
tepte fünün-ı askeriyeye tedrisile nazari malû-
matını genişletmiş ve Harbiye mektebi nazir-
liğinde bulunduğu esnada mektebin intizam

ve terakkisini temin etmiştir. Ruslarla açılan
1270 - 1854 Kırım muharebesine bilfiil iştirak
ederek Kalafat harbinde ibraz eylediği liyakat
ve şecaate mükâfaten miralaylık ve yine bu
muharebede miralivalık rütbelerini kazanmış,
Karadağ harbinde de feriklik rütbesile Vaso-
vik fırkası kumandanlığını yapmıştır. Şabsan
şeci', ahlâken metin azmi v ehafızası kuvvetli
olup büyük bir kumandan için en büyük şart
olan nüfuz-ı nazar kabiliyetini haiz bir adam-
dı.

Sultan Azizin ilk saltanatı sıralarında as-
kerlikçe husule gelen ilerlemeler başlıca mu-
maileyhin mesai-i vâkıfane ve azımpervera-
nesi eseridir. Fakat bu meziyetlerine mukabil
gayet kibirli, inatçı ve kindar idi. Hayr ve şer
tamim etmiş olduğu bir şeyden dönmek ve
kin bağladığı bir kimseyi affetmek ihtimali
yoktu. Harp meydanlarında büyük bir orduya
kumanda etmek suretile askerî kudretini ta-
mamile göstermek kendisine nasip olmamıştır.
Müşarünileyh fenni harbe ait bir kitapla bü-
yük Napoléon'un Ulm ve Austerlitz muhare-
belerinin vukuat-ı tarihiyesini havi ilk ciltlik
bir eser de vücuda getirmiştir.

Midhat Paşa Tabsirei İbret'te "Hüseyin
Avni Paşa erkânıharp sınıfından yetişmiş ve
cemi emsaline tefevvuk etmiş şeci ve mukte-

Omer Fevzi, Hüseyin Avni, Derviş ve Abdülkerim Nadir Paşalar

dir bir asker olduğu halde fünün-ı askeriye-
nin nazariyat ve ameliyatını ikmal ederek
birkaç defa bihakkin seraskerlik makamına
gelmiş, Sultan Abdülâziz zamanında askerinin
intizamı, ve redif ve mustahfaz sınıflarının
sonraki tertibatını ve teşkilât ve edevatı har-
biyenin ikmalî gibi yapılan şeylerin cümlesi
bu zatın eseri himmeti olup emr ve kuman-
dasına dahi herkesin vusuk ve emniyeti bu-
lunmuş olduğundan hayatta ve makamında
kalmış olsaydı Sırp ve Karadağ muharebele-
rinin bu derece meydan almayacağına ve belki
Rusya muharebesinin dahi bu neticeye var-
mayacağına umumun zan ve itikadı berkemal
idi, diyor.

Sadrızamlığı sırasında mektupçuluk hiz-
metinde bulunmuş olan sabık sadrazamlardan
Sait Paşa da:

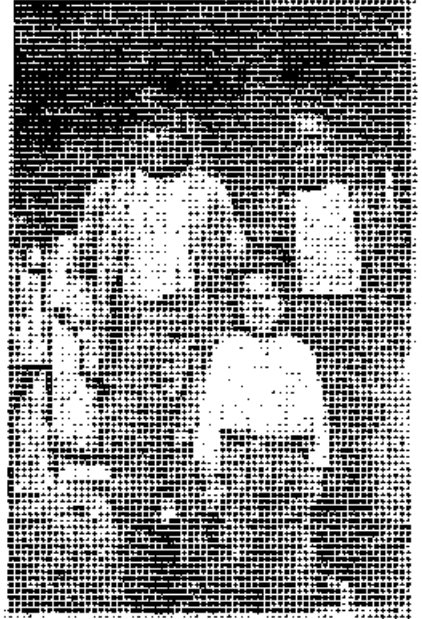
"Ben Âli ve Fuat Paşaların bilfiil maiyet-
lerinde bulunmadım. Zamaularıuda kendileri-
le münasebette bulunacak mevki de değildim.
Fakat maiyetinde bulunduğum zevat içinde
Hüseyin Avni Paşa kâ'binde kimse görme-
dim,, der imiş.

Hüseyin Avni Paşa ehliyet ve iktidarı sa-
yesinde erkânı harbiyei umumiye ve Dâr-ı
şûra-yı askerî riyasetlerine kadar yükselmiş
ve serasker kaymakamlığı esnasında ordula-
rın tanzim ve ıslahı emrinde gayret ve faali-
yet göstermiştir.

Vak'anüvis Lûtfü Efendi 1289 tarihinde
orduya kabul edilen şîshaneli tüfeklerin isti-
malını ve Veli Efendi sahrasında serasker kay-
makamı Hüseyin Avni Paşanın kumandasında
ilk defa olarak askerî talimler yapıldığını ya-
zar.

Abdülâziz her nedense Hüseyin Avni Pa-
şadan hoşlanmamış. evvelâ kendisini Girit,
sonra Yanya fıskaî askeriyesi kumandanlığına
tayin ederek merkezden uzaklaştırmıştır.

Mir'atı Hakikat sahibi Mahmut Celâled-
din Paşa ile Mir'atı Şuunat sahibi Memduh
Paşa müşarüfleyhbin serasker kaymakamlı-
ğında bulunduğ'u bir sırada Surre alayında ha-
rem-i humayun arabasına ziyade bakarak ka-
dın efendinin Abdülâziz hana şikâyet etmesi

Hüseyin Avni paşanın kardeşinin çocuk ve
torunları

üzerine seraskerlik kaymakamlığından azle-
dilmiş olduğunu yazarlar.

Giritte zuhur eden ihtilâl üzerine sadra-
zam Âli Paşa ıslahat maksadile oraya gittiği
zaman Fuat Paşanın tavsiyesile Hüseyin Avni
Paşayı ordu kumandanlığı inzimamile Girit
valiliğine tayin eylemiştir. Paşa Giritte mu-
vaffakiyetler göstermiş ve ihtilâli teskin eyle-
miştir. Bu muvaffakiyetler kendisini Âli Pa-
şanın gözüne sokmuştur.

Âli Paşa ölünceye kadar Hüseyin Avni
Paşayı korumuş ve seraskerlik makamını mu-
hafaza eylemiştir.

Mahmut Nedim Paşa sadarete gelir gel-
mez kendisini seraskerlikten azli ile memleketi
olan İspartaya sürgün olarak göndermiştir.
Mahmut Nedim Paşa komisyonlar teşkil ede-
rek Avni Paşanın zamanına ait muamelâtın
tetkikini emretmiştir. Hüseyin Avni Paşa o
zamana kadar vazifesini afifane ve müsteki-
mane ifa ettiği halde bu suretle hakarete hedef
olması nefesine ağır gelerek "bir daha mevkii
iktidara gelirim suistimal nasıl olurmuş gös-
teririm,, demiş ve hakikaten sonraları bu sö-
zünü tutmuş olduğu rivayet edilir.

Şimdi Hüseyin Avni Paşanın İspartada bulunduğu zamanlardaki hayatına ait bizzat İspartada işittiğimiz bazı fıkraları nakledeelim; Hüseyin Avni Paşa 1289 - 1872 tarihinde İspartaya nefyedilmiştir. İspartada Çelebiler mahallesinde Ta'sircilerin evine inmiştir. Burada Afsar eşrafından Abdullah Paşa kendisini misafir etmiş. en çok onunla düşüp kalkmıştır.

Hüseyin Avni Paşanın İspartada düşüp kalktığı başlıca şahsiyetler:

Abdullah Paşa. Katırcıoğlu İbrahim, Hacı Ethemlerin Raşit Ağa, Hamamcıoğlu Hacı Halil Ağa, Katırcıların damadı Hacı Memiş oğlu Süleyman Ağa.

Rumlardan: Hacı Todok, Şerefedin oğlu Panayot ve Kostantin, Gökbaşıoğlu Yanako ve Aleksandiros.

Hüseyin Avni Paşa İspartada menfi bulunurken Âlim Paşa mutasarrıf bulunuyordu.

İspartalılar, kumarın ve tavlanın Hüseyin Avni Paşa ile İspartaya girdiğini söylerler.

Bir gün Danabaşılarm evinde Hüseyin Avni Paşa şerefine bir ziyafet verilmiş, Yemekten sonra paşa bir tavlâ istemiş. Türk evlerinde tavlâ bulunamamış. Nihayet Rumlardan Hacı Todok'un evinde bulunmuş. Avni Paşa bundan çok memnun olmuş ve eşraftan bir kaçına tavlâ oyununu öğretmiş. İspartada o zaman Düyunu umumiye makamında Rüşm-ı sitte idaresi varmış. Hüseyin Avni Paşa bu idarenin müdürü olan Rumun evine sık sık gidermiş.

Hüseyin Avni Paşa İspartaya ilk geldiği sıralarda bir gün köpeğiyle birlikte yalnız başına ava çıkmış, vakit yaz mevsimi ve günlerden sıcak bir günmüş..

Paşa, avlandıktan sonra şehrin yukarı taraflarındaki kârhanelerin (kârhane diye İspartada çömlek ve desti işlenen yerlere derler) birine uğramış ve orada bir ağacın altına oturmuş. Susamış olduğu için kârhaneçi (yani çömlekçi) Rumdan su istemiş. Rum, paşayı tanımadığı için kırık bir çanağa su doldurarak vermiş. İspartanın suları lezzetli ve soğuk olduğu için paşa kırık çanaktan suyu kana kana içmiş. Köpeğinin kurumakta olan desti, kiremitleri bozduğunu bir iki defa ihtar eden kârhane sahibine:

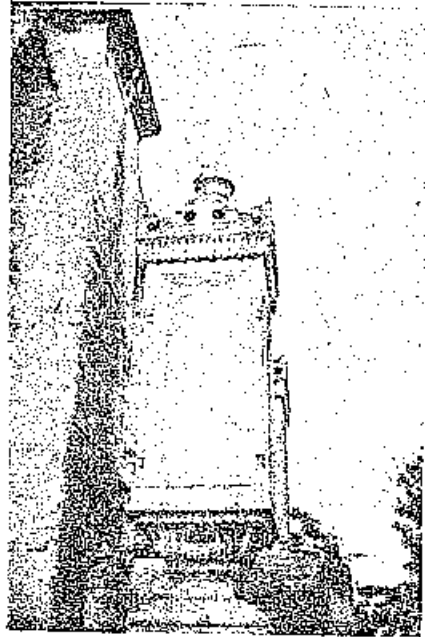
hane sahibine:

— Ziyarı yok usta. Zararın ne kadar varsa öderiz, köpeğin keyfine dokunma, demiş ve oradan ayrılırken kârhane sahibine çıkarıp bir altın vermiş. Bundan şaşırın Rum bu yabancı ziyaretçinin kim olduğunu anlamak maksadile gizlice arkasından takip etmiş ve nihayet bunun kim olduğunu anlamış ve yapmış olduğu hareketten dolayı korkmağa başlamış. Aradan bir hafta geçtikten sonra paşa yine av dönüşü oraya uğramış ve kârhane sahibinden su istemiş. Bu defa kendisine kırık çanak ile değil, billûr bir kadehle su sunulmuş. Hüseyin Avni Paşa Rumun yüzüne baktıktan sonra,:

— Çorbacı, demiş, biz, suyu bardakla içtikten sonra böyle şeylerle içmeyiz altın kupalarla içeriz. Sen yine o kırık çanak ile bana su getir demiş.

Bu kârhaneçinin adı Hacı Apost imiş.

Hüseyin Avni Paşa İspartada samimi bir hayat geçirmiş, her gün bir ziyafete gitmiş, ve bazan da dostlarını davet etmiştir. Hattâ bir aralık Eğirdire, oradan da doğmuş olduğu Gelendosa bile gitmiştir. İsparta köylerinden Bozanönü'ndeki çeşmeleri İspartada menfi bulunurken yaptırmıştır.

Hüseyin Avni Paşanın mezarı